

Riksdagens protokoll

1984/85:150

23 maj 1985

Debatter m. m.

Torsdagen den 23 maj

Svar på frågor

1984/85:560 av Hugo Bergdahl (fp) om lokalisering av företaget Mälarpoly till Hallstahammar	3
1984/85:563 av Jörgen Ullenhag (fp) om regeringens presentation av innehållet i propositioner	5
1984/85:548 av Margareta Winberg (s) om "onödiga" operationer	7
1984/85:564 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) om tillhandahållandet av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnds beslut	9
1984/85:555 av Bengt Wittbom (m) om rekryteringsstödet	10
1984/85:556 av Bengt Wittbom (m) om arbetslöshetsskyddet ..	13
1984/85:558 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) om arbetslösheten i Åmål	16
Meddelande om svar på interpellation 1984/85:143	18
Svar på frågor	
1984/85:570 av Börje StenSSon (fp) om stödet till sameorganisationerna	18
1984/85:572 av Nils Häggström (c) om ett forskningsarkiv i Umeå	20
Nedrustning	23
Tullförrättningsavgifter, m. m.	53
Utbildning för tekniska yrken	55
Utbildning för undervisningsyrken	88
Luftfartsverkets investeringar, m. m.	97
Barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll	106
Nordiska ministerrådets kulturbudget	108
Stålintustrin	108
Meddelande om frågor	
1984/85:618 av Hans Nyhage (m) om rätten till vuxenstudiestöd för viss studiecirkelverksamhet	117
1984/85:619 av Margit Gennser (m) om de privatpraktiserande läkarnas arbetsförhållanden	117
1984/85:620 av Anna Lindh (s) om åtgärder för att förhindra kringgående av vapenexportbestämmelserna	118

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 23 maj

Skatteutskottets betänkande

1984/85:67 Senareläggning av viss tidsgräns i fastighetstaxeringslagen	22
--	----

Utrikesutskottets betänkande

1984/85:16 Nedrustning	23
------------------------------	----

Skatteutskottets betänkande

1984/85:26 Anslag till tullverket m. m.	53
--	----

Utbildningsutskottets betänkanden

1984/85:25 Anslag till utbildning för tekniska yrken	55
1984/85:28 Anslag till utbildning för undervisningsyrken	55
1984/85:39 Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning år 1984	97

Trafikutskottets betänkanden

1984/85:26 Luftfartsverkets investeringar, m. m.	97
1984/85:27 Beredskap för civil luftfart m. fl. anslag	106

Bostadsutskottets betänkande

1984/85:23 Anslag till räddningstjänst	106
--	-----

Skatteutskottets betänkande

1984/85:58 Godkännande av en internationell konvention om harmonisering av gränskontroller av varor, m. m.	106
---	-----

Lagutskottets betänkande

1984/85:41 Barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll	106
--	-----

Kulturutskottets betänkande

1984/85:19 Nordiskt kultursamarbete m. m.	108
--	-----

Näringsutskottets betänkanden

1984/85:28 Stålindustrin	108
1984/85:31 Ändring i lagen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar	115

1984/85:150

Torsdagen den 23 maj

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1984/85:560 om lokalisering av företaget Mälarply till Hallstahammar

Anf. 1 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Hugo Bergdahl har frågat mig om hur jag bedömer utsikterna till en lokalisering av Mälarply till Hallstahammar.

Jag antar att frågan i huvudsak är föranledd av att Mälarply inkommit med en ny ansökan om statligt stöd för en etablering av en plywoodfabrik i Hallstahammar. En tidigare ansökan om statligt stöd återkallades när denna var under beredning i regeringskansliet.

Den nu aktuella ansökan behandlas för närvarande av statens industriverk. Ärendet har således ännu inte kommit in till regeringskansliet.

Jag är inte beredd att nu göra några uttalanden och föregripa prövningen av ärendet.

Anf. 2 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Jag vill påminna om att Västmanlands län och icke minst Hallstahammars kommun i dag och sedan en ganska lång tid tillbaka har brottats med stora sysselsättningsproblem. Västmanlands län tillhör nu för tiden ett av de län i det här landet som har de allvarligaste sysselsättningsproblemen. Det är i stort sett bara Norrbotten som har en sämre situation. Därför är varje möjlighet till nya sysselsättningstillfällen av utomordentligt stor betydelse.

I Hallstahammar är nu förhoppningarna och förväntningarna stora inför en etablering av Mälarply inom kommunen. Avgörandet om etableringen har dragit ut på tiden. Frågan är nu om och i så fall i vilken omfattning som samhället skall gå in med stöd och lån för att bidra till denna etablering.

*Om lokalisering av
företaget Mälarply
till Hallstahammar*

Industriministerns svar i dag visar att osäkerheten tills vidare kommer att bestå. Men trots allt hoppas jag att industriministern så småningom ger besked om vad som bör gälla i fråga om ett eventuellt statligt stöd eller lån.

Som folkpartist är jag inte någon anhängare av statligt stöd när det gäller sådana här etableringar, men jag tror att det är viktigt att ett företag som arbetar för en eventuell etablering i Hallstahammar får klara besked vilka regler som bör gälla för dess fortsatta planering på detta område.

I detta sammanhang har olika uppfattningar kommit fram om hur omfattande produktionen av plywood är i Sverige. Har vi en överproduktion eller har vi en omfattande import?

Det skulle var klargörande om industriministern redogjorde för oss hur situationen är för plywoodindustrin i Sverige. Hur stor omfattning har importen?

Anf. 3 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag delar herr Bergdahls beskrivning av sysselsättningsituationen i Västmanland. Men för att utvidga resonemanget något får det gälla hela Bergslagen. Jag beskriver ofta Bergslagen som den mest sargade industriregionen i vårt land.

Jag vill emellertid, herr talman, göra ett tillrättaläggande med hänsyn till ett felaktigt påstående i herr Bergdahls fråga.

Vid en uppvaktning, som jag tror att herr Bergdahl deltog i, ställde jag i utsikt lokaliseringsstöd för företagsekonomiskt sunda projekt som kunde lokaliseras till Hallstahammar och medföra sysselsättningsökning där. Jag uttalade då att detta kunde ske trots att Hallstahammar inte tillhörde stödområdet. Detta positiva uttalande från regeringens sida har jag senare upprepat, och jag vill upprepa det på nytt här i dag i kammaren. Däremot har jag inte, vilket felaktigt görs gällande i herr Bergdahls fråga, gjort något uttalande till förmån för lokaliseringsstöd för just Mälarply.

Får jag sedan tillägga, herr talman, att inget i dag hindrar att Mälarply startar en tillverkning i Hallstahammar. Företaget har, som herr Bergdahl vet, av regeringen fått erforderligt råvarutillstånd för en plywoodtillverkning i Hallstahammar. Här finns alltså ett klart besked från regeringen, vilket företaget har fått på ett mycket tidigt stadium.

Anf. 4 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag har ju frågat ministern hur han bedömer utsikterna till en lokalisering av Mälarply till Hallstahammar. Jag har fått svar på den frågan i dag. Även om jag tycker att det tidsmässigt har dragit ut alldeles för länge, är det ändå så att frågan är under behandling. Jag hoppas på snara besked.

När det gäller möjligheterna att på ett konkurrensmässigt sätt starta en sådan här verksamhet även i Hallstahammar efterlyser jag fortfarande industriministerns synpunkter: Har vi en överproduktion på det här området eller en betydande import? Ett ytterligare klargörande på den punkten skulle vara tacknämligt.

Anf. 5 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Tyvärr har vi en alldeles för stor import av plywood. Jag skulle önska att vi kunde få en egen produktion av just de kvaliteter och sorter av plywood som vi i dag importerar, inte en ny produktion av de kvaliteter och sorter som vi redan har produktion av i Sverige.

Anf. 6 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Som västmanlänning tycker jag det är tacknämligt, och det måste det vara även från det företags synpunkt som planerar att gå in på det här området, att även industriministern konstaterar att här finns ett betydande utrymme för ytterligare investeringar och ytterligare produktion. Därför bör det resonemang kunna upphöra som har förts i andra delar av landet, där man säger att ett företag i Hallstahammar på detta område skulle konkurrera ut företag i andra delar av landet och ställa till med arbetslöshet där. Så är icke fallet, om jag har tolkat industriministerns svar riktigt. Både råvarumässigt och kvalitetsmässigt är det fråga om två olika objekt.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1984/85:563 om regeringens presentation av innehållet i propositioner

Anf. 7 Statsrådet INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jörgen Ullenhag har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder för att se till att även riksdagen får del av innehållet i propositioner samtidigt som pressen får det. Bakgrunden är att socialministern i samband med en konferens i Östersund den 22 april gett offentlighet åt huvudidéerna i den proposition om barnomsorgen som nu i maj lämnats till riksdagen.

Jag har tidigare, i ett svar på en fråga av Nils Carlshamre, redogjort för regeringens tidsplanering av propositioner. Med hänsyn till riksdagens behov av att kunna överblicka och planera sitt arbete så tidigt som möjligt strävar regeringen efter att lägga fram så många propositioner som möjligt i början av sessionerna. Ibland händer det emellertid att man underskattar den tid det tar att få en proposition färdig, särskilt som arbetet ofta skall samordnas med och är beroende av andra aktiviteter. Förseningar kan tyvärr inte undvikas. Från statsrådsberedningen har vi emellertid, både i regerings- och statssekreterarkretsen, påtalat önskvärdheten att göra realistiska tidsplaner för att så långt det är möjligt avlämna propositioner i enlighet med de i förväg uppgjorda förteckningarna.

Samtidigt är det utomordentligt angeläget att riksdagen får ta del av propositioner före press och allmänhet. I några fall har vi gjort betydande extrainsatser för att klara detta.

I det fall Jörgen Ullenhag refererar hade socialministern långt i förväg lovat att ställa upp och redovisa regeringens planer för barnomsorgen vid en konferens där representanter för landets kommuner deltog. Tyvärr försena-

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Om regeringens
presentation av
innehållet i propo-
sitioner*

Torsdagen den
23 maj 1985

*Om regeringens
presentation av
innehållet i propo-
sitioner*

des en del av förberedelsearbetet inför den proposition som ursprungligen skulle lämnas i mars. Samtidigt kom delar av propositionens innehåll till pressens kännedom och blev föremål för debatt i massmedia. I detta läge ansåg socialministern och regeringen att det var riktigt att ge en korrekt information om regeringens planer till representanter för landets kommuner, som ju blir ansvariga för att förverkliga planerna.

Vi beklagar att riksdagen i detta fall fick information först i efterhand. Vi är ytterst angelägna att undvika att det händer igen. Samtidigt måste jag tillfoga att ingen regering kan garantera att denna typ av undantagssituation inte kan inträffa på nytt.

Anf. 8 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tackar Ingvar Carlsson för svaret på min fråga. Bakgrunden var alltså, som framgår både av min fråga och av vad Ingvar Carlsson sade, den presskonferens som hölls i Östersund den 22 april. Då presenterade socialministern innehållet i propositionen om barnomsorgen. I den ursprungliga tidsplanen från statsrådsberedningen hade angivits att propositionen skulle ha förelagts riksdagen i mars. I den reviderade propositionsförteckningen angavs att den skulle komma i april. Vid Sten Anderssons presskonferens den 22 april hade den fortfarande inte nått riksdagen. När jag skrev min fråga till statsrådet Ingvar Carlsson, det var den 2 maj, hade fortfarande ingen proposition framlagts. Först den 10 maj förelades propositionen riksdagen.

Herr talman! Det är väl alldeles klart att det inträffade inte går att försvara. Visst kan man förstå att propositioner försenas, men det finns ingen ursäkt för att regeringen presenterar innehållet i en proposition för massmedia flera veckor innan riksdagen får ta del av den. Det är inte alldeles lätt att vara riksdagsman och bli ombedd att kommentera vad som står i propositioner som inte har förelagts riksdagen.

Tyvärr är det inträffade inte någon engångsföreteelse. Jag kan ge ett annat exempel. Den 22 april höll regeringen en presskonferens där civilminister Bo Holmberg presenterade regeringens program för vad som kallades förnyelse av den offentliga sektorn och begränsning av byråkratin. Därefter fick riksdagen sväva i okunnighet om innehållet i regeringsprogrammet. Massmedia däremot fick kännedom om det. De riksdagsledamöter som efterlyste skrivelsen hos departementet fick bara några lösa papper, vilka också delades ut vid presskonferensen. Först 14 dagar efter Bo Holmbergs presskonferens nådde regeringens skrivelse riksdagen. I samband med det påtalade Björn Molin från denna talarstol det anmärkningsvärda i det som hade skett. Han slog fast att det inträffade inte var en för riksdagen godtagbar ordning. Tyvärr finns det alltså fler exempel än det som jag tog upp i min fråga.

Den självklara ordningen måste ju vara att regeringen ser till att riksdagen får ta del av innehållet i propositioner och skrivelser till riksdagen åtminstone samtidigt som pressen får det. Nu noterar jag med tillfredsställelse att Ingvar Carlsson i sitt svar säger: "Vi beklagar att riksdagen i detta fall fick

information först i efterhand." Jag noterar att Ingvar Carlsson också säger: "Vi är ytterst angelägna att undvika att det händer igen."

Jag tycker att detta är ett bra svar. Det innebär, att om olyckan skulle vara framme och den regering som herr Ingvar Carlsson tillhör får fortsätta att regera också efter hösten val, kan vi räkna med en bättre tingens ordning. Jag säger än en gång: Tack för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Om "onödiga"
operationer*

4 § Svar på fråga 1984/85:548 om "onödiga" operationer

Anf. 9 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Margareta Winberg har frågat mig dels om det finns någon officiell statistik på hur många "onödiga" operationer på äggstockar och livmoder som utförs i landet, dels vad min uppfattning är om denna typ av operationer, dels om det är möjligt att via socialstyrelsen ge läkare riktlinjer så att antalet "onödiga" operationer reduceras.

Statistik finns om antalet operationer av olika slag, men däremot finns inte uppgifter om anledningen till resp. åtgärd. Ur statistiken kan således inte utläsas om ett ingrepp varit oundvikligt på grund av patientens sjukdom eller om det t. ex. gjorts i förebyggande syfte.

Bedömningen av hur en patient skall behandlas görs av patientens läkare på dennes medicinska ansvar. Det är inte lämpligt att socialstyrelsen utfärdar riktlinjer om behandlingsmetoder. I bedömningen skall tas hänsyn till vad som är motiverat enligt vetenskap och beprövad erfarenhet.

Studier har visat att frekvensen operationer av aktuellt slag varierar tämligen mycket mellan olika geografiska områden. Någon analys av orsakerna härtill har dock inte gjorts centralt, men olikheter i ålderssammansättning och sjukdomsförekomst kan väl motivera skillnader.

Jag anser naturligtvis att bortopererande av livmoder är ett allvarligt ingrepp som bör göras restriktivt. Jag utgår från att så också sker och att "onödiga" ingrepp inte görs.

Anf. 10 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Det kan verka som att detta är en udda fråga, men tyvärr är det ett problem som växer. Det är också allt fler kvinnor som nu vågar säga ifrån, vågar berätta om det bemötande som de i dessa sammanhang får inom sjukvården. Kvinnorna vågar dessutom litet grand ifrågasätta den behandling som ges.

En kvinna, som var 47 år, berättade följande: Diagnosen som ställdes på henne var framfall och muskelknutor. Hon hade dock inga blödningar. Läkaren sade, på ett litet skrämmande sätt, att hon hade myom, och han rekommenderade henne att ta bort livmodern. För säkerhets skull tyckte

läkaren att också äggstockarna borde tas bort, för att kvinnan skulle slippa cancer i framtiden.

Kvinnan kände naturligtvis av sjukvårdens auktoritet – man gör ju det i dessa situationer – och gav sitt tillstånd till operationen. Det visade sig att det inte var några myom. Läkaren satte i detta fall, som i många andra, tyvärr inget värde på att kvinnan skulle kunna få behålla sin livmoder och sina äggstockar.

Många kvinnor får psykiska problem till följd av sådana här operationer, speciellt när de görs i något slags preventivt syfte. De börjar ställa den typ av frågor som jag i dag har ställt till statsrådet.

Det är tydligen mycket svårt att få fram statistik som visar orsakerna till operationerna. Det kan jag på ett sätt förstå.

I slutet av svaret säger statsrådet att studier har visat att frekvensen operationer varierar mellan olika geografiska områden. Jag vill fråga statsrådet: Kan inte det tolkas så, att man på olika håll i landet, beroende på läkarnas inställning till kvinnor och denna typ av sjukdomar, har olika behandlingsmetoder?

Jag vill också ställa följande fråga: Är cancerfrekvensen olika i skilda delar av landet? Som jag har skrivit i min fråga har denna typ av operationer ökat med 1 000 sedan 1977.

Jag tror att många kvinnor skulle sätta värde på om statsrådet litet tydligare talade om att man i detta sammanhang, även om socialstyrelsen inte kan utfärda riktlinjer, på ett bättre sätt än vad som nu sker skall följa den nya hälso- och sjukvårdslagen.

Anf. 11 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Som jag säger i mitt svar kan variationerna mycket väl motiveras av olikheter i ålderssammansättning och sjukdomsförekomst. Jag kan som ett exempel nämna att det i Kopparbergs län gjordes dubbelt så många operationer av denna typ per 100 000 invånare som i Uppsala län och tre gånger så många som i Jämtlands län. Det varierar alltså kraftigt. Socialstyrelsen avser att, när man har möjligheter och resurser därtill, bättre analysera dessa skillnader.

Jag tycker att det är bra att, som Margareta Winberg säger, kvinnorna vågar säga ifrån och diskutera dessa problem. Det är helt i enlighet med den nya hälso- och sjukvårdslagen att patienten har en stark ställning och med läkaren kan diskutera olika behandlingsmetoder för att på så sätt få en dialog.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:564 om tillhandahållandet av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnds beslut

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Om tillhandahållandet av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnds beslut

Anf. 12 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat mig om jag vill medverka till att redogörelser för ansvarsnämndens praxis och beslut publiceras i de facktidskrifter som i stor utsträckning läses av läkare eller sjuksköterskor eller på annat sätt kommer dem kostnadsfritt till del.

Regeringen anvisade hösten 1983 – efter särskild framställning – ansvarsnämnden medel för visst utrednings- och förberedelsearbete för att möjliggöra publicering av nämndens beslut fr. o. m. år 1984. Utgivningen av nämndens beslut i form av en referatsamling skulle ske genom Servicecentralen i Gällivare AB (SIGA). Regeringen anvisade också SIGA medel för att täcka vissa initialkostnader. En förutsättning för regeringens beslut om medel var att utgivningen av publikationerna därefter skulle vara självbärande. Utgivningen föregicks av en marknadsundersökning som utfördes av Statskonsult AB. Det har nu visat sig att efterfrågan på publikationerna blivit mindre än man haft anledning att räkna med från början.

Enligt vad jag har inhämtat har ansvarsnämnden nyligen hemställt hos Landstingsförbundet om att förbundet verkar för en vidare spridning av nämndens referatsamling. Jag anser i likhet med ansvarsnämnden det angeläget att en återföring kan ske till hälso- och sjukvården av de erfarenheter som vinnes genom ansvarsnämndens verksamhet. Det är därför min förhoppning att sjukvårdshuvudmännen vill medverka till att referatsamlingen finns tillgänglig för hälso- och sjukvårdspersonalen i erforderlig omfattning på sjukhus, vårdcentraler m. m.

Anf. 13 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig att till statsrådet Sigurdson framföra mitt tack för svaret på min fråga.

Jag vill först säga att själva frågemeningen av formella skäl har blivit omformad av kammarkansliet i förhållande till mitt manuskript och att den därigenom kanske formellt blivit mera korrekt, men innehållsmässigt inte helt adekvat. Jag är nämligen självfallet medveten om att HSAN-ärenden publiceras i t. ex. Läkartidningen och, som jag tror, även i sjuksköterskornas organ. Detta är den naturliga vägen och en väg som inte kräver några extra kostnader.

Det som publiceras är likväl ett urval av HSAN-ärenden. Även de häften som utbjuds från HSAN tycks utgöra ett urval av ungefär ett beslut på åtta. För detta skall läkare och sjuksköterskor betala 500 kr. om året – om de "skickar in talongen i dag", som det står i den pamflett som informerar om detta.

Av statsrådets svar framgår att efterfrågan på HSAN-publikationerna blivit mindre än man haft anledning att räkna med. Det är såvitt jag förstår alldeles självklart med tanke på att man får betala ungefär lika mycket för tio tunna häften med HSAN-ärenden som för en prenumeration på en daglig

tidning som utges med 350 exemplar om året.

Jag vill rekommendera statsrådet och HSN att finna former för en samverkan mellan HSN och de medicinska facktidskrifter som når stora personalkategorier, så att inte de enskilda befattningshavarna skall behöva dra på sig stora kostnader. Jag tror det är den effektivaste och bästa vägen att komma fram.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1984/85:555 om rekryteringsstödet

Anf. 14 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig om regeringen avser att fortsätta den omfattande satsningen på sysselsättning via rekryteringsstöd trots att erfarenheterna beskrivs som dåliga. Han har vidare frågat vilka åtgärder jag avser att vidta för att öka antalet fasta anställningar i anslutning till rekryteringsstödet.

Bengt Wittbom åberopar som bakgrund till sin fråga en redovisning av rekryteringsstödet som arbetsmarknadsstyrelsen utarbetat i maj 1983.

Låt mig inledningsvis konstatera att det rekryteringsstöd som den åberopade redovisningen avser – tillfällig rekryteringsstimulans – infördes i juni 1981 på förslag av den borgerliga regeringen. Bidrag skulle utgå för den sysselsättningsökning som industriföretagen kunde uppvisa under perioden den 1 april 1981–den 31 mars 1982. Bidragsbeloppet var 23 000 kr. för varje heltidssysselsatt varmed företagets arbetsstyrka hade ökat vid slutet av perioden. Detta stöd har upphört. AMS undersökning saknar därför relevans för bedömning av de nuvarande förhållandena.

Det rekryteringsstöd som infördes den 1 januari 1984 är utformat på ett helt annat sätt, bl. a. mot bakgrund av erfarenheterna från tidigare rekryteringsstöd.

I korthet innebär det nuvarande rekryteringsstödet, som har beslutats av riksdagen, att statsbidrag kan utgå med 50 % av lönekostnaderna till enskilda arbetsgivare samt kommuner och landsting som anställer arbetslösa – företrädesvis långtidsarbetslösa – som anvisas av arbetsförmedlingen. Syftet med rekryteringsstödet är både att tidigarelägga arbeten och att skapa nya arbeten. Stödet har emellertid också införts för att styra rekryteringen, så att den kan få arbete som annars inte hade kommit i fråga. En sammanställning av erfarenheterna från år 1984 visar att 67 % av dem för vilka rekryteringsstöd har utgått är ungdomar. Sammanställningen visar också att en dryg fjärdedel av anställningarna redan från början var tillsvidareanställningar. Ytterligare ca 20 % var provanställningar, vilka till stor del torde leda till fasta anställningar.

Det pågår inom AMS en studie för att se hur många ytterligare som fått fast anställning efter rekryteringsstödet. Studien beräknas vara slutförd inom några veckor.

Anf. 15 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag får tacka arbetsmarknadsministern för svaret, som ju inte innehåller några nyheter eller några besked alls. Vad som står i svaret är väl känt för alla.

Och det är inte heller så, herr talman, att jag på något vis skulle ha hävdat att det finns fullständig jämförbarhet mellan den rekryteringsstimulans som vi tillämpade i början av 1980-talet och det rekryteringsstöd vi har nu. Vad jag frågat arbetsmarknadsministern om är för det första om regeringen avser att fortsätta den här massiva satsningen på det nuvarande rekryteringsstödet, och för det andra vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att öka antalet fasta anställningar. Bakgrunden till mina frågor är en stark oro över att vi nu ser tendenser till låg effektivitet också i den nuvarande formen av rekryteringsstöd.

Om man analyserar de siffror som har tagits fram av arbetsmarknadsstyrelsen för hur rekryteringsstödet har använts under 1984, finner man att endast strax under 30 % av de medel som tagits i anspråk för rekryteringsstöd har resulterat i direkt reguljära anställningar. Runt 70 % har använts för korta anställningar. Om man då jämför detta med siffrorna över vilka åldersgrupper som har fått ta del av rekryteringsstödet, ser man att nästan 70 % av dem som har fått stödet är ungdomar. Detta tyder alltså på att rekryteringsstödet i alltför stor omfattning används för just korta anställningar av ungdomar. Detta är inte acceptabelt, och det svarar ju inte heller på något sätt mot den av regeringen vid flera tillfällen deklarerade målsättningen för rekryteringsstödet användning.

Arbetsmarknadsministern har ju själv gång på gång, i proposition efter proposition, återkommit till riksdagen och talat om att rekryteringsstödet inte skall vara något generellt medel för korta anställningar av ungdomar utan att det skall vara ett stöd som hjälper framför allt de långtidsarbetslösa som inte kommer i fråga för reguljära arbeten på arbetsmarknaden. Det fungerar inte så, och det finns skäl att misstänka att vi fortfarande till mycket stora kostnader subventionerar företagens möjligheter att korttidsanställa ungdomar. Det kan väl ändå inte vara acceptabelt, vare sig för ungdomarna själva eller med tanke på regeringens målsättningar?

Kostnaden för rekryteringsstimulansen var enligt AMS utvärdering 375 000 kr. per reguljärt arbete. Vi vet inte hur stora dessa kostnader är i dag. Men om vi jämför de resultat, herr talman, som vi nu kan skönja av rekryteringsstödet med de mycket goda resultaten av de enskilda beredskapsarbeten som fanns tidigare, måste arbetsmarknadsministern faktiskt ge ett svar på min fråga: Skall vi fortsätta, trots att vi misstänker att det kostar väldigt mycket pengar och ger litet resultat?

Anf. 16 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är riktigt, som Bengt Wittbom säger, att vi mycket starkt har betonat att rekryteringsstödet skall användas framför allt för de långtidsarbetslösa. Vi har faktiskt gjort förändringar i regelsystemet sedan det nya rekryteringssystemet började tillämpas. Under första året använde vi

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Om rekryterings-
stödet*

*Om rekryterings-
stödet*

det både för ungdomar och långtidsarbetslösa. Då gjorde vi den bedömningen att konjunktursituationen var sådan att det var möjligt att påverka företagen till att tidigarelägga anställningar. Från den 1 januari i år är det meningen att 80 % av rekryteringsstödet skall användas just för att hjälpa långtidsarbetslösa att få jobb – de som annars alltid kommer sist i kön, som inte har någon chans att få arbete utan att vi på något sätt stöder dem. Det gäller naturligtvis både dem som är äldre och ungdomar. Bland ungdomar vet vi att det tyvärr också finns långtidsarbetslösa.

Nu pågår det en diskussion – precis som Bengt Wittbom påpekar – om huruvida rekryteringsstödet har fått de effekter som var syftet med riksdagens beslut. För att man skall kunna bedöma det riktigt har bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen dragit i gång den utredning som jag talade om och som blir klar om ett par veckor. När den utredningen är färdig, är det mycket möjligt att vi har fått ett underlag som ger oss anledning att fundera över om rekryteringsstödet är riktigt utformat eller om vi skall utforma det på något annat sätt eller lägga tyngdpunkten på andra åtgärder. Men i dag är det faktiskt så att det underlaget inte finns.

Men skulle det visa sig att vi inte har lyckats i det som är uppsåtet, nämligen att de långtidsarbetslösa skall få en hjälp som de annars inte skulle få, får vi naturligtvis ompröva och diskutera det. Vi måste dock vänta på det sakliga underlaget. I dag finns det, som Bengt Wittbom påpekar, misstankar men inte någon faktabakgrund.

Anf. 17 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det låter alldeles utmärkt, Anna-Greta Leijon, att det hos arbetsmarknadsdepartementet finns en insikt om att det faktiskt kan vara så att vi fortfarande betalar ut mycket stora belopp för små resultat.

Det är klart att det är rimligt att vänta tills arbetsmarknadsstyrelsens utvärdering är klar. Där är jag beredd att instämma med arbetsmarknadsministern. Men jag måste tyvärr göra arbetsmarknadsministern besviken. Jag tror att det är mycket svårt att styra arbetsmarknadsstyrelsen över till att använda rekryteringsstödet på det sätt som arbetsmarknadsministern vid flera tillfällen har framhållit att det bör användas på. I dag har arbetsmarknadsutskottet justerat ett betänkande, där rekryteringsstödet är på tapeten. Där skriver man återigen bort de här formuleringarna om att rekryteringsstödet endast i undantagsfall skall användas för ungdomar. Man skriver i stället att det skall användas som ett individuellt medel. Det är något helt annat. Vägen ligger alltså fortfarande fri, Anna-Greta Leijon, för arbetsmarknadsstyrelsen och de enskilda arbetsförmedlingarna att köra rekryteringsstödet som ett generellt medel för att placera ungdomar. Jag tycker det är beklagligt, men det är ändå den faktiska situation som vi står i. Därför måste jag ställa frågan till Anna-Greta Leijon:

Vad tänker arbetsmarknadsministern göra för att få igenom sina intentioner när det gäller rekryteringsstödet användning? Alla fakta som vi har i dag tyder tyvärr på att det används som ett generellt medel för att subventionera

korttidsanställning av ungdomar. Det är ju inte syftet med rekryteringsstödet. Det har varken vi eller ungdomarna råd med.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Anf. 18 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är inte så att vägen ligger fri för att använda rekryteringsstödet som ett generellt medel för ungdomar. Jag har visserligen inte sett arbetsmarknadsutskottets betänkande, men det skulle förvåna mig mycket om utskottet i en så grundläggande fråga har gått ifrån det som är regeringens förslag till riksdagen på denna punkt. Det finns ingenting i det som vi har föreslagit som innebär att arbetsförmedlingarna skall använda detta stöd som ett generellt medel för ungdomar. Detta har vi sagt mycket tydligt i propositionen, och jag är helt övertygad om att det också kommer att framstå så efter riksdagens behandling av ärendet.

*Om arbetslöshets-
skyddet*

Anf. 19 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Tyvärr är det inte så, Anna-Greta Leijon. I arbetsmarknadsutskottets skrivning, som riksdagen sedan kommer att ställa sig bakom, sägs att rekryteringsstödet skall användas som ett individuellt stöd till enskilda ungdomar. Det innebär i praktiken att det kan användas generellt, därför att varje ung människa är en individ. Varje ung människa i ungdomslag är en individ som kan bli föremål för denna typ av individuellt stöd. Tyvärr tror jag att de krafter inom arbetsmarknadsstyrelsen som ser detta som ett enkelt och mycket lätthanterligt medel för att i alla fall kortsiktigt få ut ungdomarna på arbetsmarknaden kommer att fortsätta att använda stödet på detta sätt. De siffror som finns i utvärderingen av användningen av rekryteringsstödet 1984 kommer inte att se annorlunda ut 1985.

Arbetsmarknadsministern får gå hem till departementet och fundera över hur hon skall skriva nästa gång för att rekryteringsstödet skall användas på det sätt som både arbetsmarknadsministern och vi anser vara det riktiga.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:556 om arbetslöshetsskyddet

Anf. 20 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig dels i vilket avseende den nuvarande arbetslöshetsförsäkringen erbjuder skydd på lika villkor för de arbetslösa, dels om regeringen avser att bibehålla det nuvarande orättvisa arbetslöshetsskyddet, som endast är tillgängligt för avgränsade grupper. Bengt Wittbom har ställt frågorna mot bakgrund av ett uttalande av finansminister Kjell-Olof Feldt i Rapport den 24 april 1985, att regeringen avser att slå vakt om de existerande trygghetssystemen i samhället eftersom de utgår till alla på lika villkor.

Lagen om arbetslöshetsförsäkring ger alla kategorier av arbetstagare och företagare rätt att bilda nya eller att ansluta sig till redan existerande

arbetslöshetskassor som har rätt till betydande statsbidrag. Närmare 80 % av de sysselsatta är numera anslutna till de erkända arbetslöshetskassorna. Att påstå att det nuvarande arbetslöshetsskyddet endast är tillgängligt för avgränsade grupper är därför enligt min mening helt felaktigt. Lagstiftningen utesluter ingen som är etablerad på arbetsmarknaden att frivilligt försäkra sig mot inkomstbortfall vid arbetslöshet.

Den som vid arbetslöshet uppbär socialhjälp eller kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) hade, när hon eller han arbetade, samma möjlighet som alla andra arbetande att ansluta sig till en arbetslöshetskassa. Den enda större grupp som inte har denna möjlighet är de studerande. Dessa är emellertid genom KAS tillförsäkrade ett ekonomiskt grundskydd vid arbetslöshet efter studierna som arbetslöshetsförsäkringen inte kan erbjuda.

Anf. 21 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret, och jag är beredd att instämma i det allra mesta som svaret innehåller såsom varande fullständigt teoretiskt korrekt. Men det är inte teorin och lagens text som reglerar situationen för de enskilda arbetslösa, utan det är de faktiska förhållandena som de upplever i sin arbetslöshet.

År 1984 var det mindre än 60 % av de arbetslösa som hade rätt till ersättning från A-kassa och därmed hade en rimlig ekonomisk trygghet i sin arbetslöshet. Drygt 10 % hade rätt till den begränsade KAS-ersättningen, som bara uppgår till drygt en hundralapp. Så mycket som nästan var tredje arbetslös hade inte rätt till någon ersättning inom ramen för arbetslöshetsförsäkringssystemet. Det såg ännu värre ut 1983 och ungefär likadant 1982.

Det är utifrån denna situation som jag ställer frågorna till arbetsmarknadsministern. Är det något som vi moderater har fått skäll för av socialdemokraterna och regeringen är det att vi har tagit initiativ för att långsiktigt förändra arbetslöshetsförsäkringssystemet så att det kan ge trygghet åt fler människor. Det bör det göra, eftersom det faktiskt är fler som är med och betalar för tryggheten för dessa drygt 50 %, som ju utgör en ganska exklusiv grupp, eftersom de är de enda som har denna rätt. Då både arbetsmarknadsministern och jag vet att vi långsiktigt kommer att få leva med relativt hög arbetslöshet i Sverige, vore det klädsamt om också arbetsmarknadsministern skulle vara beredd att ta upp en diskussion om hur vi inom ramen för begränsade statsfinansiella resurser skall kunna skapa ett system som ger rättvisa – ett system som inte ger trygghet för dem som redan är etablerade på arbetsmarknaden och otrygghet för alla andra. Det skall vara ett system som ger också dem som är med om att både indirekt och direkt betala för tryggheten för dessa drygt 50 % en andel i tryggheten.

Man kan ifrågasätta, tycker jag, om det inte är så att den kritik som vi moderater har utsatts för när det gäller våra förslag om förändringar i arbetslöshetsförsäkringssystemet – den har ju varit ganska högljudd – i viss mån är ett utslag av detta, att det är utomordentligt svårt för Anna-Greta Leijon som socialdemokratisk minister att, utan att förstöra relationerna till facket, gå in och ta ordentliga tag på det här området. Det är de facto så, herr

talman, att som systemet ser ut i dag när det gäller våra arbetslöshetskassor är det även på den här delen av det arbetsmarknadspolitiska området facket och inte regering och parlament som styr och bestämmer vilka som skall få del i tryggheten.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

*Om arbetslöshets-
skyddet*

Anf. 22 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Om man skall tala om klädsamhet, så kanske det också skulle ha varit klädsamt, när Bengt Wittbom nu framställer moderaterna som värnare av en allmän arbetslöshetsförsäkring, att erinra om att det faktiskt i den första borgerliga regeringsförklaringen, som lades på hösten 1976, när de borgerliga hade vunnit regeringsmakten från socialdemokraterna, fanns ett uttryckligt löfte att en allmän arbetslöshetsförsäkring skulle införas. Det var såvitt jag minns på folkpartiets förslag som man ställde ut detta löfte. Det löftet hade man sex år på sig att göra någonting praktiskt åt. Det blev ingenting av det. – Det kanske skulle höra till klädsamheten att man från moderaterna, när man nu talar om det här, kommer ihåg detta löfte.

Jag kan inte heller se att det skulle innebära någon rättvisa att genomföra det som är moderaternas förslag i årets motioner, att den högsta dagpenningklassen för de arbetslösa skall frysas på nuvarande nivå, 300 kr., och ligga där under några år. Varför skall de arbetslösa inte ges någon chans att få ökande ersättningar?

Vidare kan jag inte se att det skulle vara ett utslag av någon högre rättvisa när det gäller den kraftiga sänkning av statsbidraget till arbetslöshetskassorna som moderaterna föreslår. Det är så att det svenska systemet täcker en mycket stor del av dem som finns på den svenska arbetsmarknaden. I grunden är det systemet bra. Däremot har vi sagt att det behöver göras justeringar inom ramen för det nuvarande systemet – det finns vissa frågeställningar som behöver tas upp. Av den anledningen kommer vi att tillsätta en utredning, såsom aviserats för riksdagen, om en rad tekniska frågor som hör samman med arbetslöshetsförsäkringen.

Anf. 23 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är väl så, arbetsmarknadsministern, att förutsättningarna för att göra mycket av vad många trodde var möjligt att genomföra efter det första valet när vi fick borgerlig majoritet visade sig inte vara så stora. Det fanns mindre resurser än vad den avsuttna regeringen hade talat om med hög stämman. Så förklaringen är naturligtvis att Sveriges ekonomi klarade inte av detta.

Låt mig när det gäller statsbidraget till arbetslöshetskassan bara säga att vi vill åter ta ned statsbidraget från runt 95 % i dag till 80 %. Jag kan inte förstå varför arbetsmarknadsministern och övriga socialdemokrater för sådant liv om det här. När ni 1976 lämnade regeringsmakten var statsbidraget 77 %, och det som ansågs vara en ersättning som gott och väl räckte då, kan väl knappast betecknas som misär i dag. Jag tycker det vore bra om vi höll diskussionen inom rimliga gränser. Skälet till att vi säger att den högsta dagpenningklassen bör frysas är naturligtvis att vi anser det bara riktigt att de

enskilda medlemmarna i arbetslöshetskassorna tar på sig en rimlig andel av kostnaden genom något höjda individuella avgifter. Det är ingenting konstigt med det. T. o. m. arbetsmarknadsministern tycker att det är riktigt att arbetslöshetskassans medlemmar faktiskt redan betalar mera. Ni släpper ju igenom kollektiva, tvingande hemförsäkringar som kostar 160 kr. om året. Det motsvarar ungefär den höjning av egenavgifterna som vi har föreslagit efter skatt. Det är alltså inget att hojta om. Skillnaden mellan oss och er. Anna-Greta Leijon, är helt enkelt att vi är beredda att diskutera det här systemet. Vi har inte samma bindningar till de fackliga organisationerna som den nuvarande regeringen tyvärr har. Därför är nog enda möjligheten att få en ändring i det framtida arbetslöshetskasssystemet att byta regering.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:558 om arbetslösheten i Åmål

Anf. 24 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ingvar Karlsson i Bengtsfors har frågat industriministern vilka åtgärder regeringen är beredd att medverka till för att minimera de negativa verkningarna när Atlas Copco lägger ned sin tillverkning av kompressorer i Åmål.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Situationen på arbetsmarknaden i Åmål är bekymmersam. Kommunen har inte på samma sätt som övriga delar av Älvsborgs län gynnats av det förbättrade arbetsmarknads- och konjunkturläget.

I Åmåls grannkommuner, bl. a. Bengtsfors och Dals-Ed, är situationen betydligt ljusare än tidigare. Det gäller främst underleverantörer till bilindustrin som planerar produktionsökningar och nyrekryteringar. På litet längre avstånd, i Trollhättan, råder stor efterfrågan på personal. Det finns således arbetsmöjligheter i regionen som till viss del bör kunna vara av intresse även för människor i Åmål.

Åmåls problem står under ständig uppmärksamhet och högprioriteras av länsarbetsnämnden. Detta gäller bl. a. beredskapsarbeten. För knappt tre veckor sedan beslutade nämnden om ett särskilt beredskapspaket till Åmål. Paketet innehöll takomläggningar på tre skolor och simhallen samt tillbyggnad av ett bibliotek.

Vidare kommer arbetsförmedlingen i Åmål att förstärkas och arbetsmarknadsutbildningens resurser kommer att utnyttjas maximalt.

För att främja nyetableringar har Åmål placerats i stödområde C. Ett resultat av detta var att Celluloid Dalsland AB etablerade sig i Åmål 1984. Företaget sysselsätter nu ett åttiotal personer. Regeringen är beredd att stödja seriösa projekt som leder till nyetableringar eller andra åtgärder som kan främja sysselsättningen i Åmål.

Anf. 25 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på frågan.

Vi har upplevt en negativ utveckling i Åmål under senare år. Befolkningsminskningen har pågått under hela 1980-talet, och bara under första kvartalet i år uppgår minskningen till 50 personer. Det är en utveckling i denna del av länet som är mycket oroande och som måste stoppas.

Det är inte första gången som arbetsmarknaden i Åmål är uppe till diskussion i kammaren. I ett frågesvar den 24 november 1983 konstaterade arbetsmarknadsministern "att vi nu börjar kunna se litet grand av ljusning" för Åmåls del. Nu 17 månader senare har den ljusningen bestått av ytterligare varsel om uppsägningar. Beskedet att Atlas Copco med 107 anställda vill flytta från kommunen är ett direkt dråpslag. Även andra företag har varslat på senare tid.

Trots högkonjunkturen har således inte företagen kunnat suga upp den arbetskraft som finns, och detta är mycket allvarligt. Med vilken kraft kommer inte nästa lågkonjunktur att slå mot kommunen? Utan speciella satsningar kommer befolkningsminskningen att fortsätta och underlaget för service att försämrats

De olika former av beredskapsarbeten som arbetsmarknadsministern här redogör för är bra, men man bygger ingen framtid på beredskapsarbeten.

Av arbetsmarknadsministerns svar framgår även att det finns gott om jobb i grannkommunerna, och det stämmer. Men man kan ju inte bygga någon framtid på evigt pendlande.

Det är inte helt orimligt att jämföra Åmål med Uddevalla, med de satsningar som gjorts i den regionen. Om samhället helhjärtat ställer upp, kan man med stor säkerhet etablera något företag som kan bidra till en positiv utveckling i Åmål.

I en interpellationsdebatt i måndags mellan Nils G. Åsling och industriministern sade industriministern att Saabedningen fått samma löfte som Volvo vid utnyttjande av investeringsfonderna. Men det gällde inte en etablering var som helst. För den händelse att Saabedningen gör en etablering inom ett stödområde, dvs. där regeringen finner att man behöver stärkta regionalpolitiska insatser, är regeringen beredd att med Saabedningen diskutera en uppgörelse, sade industriministern. "Det skall alltså vara en insats som har regionalpolitisk betydelse, en insats som ger nya jobb och som innebär ökade satsningar i områden där man behöver sådana satsningar."

Herr talman! Jag vill avsluta med att fråga arbetsmarknadsministern om inte just Åmål är ett område som behöver en sådan satsning som industriministern talade om i måndags.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Om arbetslösheten
i Åmål.*

Torsdagen den
23 maj 1985

*Meddelande om in-
terpellationssvar*

*Om stödet till
sameorganisationerna*

9 § Meddelande om svar på interpellation 1984/85:143

Anf. 26 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6 kap. 1 § får jag meddela att då interpellanten inte kunde ta emot svaret den 10 maj, då jag avsett att besvara interpellationen, kommer svaret att lämnas fredagen den 31 maj.

10 § Svar på fråga 1984/85:570 om stödet till sameorganisationerna

Anf. 27 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Börje Stensson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att skapa en fördelning av anslagen till sameorganisationerna som bättre överensstämmer med 1977 års riksdagsbeslut.

Det särskilda stödet till samisk kultur inrättades år 1977. Det uppgår innevarande år till 1 960 000 kr. För fördelningen av dessa medel gäller de riktlinjer som anges i propositionen 1976/77:80 Om insatser för samerna. Enligt dessa bör bidrag i första hand utgå till de samiska riksorganisationerna Svenska samernas riksförbund, Sáminuorra, Same Ätnam, Samernas Idrottsförbund och Nordiska samerådets svenska sektion.

Dessutom kan bidrag utgå till lokala samiska organisationer och föreningar, tidsbegränsade projekt och tidningen Samefolket.

I propositionen framhålls att avgörandet beträffande fördelningen först som sist är samernas eget och att medlen skall komma sådana organisationer till godo som har kunnat redovisa en verksamhet av väsentlig betydelse för samekulturens fortsatta utveckling. I propositionen betonas vidare att de icke renskötande samernas strävanden bör uppmärksammas särskilt.

Medlen fördelas av samefondens kulturdelegation, i vilken samerna har två representanter och staten en.

Landsförbundet Svenska Samer har trots att det är en relativt ny organisation innevarande budgetår tilldelats 55 000 kr.

Jag kan inte finna att fördelningen strider mot principerna i 1977 års riksdagsbeslut.

Anf. 28 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på min fråga. Bakgrunden till den är det förhållandet att en av de mindre sameorganisationerna – Landsförbundet Svenska Samer – anser sig få en alltför liten del av de anslag som över statsbudgeten ges till sameorganisationerna i stort. Härvid hänvisar man till regeringsförslag i februari 1977 om insatser för samerna. Propositionen lades fram av det då ansvariga statsrådet, utbildningsminister Jan-Erik Wikström. Under våren 1977 bearbetades förslaget av kulturutskottet, och riksdagen beslöt helt i enlighet med förslaget i propositionen.

Beslutet innebar en rad förstärkningar av stöd till samerna och deras

kultur. Samernas särskilda ställning som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige redovisades. Vissa riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av samhällets stöd för samekulturen föreslogs och fastställdes av riksdagen. En arbetsgrupp för samordning av de statliga insatserna för samefrågor tillsattes inom regeringskansliet. Stödet till de samiska näringarna och sysselsättningen inom sameområdet fick en ingående behandling. En konsulent för sysselsättningsfrågor tillkom. Att tillförsäkra s. k. fiskesamer rätt till fiske för sin försörjning var viktigt, och är det givetvis allttjämt. Samiska utbildningsfrågor togs upp till ingående behandling. Inslaget av samiskt språk och kultur på alla utbildningsstadier måste eftersträvas, underströks i propositionen.

Språkligt och kulturellt förenas samerna i Sverige, Norge och Finland. Även av den anledningen betonades samordningen av insatserna starkt. Ett nytt statsbidrag till den verksamhet som sameorganisationerna bedriver tillkom: Bidrag till samisk kultur. Medlen skulle ställas till Samefondens disposition. I propositionen spårades en viss tveksamhet från en del håll om lämpligheten av att Samefonden skulle få denna uppgift. Såsom sägs i svaret skulle detta bidrag främst tillgodose de icke renskötande samernas behov. Jag vill fråga statsrådet: Är det helt klarlagt att de icke renskötande samernas behov verkligen i huvudsak tillgodoses genom fördelningen av detta bidrag?

När det gäller uppräknigen av organisationer vill jag fråga: Kan statsrådet tänka sig att Landsförbundet Svenska Samer får komma med i den rad av organisationer som i första hand, som det står, skall få bidrag? Anser statsrådet slutligen att det är en riktig fördelning? Jag anser att inte bara antalet medlemmar skall vara grund för bidrag. Avgörande kan också vara vilken roll en organisation spelar när det gäller att bevara och förstärka den samiska kulturen.

Anf. 29 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! De medel som har ställts till förfogande och som redovisas i propositionen och riksdagsbeslutet 1977 förutsattes i första hand fördelas av samerna själva under samiskt bestämmande. Det återspeglas också i styrelsens sammansättning. Staten deltar men har inte ett avgörande inflytande. Den principen har jag tyckt vara väldigt viktig när det gäller en minoritets grupp i den svenska nationen, en grupp med en egen språklig och kulturell identitet. När jag har tagit ställning till den fråga som Börje Stensson har ställt till mig, har jag varit angelägen om att hålla fast vid att samerna själva bör öva ett avgörande inflytande. Jag är alltså mycket tveksam till att genom ett uttalande i kammaren söka ta över beslutanderätten över de medel som det här handlar om.

När det gäller fördelningen kan naturligtvis även en utanför stående ha anledning att både ställa frågor och söka ge kommentarer. Jag har då kunnat konstatera att Landsförbundet Svenska Samer inte fanns för åtta år sedan. Det är alltså en ganska ny organisation. Den har emellertid kommit med på listan och får 55 000 kr. i statsbidrag. När de gäller frågan huruvida den företräder icke renskötande samer mot renskötande samer får naturligtvis

varje organisation tala för sig. Jag har emellertid inte funnit något som talar för att Svenska samernas riksförbund skulle vara en organisation som uteslutande företräder renskötande samer. Jag tycker alltså inte att Landsförbundet har kunnat styrka att det ensamt företräder den andra gruppen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 30 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag har ingen annan uppfattning än statsrådet när det gäller att sameorganisationerna skall försöka att inom sig så långt möjligt komma överens om hur de skall driva sina frågor såsom en förhoppningsvis så enhetlig minoritet som möjligt.

Emellertid ger ju staten bidrag till sameorganisationerna, och när det tillkommer en ny organisation kan det tyckas att även den borde vara bidragsberättigad. Som statsrådet säger, har Landsförbundet Svenska Samer nu åtta år på nacken, och då torde det ha visat sig att även den organisationen har ett värde i arbetet på att bevara och förstärka samisk kultur. Den borde därför komma med bland de organisationer vilka *i första hand*, som det står i svaret, kan komma i fråga för bidrag.

Nu har den här mindre organisationen också fått bidrag, 55 000 kr. av nära 2 milj. kr. – i kommande års budget uppgår bidraget till samisk kultur till något över 2 milj. kr.

Låt mig uttrycka den förhoppningen att jag ändå får läsa in en välvilja i statsrådets svar och att han i fortsättningen, när ett högre bidrag ges, kan medverka till att också Landsförbundet Svenska Samer får del av ökningen. Man kan fråga sig exempelvis hur många tiotal tusen Samernas Idrottsförbund får och ställa det i relation till det bidrag som ges till den här nya organisationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1984/85:572 om ett forskningsarkiv i Umeå

Anf. 31 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Nils Häggström har frågat utbildningsministern dels vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att lösa arkivfrågan för Umeå universitet, dels om regeringen kommer att med ekonomiska medel stödja utbyggandet av ett forskningsarkiv i Umeå på nya medier.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Av historiska skäl föreligger det i främst Norrland – men också i Mellansverige – en geografisk obalans mellan arkivinstitutioner och forskningsinstitutioner. De statliga arkivmyndigheterna inom regionen utgörs av landsarkiven i Härnösand och Östersund, vilket betyder att bl. a. universitet i

Umeå inte har omedelbar tillgång till ett traditionellt arkiv som bas för sin historiskt inriktade forskning.

Mot bakgrund av den struktur arkivväsendet har i dag är denna situation emellertid inte unik för universitetet i Umeå. Vissa åtgärder har dock vidtagits för att möta universitetets behov.

Genom tillkomsten av Svensk arkivinformation i Ramsle. SVAR, från 1 juli 1984, reproduceras arkivinformation på s. k. mikrofilmkort, vilket på sikt förändrar forskningens traditionella beroende av originalhandlingar.

Universitetet i Umeå har tagit fasta på denna nya teknik och inrättat forskningsarkiv som bl. a. baseras på mikrofilm från SVAR. Riksarkivet stöder verksamheten med bl. a. 150 000 kr. årligen. Den fortsatta uppbyggnaden är dock primärt en fråga om intern prioritering av universitetets resurser.

Jag vill avslutningsvis nämna att regeringen den 9 maj 1985 beslutade om direktiv för en utredning rörande hela den offentliga arkivverksamheten. En av utgångspunkterna för denna utredning är att forskningens behov skall beaktas. Frågan om arkivförslöjningen för universitetet i Umeå ingår därmed som en naturlig del i utredarens uppgift.

Anf. 32 NILS HÄGGSTRÖM (c):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret på mina frågor. Umeå universitet har länge närt förhoppningen om att få arkivfrågan löst, men hittills har den grusats.

Vad jag kan förstå borde tiden verka för ett statligt arkiv med placering i Umeå. Arkivmaterialet växer snabbt i omfattning, och de nya lokalerna i Härnösand lär i början av 1990-talet vara fyllda.

Ett sätt att klara arkivmaterialtillväxten, förutom att gallra, är naturligtvis att decentralisera arkivvården ytterligare. Ett sätt att göra det har också diskuterats inom utbildningsdepartementet. Jag tänker då på de s. k. arkivdepåerna.

Jag utgår ifrån att kulturministern delar min uppfattning att vid tillskapan- de av arkivdepåer måste Umeå vara en självklar ort för en sådan lokalisering. Jag vore tacksam för ett klart och entydigt uttalande i den riktningen från kulturministerns sida.

För att någorlunda lindra bristen på tillgång på arkivmaterial på nära håll har Umeå universitet, som kulturministern också nämner i sitt svar, tagit initiativ till att bygga upp ett forskningsarkiv baserat på nya media, i detta fall mikrokort. Det visar hur allvarligt Umeå universitet ser på arkivfrågan.

Finansieringen av arbetet med detta forskningsarkiv sker huvudsakligen inom ramen för fakulteternas gemensamma avsättningar. Utan särskilda resurser från statens sida, som möjliggör överföring av för forskning centrala källserier, kommer detta forskningsarkiv att vara helt otillräckligt.

Jag tycker dessutom att det är principiellt fel att de gemensamma avsättningarna skall användas på detta sätt. Staten bör bistå med särskilda medel för detta ändamål, precis som man finansierar annan statlig arkivverksamhet.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Om ett forsknings-
arkiv i Umeå*

Enligt information som jag har erhållit har frågan om intensivdataområden återigen aktualiserats. Västerbotten diskuteras som ett av dessa intensivdataområden. Såvitt jag kan bedöma måste ett genomförande av den tanken ställa krav på tillgång till ytterligare arkivutrymmen, åtminstone i de utvalda områdena. Jag utgår ifrån att det är lämpligast om arkiveringsfrågan löses inom det område som väljs ut som intensivdataområde. Det är då ytterligare en faktor som talar för ett arkiv i anslutning till Umeå universitet.

Jag vill, herr talman, gärna höra kulturministerns syn på detta.

Anf. 33 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag vill i min replik fatta mig mycket kort och bara när det gäller frågan om Umeå och arkivdepå uttala att jag för min del ser det som rimligt att man får en sådan om det nu skulle bli aktuellt att lösa arkivfrågorna på detta sätt.

Jag vill i övrigt hänvisa till den utredning som jag berörde i mitt svar på frågan.

Anf. 34 NILS HÄGGSTRÖM (c):

Herr talman! Jag är självfallet glad över att regeringen är beredd att tillsätta en utredning för att lösa arkivfrågan. Jag tolkar också kulturministerns svar positivt. Umeå kommer att beaktas i den utredningen.

Jag vill betona att det är oerhört angeläget att arkivfrågan löses för Umeå universitet. Det är ju inte bara av värde för forskningen vid universitetet, utan har också stor betydelse för grundutbildningen. För t. ex. projektarbeten och uppsatsarbeten är det oerhört angeläget att ha tillgång till arkivmaterial på nära håll.

Det är dyrt att bedriva forskning från Umeås horisont på grund av avstånden. Kostnaderna för kontakterna med omvärlden är högre än för andra universitetsorter. Det gäller också beträffande arkivmaterial och underlag för forskningen.

Jag tackar kulturministern för svaret, som jag uppfattar som en i grunden positiv inställning till forskningsarkiv i Umeå.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1984/85:3226 till konstitutionsutskottet

13 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1984/85:67 Senareläggning av viss tidsgräns i fastighetstaxeringslagen

Utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Vad utskottet i övrigt hemställt bifölls.

14 § Föredrogs men bordlades åter
Justitiekammarens betänkanden 1984/85:34, 36 och 37
Lagutskottets betänkanden 1984/85:42 och 43
Kulturutskottets betänkande 1984/85:24
Jordbruksutskottets betänkande 1984/85:30

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Nedrustning

15 § Nedrustning

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1984/85:16 om nedrustning.

Anf. 35 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Vi firar i år Europas fyrtioåriga fred. I vår värld med upprustning och krig, med svält, död och umbäranden får vi glädja oss åt allt som är värt att glädja sig åt. Fyrtio år är en kort tid. Men det har trots allt skett positiva förändringar, nämligen försoning mellan flera av de gamla arvfienterna i Europa. Att dessa löser konflikter utan krig är något att glädja sig åt.

Det föreliggande nedrustningsbetänkandet uppvisar en stor enighet, och det är bra – enighet ger styrka. Allra enigast är socialdemokrater och moderater, vilket är intressant att konstatera. Det var likadant när det gälde betänkandet om säkerhetspolitiken. Då var socialdemokrater och moderater också överens. De stora indignationsnummer som Olof Palme och Carl Bildt spelar upp är uppenbarligen mest till för att dra uppmärksamheten till sig.

Som sagt: Det är bra med enighet, och enighet ger styrka. Vi kan behöva extra styrka efter den törn som vår trovärdighet i internationella nedrustningssammanhang har fått efter avslöjandena i Ny Teknik, vilka visar att Sverige av allt att döma talade med dubbla tungor under en lång följd av år på 1950- och 1960-talen. Man förde fram budskap internationellt som man inte var beredd att stå för hemma. När man skrev under provstoppsavtalet 1963, där man bl. a. ställde sig bakom syftet att alla prov med kärnvapen skulle upphöra för all framtid, arbetade man samtidigt för att kunna genomföra svenska underjordiska prov.

Vi har från svensk sida länge arbetat för att hindra en spridning av kärnvapen, men här hemma pågick planering och projektering för svenska kärnvapen. Detta känns bittert och svårt. Vi har fått en reaktion ute i världen. Frågor ställs och svar utarbetas på utrikesdepartementet.

I augusti börjar NPT-konferensen, och det förberedande arbetet pågår. Också här ställs frågor till de svenska delegaterna.

Vår internationella trovärdighet har skadats och därmed vår möjlighet att nå resultat i nedrustningsarbetet.

Jag vill emellertid verkligen understryka att vi alla har ett ansvar när det gäller att arbeta aktivt med nedrustningsfrågorna och att bygga upp vår trovärdighet igen.

I den kylslagna stämning som råder i världen finns det en och annan ljuspunkt. USA och Sovjet har återupptagit de bilaterala förhandlingarna i

Genève. Utöver strategiska och eurostrategiska kärnvapen skall också rymdvapen diskuteras.

Jag har i många år här i kammaren tagit upp frågan om rymdens militarisering, men intresset har inte varit särskilt stort. Desto mer glädjande är det att utskottet nu tar denna fråga på största allvar och att det ingående redovisar den aktuella situationen och dessutom ger en bred information.

President Reagan gick ut stort och talade om vad vi kallar stjärnornas krig, som skulle göra kärnvapen överflödiga. Att göra kärnvapen överflödiga låter ju bestickande, men vi tror inte att ett rymdbaserat system för bekämpande av missiler, ens om det är fullt utbyggt, kan göra kärnvapen överflödiga.

Strategic Defense Initiative, SDI, är ett omfattande forskningsprogram som USA satt i gång. Det har föranlett en intensiv debatt både inom och utom USA.

De framlagda planerna innebär risker för en destabilisering av det säkerhetspolitiska mönstret. Risken ökar för en kapprustning i rymden. De kan också leda till en hårdare satsning på vapen som inte kan nås av ett rymdbaserat missilförsvar, t. ex. kryssningsrobotar.

Detta är en utveckling som vi måste göra allt för att hejda. Det är därför viktigt att de bilaterala förhandlingarna i Genève tar upp rymdvapenfrågorna. Det är likaså viktigt att nedrustningskonferensen i Genève kommer in i ett konstruktivt arbete när det gäller rymdvapenfrågorna. Det har tillsatts en kommitté där nere, men den har inte börjat arbeta ännu.

I nedrustningsarbetet ligger självfallet Norden oss särskilt varmt om hjärtat. Norden har varit skyddat och stått utanför stormakternas intressesfär sedan länge, men hotet mot Norden har växt. Det första världskriget stod vi utanför, men i det andra världskriget invaderades Norden. Och vi har under senare år kommit mer i blickpunkten för stormakternas strategiska intressen.

Placeringen av strategiska kärnvapenubåtar och oceangående flottor i Murmansk, lagring av NATO-materiel i Norge och aktiviteterna kring våra kuster visar hur vårt säkerhetspolitiska läge har förändrats.

Det finns en bred opinion i Sverige och i Norden för att göra Norden till en kärnvapenfri zon. Den frågan måste drivas hårdare från regeringens sida. Från centerpartiet upprepar vi kravet på en parlamentarisk referensgrupp. Det finns verkligen skäl att ta till vara det stöd som en bred folkopinion kan ge och kanalisera intresset, så att opinionen för en kärnvapenfri zon känner sig kunna påverka utvecklingen.

Centerpartiet har begärt att Sverige skall ta initiativ som syftar till förbud mot kryssningsmissiler. President Kekkonen förde 1978 fram förslag om förbud mot kryssningsmissiler.

Dessa vapen är ett hot mot Sveriges neutralitet. Som vi skriver i utskottsbetänkandet kan de nämligen få anflygningsbanor som kränker vårt territorium, – avsiktligt eller oavsiktligt. Kryssningsrobotarna är svåra att upptäcka och övervaka. Man kan dessutom aldrig med säkerhet veta om de är försedda med kärnstridspetsar eller inte.

Vi anser det viktigt att få till stånd internationella förhandlingar, som syftar till förbud mot kryssningsmissiler med lång räckvidd.

Socialdemokraterna förefaller mig splittrade i denna fråga. Skrivningen i utskottsbetänkandet har därför blivit tveksam. Man säger först att kravet på ett formligt förbud inte för närvarande kan drivas med framgång. Det är ju ett märkligt sätt att resonera! Skulle vi bara driva frågor där vi "för närvarande" kan nå framgång, skulle det inte bli mycket kvar för oss att arbeta med. Man måste se till själva saken och se till behovet, angelägenheten och målet – och så arbeta för detta. Oftast är det det långsiktiga arbetet som är viktigt när det gäller nedrustning.

Sedan står det också litet försiktigt att utskottet anser att frågan om kryssningsmissiler bör beaktas i de pågående bilaterala förhandlingarna. Det förefaller som om utskottet tror att supermakterna läser vårt betänkande och att allt därmed vore bra.

Jag tror att vi framöver måste ta oss an den här frågan mer handgripligt. Vi måste diskutera den i nedrustningsdelegationen, se på initiativ att ta och föra fram kravet på förbud. Kryssningsmissilerna innebär en stor fara för Norden – därför är det angeläget att ta itu med den här frågan med stort allvar. Vi från centerpartiet har emellertid avstått från att skriva någon reservation i frågan, vi har endast skrivit ett särskilt yttrande.

Det finns en fråga som jag personligen känner starkt för, och det är frågan om den behandling som den franska regeringen genom sina kärnvapenprov utsätter människorna för i Franska Polynesien. Jag har tagit upp denna fråga i riksdagen tidigare, men jag har hittills talat för döva öron. Margot Wallström har skrivit en motion om just detta, och det är en bra motion.

I dagarna har Frankrike ånyo anklagats för sina kärnvapenprov. Fransmännen började med dessa prov i Sahara i Algeriet år 1960. Just nu lämnar man i algerisk TV uppgifter om att fransmännen skulle ha använt algeriska fångar för att mäta strålningseffekterna på människokroppen. Det är svårt att sätta tilltro till ett så omänskligt handlande. Sedan 1966 pågår fransmännens kärnvapenprov på Mururoa. Nyligen gjorde man det hittills kraftigaste kärnvapenprovet där någonsin. Man uppmätte en styrka på 150 kiloton, dvs. tio gånger så mycket som atombomben i Hiroshima. Detta är den högsta styrka som är tillåten för underjordiska prov. Det är en skamfläck för Frankrike att man så litet bryr sig om befolkningens protester och hälsotillstånd. Befolkningen har krävt en undersökningskommission bestående av läkare för att man skall undersöka människornas hälsa. Men Frankrike vägrar.

Nya Zeeland protesterar mot proven. Australien protesterar, liksom flera av regeringarna på Söderhavsöarna. Organisationer protesterar också, t. ex. Greenpeace.

Jag tycker att det är svagt av den svenska regeringen att inte agera i den här frågan. Man hoppar fejt undan och hänvisar till våra krav på förbud mot alla kärnvapenprov. Det är naturligtvis så att det ena inte förskjuter det andra. Uppenbarligen vill socialdemokraterna inte kritisera socialdemokraten Mitterrand. Jag tycker att det finns skäl att göra det i detta fall. Som Margot Wallström skriver i sin motion bör det tas initiativ i FN för att man skall

kunna undersöka effekterna av kärnvapenproven. Från centerpartiet ställer vi upp på detta yrkande.

Vi har ett särskilt yttrande som gäller en konferens om människors beteende vid krig och katastrofer. Det pågår över hela världen ett intensivt forskningsarbete om konsekvenserna av krig och katastrofer. Syftet är att finna de bästa möjligheterna för att bereda ett skydd för människor. Forskning bedrivs på detta område i Sverige, och en konferens har också varit anordnad. I vårt särskilda yttrande skriver vi att de kunskaper och det intresse som finns för frågan i Sverige bör tas till vara genom en brett upplagd konferens med deltagande av internationella experter. Konferensens syfte bör vara att kartlägga och diskutera människors beteende vid krig och avspärning. Vi hoppas att en sådan konferens skall komma till stånd.

Herr talman! Eftersom vår arbetstid är pressad skall jag nöja mig med att understryka vad vi i centerpartiet säger om FN och dess roll. FN:s generalsekreterare måste ges allt stöd i sina ansträngningar att stärka FN:s och säkerhetsrådets fredsbevarande roll.

Stockholmskonferensen har en särskild betydelse för de små staterna i Europa. Halva tiden har gått, och alla krafter måste sättas in och sätts in för att man så småningom skall nå fram till ett slutdokument och till konkreta resultat när det gäller säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder i Europa.

Till sist vill jag ge några synpunkter på militärbudgetfrågan, som Sverige har engagerat sig i. Vi har strävat efter att få en ökad öppenhet beträffande redovisningen av militärutgifter. Målsättningen är dock ställd högre än så. Målsättningen är att få i gång förhandlingar som kan leda till internationella avtal och en begränsning av militärutgifterna. Ett redovisningssystem är bara ett steg på vägen, och det förblir tämligen meningslöst om man inte fortsätter med nästa steg, nämligen förhandlingar om begränsningar av militärutgifterna. Det skulle säkert ha stor betydelse för alla deltagande länder om man åstadkom ett sådant avtal, inte minst mot bakgrund av de gigantiska summor som läggs ner på militärutgifter och de svåra ekonomiska problem många länder drabbas av.

Innan man kan starta förhandlingar måste dock en hel mängd tekniska problem lösas. Hur skall man t. ex. kunna jämföra militära utgifter över tiden och mellan länder? Hur skall man kunna rensa utgifterna från inflation för att få fram reala förändringar? Hur skall man kunna jämföra militära utgifter på ett bättre sätt än att använda snabbt svängande växelkurser? Också politiska frågor måste lösas. Hur skall t. ex. förhandlingarna gå till?

Jag anser att det är viktigt att Sverige fortsätter att driva denna fråga i FN. Kanske behövs det en ny expertgrupp. Tiden, utvecklingen och behovet talar för fortsatt agerande från svensk sida.

Det mest glädjande och positiva i nedrustningsarbetet är människors och organisationers engagemang. Världsnedrustningskampanjen pågår i FN:s regi, och svenska organisationer arbetar inom ramen för denna kampanj med olika uppslag. Fredsresan är på gång, och vi önskar den framgång.

Just i dag besöks riksdagen av elever från Arbrå skola i Bollnäs kommun. Jag vill passa på och tacka för de insatser som skolans elever tidigare har

gjort. De tog nämligen för några år sedan initiativ till en namninsamling för en kärnvapenfri zon i Norden. Det är detta – de enskilda människornas engagemang – som är hoppet för världen.

Jag ber att få yrka bifall till centerreservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 36 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! På många håll i världen råder det i dag ofrihet, våld och förtryck. Det är med förstämning som vi fortfarande nås av rapporter om Sovjets ockupation av Afghanistan och det angreppskrig som där pågår, trots åtskilliga protester från omvärlden.

I Mellanöstern fortgår kriget mellan Iran och Irak. I det krigshärjade Libanon trappas i dessa dagar konflikten upp. Nya, hårda strider utkämpas, med hundratals dödade och än fler skadade. Människolivet hänger på en skör tråd för civilbefolkningen. Kvinnor, barn och gamla flyr för sina liv.

I går påmindes några av utrikesutskottets ledamöter om den förtvivlade flyktingsituation som råder i Sudan, med människor på flykt över gränsen från Eritrea och Tigre undan det tragiska stamkrig som där pågår.

Hur skall hjälpinsatser till just dessa folk organiseras? När upphör krigshandlingarna, så att livsmedel, mediciner och andra förnödenheter når de svältande? Kan FN åstadkomma mer samlade insatser? Problemen synes nästan oöverstigligena.

Från folkpartiets utgångspunkt är det av allra största vikt att Sverige aktivt arbetar för att öka respekten för – och även stärka – Förenta nationernas fredsbevarande roll och möjligheter. Det vore ett av de mest väsentliga bidragen till mänsklighetens överlevnad om vi vann allmän och internationell respekt för att konflikter skall lösas med fredliga medel.

Upprustningen och stormakternas enorma kärnvapenarsenaler är ett hot mot freden och, ytterst, mot mänsklighetens överlevnad. Arbetet vid nedrustningskonferensen i Genève måste därför noga följas. Utskottet konstaterar dock att förhandlingarna om den fråga som av många anses vara viktigast på dagordningen i Genève, nämligen ett fullständigt provstopp, befinner sig i ett dödsläge.

Inte heller på något av de övriga förhandlingsområdena – förbud mot kemiska vapen, förbud mot radiologiska vapen och kapprustningen i rymden – har några avgörande framsteg gjorts under de gångna sex månaderna.

Enligt folkpartiets mening måste målet vara en kärnvapenfri värld. Strävan att etablera en kärnvapenfri zon i Norden är ett första steg mot detta mål. Men så länge kärnvapen finns måste allt göras för att minska risken för deras användning.

Herr talman! Till de verkligt positiva inslagen bland de enligt min mening alltför få sådana under senare år hör utan tvivel den mycket omfattande mobiliseringen för det internationella fredsarbetet och för mänskliga rättigheter. Den mångfasetterade freds rörelsen fyller en viktig uppgift för att förmå världens statsmän att besinna sitt ansvar. Folkpartiet välkomnar initiativ såsom den nordiska folkrikdagen för fred, utveckling och nedrust-

ning samt den nu pågående stora fredsesan med frågeställningar till ledande statschefer.

Men fortfarande saknar vi i Sverige ett forum för fredsfrågorna. Folkpartiet har i motion 1984/85:1262 bl. a. fört fram förslaget om en särskild delegation för fredsfrågor och fredsforskning med en i förhållande till utrikesdepartementet rådgivande ställning. Utskottet delar emellertid inte vår mening utan anser att utrikesdepartementet redan nu har nära och fortlöpande kontakt både med den folkliga freds rörelsen och med fredsforskningen och att denna kontakt är tillräcklig.

Enligt vår mening är nuvarande ordning emellertid inte tillfyllest. För att man skall kunna uppnå en kontinuitet och få ett organ även för ömsesidig information bör en delegation tillkomma. Jag anser det vara en rimlig demokratisk handling att tillvarata och kanalisera den folkliga uppslutningen och därmed arbetet kring freden. Det är faktiskt inte bara folkpartiet som fört fram detta förslag. Även ledande socialdemokrater har tidigare i annat sammanhang framställt samma önskemål. Var finns nu det engagemanget?

För folkpartiet är fred, frihet och rättvisa ett viktigt mål. Vi vill konstruktivt tillvarata människors fredsengagemang. Jag yrkar därför bifall till min reservation nr 5, vilket innebär bifall till folkpartimotionen 1262 yrkande 3. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 37 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi har en mörk period bakom oss när det gäller nedrustningsarbetet och förhoppningarna om avspänning och en fredligare utveckling. Detta har påpekats av dem som talat före mig i dag och kommer säkert att upprepas. Vi är väl alla överens om att vi skall göra allt vad vi kan för att om möjligt bidra till att denna mörka period nu kan vändas i en ljusare, där vi kan se mera optimistiskt på de närmast kommande åren.

1970-talet var kanske delvis fyllt av illusioner, men samtidigt gjordes det konkreta framsteg. Det hände en hel del när det gäller reell avspänning, inte minst här i Europa, som gjorde att man kunde hoppas på en bättre framtid.

Vi vet alla hur det sedan blev i och med ingången av 1980-talet. Vi kan i dag möjligen skymta en viss ljusning vid horisonten, och vi får hoppas att den inte försvinner utan att vi kan få se en fortsättning på förhandlingar mellan stormaktsblocken och kanske så småningom också reella och konkreta förhandlingsresultat. Det är vad vi alla måste arbeta för.

Det är lätt för oss som medborgare i ett litet land, vilket det för övrigt säkert också är för medborgarna i varje annat land, att gripas av vanmakt inför detta stora komplex av frågor och inför en utveckling som vi tycker verkar oerhört svår att påverka och få att vända. Det får naturligtvis inte ske. I det sammanhanget är ju freds rörelsens roll oerhört viktig. Freds rörelsen måste understödjas, oavsett vilka typer av organisationer som det är fråga om. Det finns en rik variation av organisationer, och alla är värda stöd och uppmuntran i det viktiga arbete som de utför.

Vi vet ju också att de bakslag som freds rörelsen har råkat ut för – jag tänker särskilt på utplaceringen av nya kärnvapenbärande missiler i Europa – i

många fall har gjort att den tappat kamplusten och haft svårt att på nytt ta itu med de breda och mycket arbetskrävande insatser som behövs för att skapa allmän opinion.

Men det finns nya organisationer som träder till och gamla som fortsätter. Det är mycket uppmuntrande med de fredsinitiativ som nu är på gång i Europa. I detta arbete finns också svenska män och kvinnor som gör väldigt stora och bra insatser. Jag vill gärna framhålla att vi från mitt partis sida ser mycket positivt på både det svenska officiella agerandet i dessa sammanhang och naturligtvis också på alla de enskilda människornas arbete i dessa frågor. Det är ju de stora maktblocken som har det yttersta ansvaret för rustningarna – men de kan påverkas. Och en liten stat som Sverige har gjort och kan naturligtvis även fortsättningsvis göra en hel del viktiga insatser.

Det råder, som tidigare har sagts, i årets betänkande ganska stor enighet när det gäller nedrustning. Många av yrkandena i de motioner som vi har väckt har blivit positivt behandlade. Jag skall inte uppehålla mig särskilt länge vid dessa, utan bara beröra några av dem.

Vi är som sagt eniga om Sveriges ansträngningar i nedrustningsarbetet. När det gäller Europa vill jag särskilt trycka på arbetet med en kärnvapenfri zon, en fråga som enligt vår uppfattning är oerhört viktig.

Vi har också i våra motioner tagit upp och velat peka på den ökande fara som ligger i den konventionella upprustningen, något som jag även tidigare har framfört i den här talarstolen. Det har varit mycket tal om kärnvapen och om kärnvapenkriget, och det är viktiga saker att belysa och kämpa emot. Men samtidigt händer det i bakgrunden också en hel del saker på det konventionella vapenområdet. Det finns tendenser till att man inom båda de stora maktblockens militära staber på nytt börjar prioritera rustningsansträngningarna på det konventionella området. Vi får inte stirra oss blinda på kärnvapenupprustningen och glömma bort att det händer saker också på andra områden, att det finns vissa nya tendenser i utvecklingen som är mycket oroande och som vi måste uppmärksamma. Dit hör också, vilket vi under flera år även berört i våra nedrustningsmotioner, utvecklingen på BC-området, dvs. biologiska och kemiska stridsmedel. Det är vapen som är oerhört effektiva, som har en förfärande massförstörelseeffekt och som är billiga att anskaffa. Vad vi känner till så anskaffas också sådana vapen. Dessa vapen har ju också, även om det inte har kunnat bevisas, använts på olika krigsskådeplatser runt om i världen. Det är en utveckling som vi också måste följa med stor uppmärksamhet. Utskottet har redovisat vad Sverige och den svenska regeringen gör i dessa sammanhang. Vi är tills vidare tillfreds med den beskrivningen.

Jag vill också något ta upp det nya som har hänt de allra senaste åren, nämligen det s. k. stjärnornas krig från USA:s sida, vilket också har berörts av Gunnel Jonäng. Detta är en ytterligare upptrappning i rustningskarusellen. Vi kan bara hoppas att freds rörelsen i USA och krafter inom kongressen och i det amerikanska samhället över huvud taget verkligen kan slå tillbaka dessa ansatser så att det stannar vid ansatser och inte blir ett nytt led i rustningskarusellen. Det finns redan väldigt komplex på rymdforskningens

område som är militärt utnyttjade. Sådana har funnits länge, så det är i och för sig ingenting nytt. Vi har också tidigare haft uppe dessa frågor. Man har t. ex. satelliter som är drivna med kärnkraftsreaktorer. Det har konstaterats när de har störtat, vilket vi har påpekat flera gånger. Det är en utveckling som är mycket oroande. Om nu Reaganadministrationen i USA får gehör för sina förslag om att man skall starta detta oerhört kostsamma och vansinniga projekt, har vi att se fram emot en ny spiral i rustningarna. Det är alltså en fråga som verkligen måste uppmärksammas. Jag tycker det är bra – som också har framförts från centerns representant – att utskottet har gjort en grundlig beskrivning och bakgrundsteckning av denna fråga.

Vi har under ett flertal år velat peka på något som vi också i årets motion har tagit upp, och det är de bakomliggande orsakerna till rustningar. Det kan finnas många olika skäl, men vi hävdar att en av de stora och grundläggande orsakerna bakom rustningarna är kampen om världens resurser. Det är egentligen ganska enkelt. Historiskt sett har alla krig, krigshandlingar m. m. varit kamp om resurser, att lägga under sig tillgångar. Det är precis samma sak i dag. Här finns enligt vår uppfattning ett slags skygglappsmentalitet. Man talar väldigt mycket om tekniska saker, man talar om vapensystems utveckling och dylikt, men man talar väldigt litet om de bakomliggande ekonomiska orsakerna till rustningar. Det är en brist, och det är beklagligt att utskottet fortfarande inte vill gå med på att Sverige bör ta initiativ till en uppföljning av denna viktiga fråga. Den har också, som vi påpekar i vår motion och vår reservation, en mycket tydlig nord-syd-komponent. Det är den rika industrialiserade världen som i kraft av sina rustningar kan utplundra och behärska den del av världen som är under utveckling, tredje världens länder. En stor del av de militära ansträngningarna och de militära budgeterna har sin grund i dessa fakta. Det gäller naturligtvis framför allt en stat som USA som är oerhört beroende av att gå utanför sitt eget territorium för att skaffa sig råvaror till den egna industrin och till den slösaktiga ekonomi som den staten bygger på. Om USA inte skulle ha tillgång till olja utifrån – de importerar 50 % och mer av sitt oljebehov – om de inte skulle hämta koppar i Latinamerika, tenn i Latinamerika, bauxit i Jamaica t. ex. för aluminiumtillverkning osv., skulle de inte kunna hålla sina industrier i gång. De gör det till priset av militär kontroll över dessa områden, antingen direkt eller indirekt genom ombud.

Detta borde lyftas fram i ljuset på ett helt annat sätt än som hittills har skett. Det gäller naturligtvis också andra industrialiserade länder som behöver råvaror till sin egen produktion. Sverige skulle kunna ta fram underlag, statistik, belysa vissa enskilda konflikter, konflikthärdar osv. mot dessa bakgrunder. Då skulle det här litet diffusa talet om rustningar få en helt annan stringens och dessa bli belysta på ett mera konkret och sakligt sätt.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation nr 1.

Den nordiska situationen och vårt eget land har vi nyligen haft en ganska omfattande diskussion om i samband med den försvarspolitiska debatten i riksdagen. Dessa frågor går ju i varandra. Vi stöder, som tidigare och från allra första början, helhjärtat tanken på en kärnvapenfri zon i Norden. Vi

anser att den är ett av de viktigaste bidragen till avspänning och fredlig utveckling i vår del av världen. Sverige och den svenska regeringen har efter 1982 gjort efter vad vi tycker ganska goda insatser för att söka få till stånd en utveckling av zontanken. Det arbetet hoppas vi kommer att fortsätta.

Det är inte minst viktigt mot bakgrund av de ubåtskränkningar och naturligtvis också andra kränkningar av olika slag som vi har blivit utsatta för. I det sammanhanget kommer givetvis ett sådant nytt vapen som kryssningsmissilerna in i bilden. De borde på ett helt annat sätt uppmärksammas än vad som hittills har gjorts. Kryssningsmissilerna är ju konstruerade och tillverkade för att vara kärnvapenbärande. Därför blir det direkt ett hot mot den svenska alliansfriheten och den svenska neutraliteten om i ett skärpt läge sådana vapen skulle sändas över det svenska territoriet. Hittills vet vi att vi inte på något effektivt sätt kan som ett alliansfritt och neutralt land stoppa dessa vapentyper. Vi har inte de resurserna. Detta har vi diskuterat i den försvarspolitiska debatten. Vi har inte sådana resurser i Sverige att vi kan hindra det ena eller det andra stormaktsblocket att sända sådana vapenbärare över vårt territorium. I och med detta kommer vi i ett ohållbart läge. Därför borde naturligtvis arbetet inriktas på att sådana vapen skall förbjudas. Det är det enda riktiga och adekvata sättet att angripa problemet.

Utöver de kränkningar som jag här har talat om har vi under de senaste åren blivit utsatta för en del kränkningar av annan typ. Detta har vi tagit upp i en av våra motioner och redovisat i reservation 4. Det förekommer aktiviteter av främmande marina enheter, som befinner sig i Östersjön under helt legala former. Det är marina enheter som vi sett uppe på Norrlandskusten och som helt plötsligt ångat in i en hamn och lagt sig där under ett helt dygn. I det fallet var det västtyska enheter. Det är ännu inte helt klarlagt vad de hade för sig där. Vi vet att man satte ut båtar och gjorde sonderingar.

Det har vid andra tillfällen funnits flottenheter ur den franska marinen på sydkusten som utan vidare givit sig in och börjat bedriva övningar på svenskt territorialvatten.

Vi anser att det behövs en skärpning och en uppdatering av tillträdesbestämmelserna för de svenska vattnen och naturligtvis också för det svenska luftrummet i detta sammanhang. Det är nödvändigt för att vi inte skall bli utsatta för sådana här kränkningar, som är av en annan typ än dem som jag tidigare talade om och som är gjorda med vissa avsikter. Dem försöker man göra utan att bli upptäckt. De andra har gjorts mer eller mindre öppet och fräckt av västeuropeiska NATO-makters marina enheter i våra vatten. Det är någonting som vi borde vara minst lika upprörda över som vi är över de ubåtskränkningar som vi har blivit utsatta för från Sovjetunionens sida.

Detta har vi behandlat i våra motioner och i vår reservation 4 till utskottsbetänkandet, vilken jag vill yrka bifall till.

I övrigt vill jag upprepa vad jag sade inledningsvis, nämligen att vi uppskattar de ansträngningar som har gjorts av regeringen i nedrustningsfrågorna. Vi tror att den svenska regeringen agerar i kraft av sin förmåga i de internationella sammanhangen. Vi understödjer det arbetet och kommer att göra så även i fortsättningen.

Anf. 38 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till Oswald Söderqvist. Vi har från centern en reservation när det gäller den parlamentariska referensgruppen för kärnvapenfri zon. I fjol anslöt sig Oswald Söderqvist till centerns reservation när det gäller referensgruppen och ansåg att det var ett bra förslag. Anser man att det är ett mindre bra förslag i år?

Anf. 39 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Vi anser att utskottsmajoritetens skrivning i år är sådan att vi kan ansluta oss till den. Vi får se hur utvecklingen blir i fortsättningen.

Anf. 40 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Gunnel Jonäng påstod att vår trovärdighet i nedrustningsförhandlingarna skadats av den publicitet som Ny Teknik har gett åt 1950- och 1960-talens hantering av kärnvapensfrågan här i landet. Jag tror att det är helt fel. Det finns ingen anledning att här ägna någon längre tid åt vad Tage Erlander, Gunnar Hedlund och andra stod för i den interna debatten om svenska kärnvapen på 1950- och 1960-talet. Väsentligt i dag är att notera att det är en styrka när representanter för Sverige kan hänvisa till att vi redan för mer än 20 år sedan hade förmågan att producera egna kärnvapen, men att vi då fattade beslut om att avstå. Våra motiv var dels politiska, dels militära. Vi kom fram till att vår nationella säkerhet allvarligt skulle försämrats om vi skaffade egna kärnvapen. Det skulle bli svårare att hålla Sverige utanför ett krig i Europa om vi hade egna kärnvapen.

De första målen för ett kärnvapenangrepp är kärnvapen i andra länder. Det var helt enkelt i vårt eget intresse att förbli kärnvapenfria. Det är vår övertygelse att samma säkerhetspolitiska resonemang gäller också den grupp stater som redan nu eller under de närmaste åren, om de vill, kan tillverka egna kärnvapen.

Vårt självständiga beslut att avstå från svenska kärnvapen är ett starkt argument för en ökad anslutning till det internationella icke-spridningsfördraget.

Herr talman! Vid den senaste nedrustningsdebatten här i kammaren i november i fjol var ett av huvudinslagen moderaternas protester mot att Sverige i FN och i andra internationella fora sedan sommaren 1982 verkar för en frysning av kärnvapenrustningarna. Moderaterna hade då i två och ett halvt års tid hävdats att vårt engagemang för kärnvapenfrysningen var en naiv eftergift för sovjetiska paradtankar. Samma argumentation använde moderaterna mot vårt stöd för förslag om icke-förstaanvändning av kärnvapen.

Det märktes tydligt redan i fjol höst att moderaternas talesmän här i kammaren inte längre trodde på sina egna argument. Jag förutspådde att det var sista gången som moderaterna gick emot frysförslaget.

Redan i slutet av januari, när den moderata partimotionen i nedrustningsfrågor lades fram, blev jag sannspådd. I den av försvarskommittén nyligen överlämnade säkerhetspolitiska rapporten ställer sig den moderate representanten bakom positiva skrivningar om kärnvapenfrysningen. Och här i dag

försöker moderaterna att undvika att ta upp saken.

Det tar tydligen litet mer än tre år för moderaterna att ansluta sig till krav som – enligt deras egen främste talesman – ”inte stötts av någon enda regering utanför de intimt Sovjetallierades krets”. Vad som dagen före julafton 1982 var en ”kaskad av illa underbyggda och alltmer reservationslösa omfamningar av sovjetiska paradtankar” är våren 1985 fast etablerad moderat nedrustningspolitik, som partiets främste säkerhetspolitiska talesman nu säger sig ”känna stor tillfredsställelse med”.

Vi är naturligtvis glada över denna moderata åsiktsförändring. Hur ömkligt ihåligt klingar inte de tidigare överorden, när moderaterna gick till hård attack mot oss socialdemokrater för att vara naiva och anpassliga i vår attityd mot Sovjet. Den moderata grälsjukan i dessa frågor har tyvärr inte stärkt svensk nedrustningspolitik.

Vi hoppas naturligtvis att detta nu är historia, men jag skall ärligt medge att vi är många som hyscr tvivel och ser den dagsaktuella moderata attityden som något av en taktisk reträtt. Högern i svensk politik har under större delen av detta århundrade försökt misstänkliggöra oss socialdemokrater efter ungefär samma linjer. Varför skulle dagens moderater bryta mot dessa traditioner annat än när valtaktiska hänsyn motiverar det?

Utrikesutskottet har relativt utförligt behandlat riskerna för en ny rustningskapplöpning i rymden. Det är egentligen det nya och det mest läsvärda avsnittet i betänkandet. Vi har enat oss om mycket kritiska omdömen om det enorma forskningsprogram – 26 miljarder dollar skall det få kosta – som president Reagan dragit i gång. Även om den egentliga målsättningen för detta forskningsprogram aldrig uppnås, är risken stor att programmet ändå resulterar i ett flertal nya och effektivare vapen, som rubbar den stabilitet som trots allt sedan länge utmärker relationerna mellan de antagonistiska maktblocken.

För svensk del blir utrikesutskottets slutsats: ”En oberoende svensk förmåga att följa utvecklingen inom rymdteknologin kan vara av stort värde för våra framtida insatser vid internationella nedrustningsförhandlingar. Inte minst möjligheten att utnyttja rymdteknologin för internationell övervakning av nedrustningsavtal bör ägnas uppmärksamhet.”

Arbetet vid Stockholmskonferensen beskrivs relativt utförligt i betänkandet. Utskottet anser med anledning av ett moderat motionsyrkande att det är olämpligt att begränsa regeringens handlingsfrihet genom att göra ett särskilt uttalande beträffande vissa förslag som framförts vid konferensen.

Personligen skulle jag vilja göra en kommentar som inte rör förhandlingarnas innehåll utan vår roll som värdnation. Stockholmskonferensens första fas bör vara slut senast i november 1986. Då startar ett ESK-uppföljningsmöte i Wien, och Stockholmskonferensen skall rapportera till detta möte. Det är en allmän förhoppning att Wienmötet snabbt skall utvidga mandatet till att omfatta också nedrustningsfrågor. Som jag ser det börjar det nu bli aktuellt att från svensk sida markera intresse för värdskapet även för Stockholmskonferensens nedrustningsfas, som ju mycket väl kan påbörjas redan innan uppföljningsmötet i Wien har slutförts.

Stockholmskonferensens förhandlingar kring centrala europeiska säkerhetsfrågor har på senare tid utförligt kommenterats såväl av president Reagan som av Sovjets nye ledare Gorbatjov. Det ger hopp om ökat intresse för konferensens sakfrågor i Moskva och Washington. Stockholmskonferensen bör naturligtvis fortsätta och föras till ett framgångsrikt slut just i Stockholm. På den punkten borde det vara lätt att uppnå enighet mellan partierna här i riksdagen.

I reservation 1 vädjar vpk om en utredning av rustningarnas orsaker. Vpk har redan med hjälp av marxistisk analys kommit fram till att det är ekonomiska motiv som driver fram rustningarna. Utskottet hänvisar till tidigare utförlig riksdagsbehandling av frågan och avstyrker.

I reservation 2 ställer centern upp bakom ett motionsyrkande från socialdemokraten Margot Wallström om att Sverige skall ta initiativ i FN för att få en undersökning av effekterna av kärnvapenproven i Stilla havet. Utskottet skriver mycket välvilligt i denna fråga, som ju Margot Wallström engagerat sig för på ett berömvärt sätt. Hon har genom frågor här i riksdagen och genom tidningsartiklar aktualiserat de franska proven under det senaste året. Utskottet hänvisar till att regeringen Palme tagit upp frågan direkt med den franska statsledningen. Vi utgår ifrån att vår regering även i fortsättningen försöker påverka den franska inställningen. När det gäller FN-initiativ anser vi emellertid att det måste vara länderna i den berörda Stilla havs-regionen som går i spetsen för den internationella opinionsbildningen. Sverige kommer naturligtvis att stödja sådana initiativ i generalförsamlingen. Centerreservanternas tanke att Sverige skall agera även utan medverkan av Nya Zeeland och andra berörda stater förefaller lätt absurd.

Till vad Gunnel Jonäng sade här för en stund sedan kan tilläggas att fransmännen började testa i Stilla havet 1975. Den senaste smällen var det sjuttionde provet. Man kan bara fråga: Varför gjordes det så litet under de sex år då centern satt i regeringsställning?

I reservation 3 begär centern en parlamentarisk referensgrupp för en kärnvapenfri zon i Norden. Man måste fråga sig varför inte Gunnel Jonäng utnyttjar sitt eget högst personliga ledamotskap i nedrustningsdelegationen till att ta upp frågan om den nordiska zonen. Förslaget om en referensgrupp har tidigare avvisats av riksdagen, och det är faktiskt litet svårt att förstå hur det på minsta sätt skulle föra zonfrågan framåt.

I reservation 4 kräver vpk en översyn av de svenska militära tillträdesbestämmelserna. Utskottet hänvisar till att dessa nyligen varit föremål för en genomgripande översyn. De nu gällande bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1983. Utskottet tror inte att ytterligare en skärpning automatiskt leder till att avsiktliga eller oavsiktliga kränkningar av svenskt territorium kommer att minska.

I reservation 5 föreslår folkpartiet att en delegation för fredsfrågor inrättas. Utskottet avstyrker och hänvisar dels till nedrustningsdelegationen, dels till den nära och fortlöpande kontakten mellan UD och fredsrörelsen och fredsforskarna. Utskottet bedömer ytterligare en institutionalisering som överflödig.

Till reservation 5 och till centerns reservation 3 kan dessutom sägas att det inte är en ökad byråkratisering av nedrustningsarbetet som behövs – men gärna en ökad aktivitet i de organ som vi redan har, bl. a. från centerns och folkpartiets sida.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Nedrustning

Anf. 41 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan förstå att Sture Ericson inte är särskilt tilltalad av marxistiska analyser. Men det skulle ändå vara ganska intressant för nedrustningsarbetet och för Sveriges möjlighet till initiativ i nedrustningsfrågor om man tittade litet på det som vi har tagit upp i våra motioner sedan en tid tillbaka och som vi nu har reserverat oss för i utskottsbetänkandet.

Det gäller frågor av mycket stor vikt. Talet om rustningarna och rustningarnas orsaker blir i många fall mycket diffust och obegripligt – och det är inte oavsiktligt. Genom att man undviker att ta upp bakomliggande ekonomiska orsaker och peka på dem klart och entydigt kommer rustningarna att framstå som någonting som händer i ett mer eller mindre lufttomt rum. Det talas om att statsmän måste träffas, det blir diskussion om huruvida man skall sitta vid runda eller fyrkantiga bord, och liknande saker som inte har ett dugg med de verkliga bakomliggande orsakerna att göra.

Jag tycker inte att det är särdeles hederligt att så enkelt avfärda våra viktiga spörsmål – med att tala om marxistiska analyser. Snarare borde väl Sture Ericson, som företrädare för ett slags socialism, verkligen anamma de tankegångarna. I det anförande som Sture Ericson höll under utrikesdebatten, där han talade om rustningarnas orsaker, fanns det många intressanta inslag som jag tycker passar mycket bra in i detta sammanhang. Det förvånar mig att Sture Ericson i dag inte är villig att ta upp dem igen och penetrera dem. I det anförande som Sture Ericson då höll fanns mycket som pekade just mot de här tankegångarna.

Vi kommer att vidhålla vår uppfattning. Jag tror att man förr eller senare blir tvungen att ta itu med denna problematik, inte minst mot bakgrund av nord-syd-konflikten. Det är ju helt klart så – vilket Sture Ericson inte kan förneka – att den rika industrialiserade världen utnyttjar tredje världens tillgångar och människor – råvaror, andra naturtillgångar och även arbetskraft. De rika länderna gör detta i kraft av sin militära styrka. Det ena underbygger det andra. Man skaffar sig militär styrka genom att sätta sig på resurser, och man bygger upp den militära styrkan för att kunna skaffa sig dessa resurser. Om ni bara helt enkelt avfärdar ett sådant viktigt spörsmål, då tycker jag inte att ni har trängt in särdeles mycket i den här problematiken.

Sedan några få ord om detta med tillträdesbestämmelser. Det är ju alldeles klart, som skrivs i utskottsbetänkandet, att vi i och för sig inte genom bestämmelser kan hindra att någon avsiktligt tränger sig in på våra vatten – ubåtskränkningarna osv. Men vi kan skärpa bestämmelserna för legala flottövningar, flottbesök etc., så att man inte får en upprepning av vad som hände på sydkusten och uppe i Husum förra sommaren.

Anf. 42 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Det var ett märkligt uttalande Sture Ericson gjorde, när han sade att en parlamentarisk grupp när det gäller kärnvapenfri zon inte skulle föra frågan framåt. Vilken elitistisk inställning! Det är ju precis tvärtom: Om parlamentariker med sitt kunnande och sin erfarenhet kom med i bilden, om man tog till vara den folkliga opinionen, så skulle man just därigenom föra frågan framåt.

Vidare känner Sture Ericson väl till hur nedrustningsdelegationen arbetar, och vi har samma uppfattning på den punkten. Den är ett organ för avrapportering – och det är i och för sig bra att den finns – men den inbjuder inte precis till några bredare analyser av frågan.

När det gäller spørsmålet om de franska kärnvapenproven är det bra att regeringen för fram Sveriges uppfattning till Frankrike, men det räcker inte. Det viktiga är självfallet att vi måste hjälpa till att skapa opinion. Och opinion skapar man inte bakom lyckta dörrar. Vi engagerar oss ju från svensk sida aktivt mot olika slag av orättvisor i världen, och vi försöker stödja och hjälpa dem som är utsatta. Det är en styrka att vi så helhjärtat gör det. Men vi har lika stor skyldighet att stödja utsatta människor i en sådan här fråga. Att Polynesien ligger långt borta kan väl ändå inte frita oss i Sverige från ett ansvar för att stödja och hjälpa människor vars uppfattningar åsidosätts så gravt som sker när det gäller dessa kärnvapenprov.

Sture Ericson säger vidare att det är fel att vår internationella trovärdighet har skadats genom artiklarna i Ny Teknik. Jag skulle önska att det vore så, men jag är inte alls säker på att det förhåller sig på det viset. Sture Ericson känner lika väl som jag till de utländska skrivierna och kommentarerna liksom de frågor som ställs till Sverige efter de här artiklarna.

Det är ju bara att konstatera att det samtidigt som Sverige skrev under ett provstoppsavtal och över huvud taget arbetade aktivt för att inte medverka till spridning av kärnvapen pågick projektering och planering för svenska kärnvapen och atomubåtar, och man köpte mark för en uppbyggnadsanläggning på västkusten. Vårt internationella budskap stämde faktiskt väldigt dåligt överens med vårt nationella agerande. Jag tror dock att vi alla är beredda att göra vad vi kan för att återställa vårt lands trovärdighet.

Anf. 43 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Det måste kännas besvärande för Sture Ericson att avfärda frågan om en speciell fredsdelegation med hänvisning till att en sådan ökar byråkratin. Det är att göra det enkelt för sig. Såvitt jag förstår önskar de hundratusentals människor som är engagerade i fredsaktiviteter runt om i landet en kanal för att föra fram sina synpunkter. Enligt min uppfattning behöver vi i Sverige föra både en säkerhetspolitik och en fredspolitik. Men säkerhetspolitiken i vårt land bedrivs på det officiella planet medan fredspolitikerna bedrivs av idealister. Även idealister, Sture Ericson, har dock kunnande och sådana kvalifikationer att det är värt att lyssna på dem och tillvarata deras kunskaper och förslag. Enligt folkpartiets mening skulle en fredsdelegation kunna vara en kanal för detta.

En realistisk säkerhetspolitik och en aktiv fredspolitik bildar enligt min uppfattning den bästa grundvalen för säkrande av fred och frihet i Sverige och även i världen i övrigt.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Anf. 44 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Vpk:s yrkande om en undersökning av den ekonomiska bakgrunden till rustningarna har vi redan fört utförliga diskussioner om, och det var därför som jag gick ganska snabbt förbi det. En sådan genomgång bör självfallet ingå i en allsidig analys av rustningarna och bakgrunden till dessa. Jag måste dock säga att den exemplifiering som Oswald Söderqvist ägnade sig åt var litet ensidig. Det hade gjort bättre effekt om han hade talat om de ekonomiska motiv som driver Sovjet i Afghanistan.

I frågan om en skärpning av reglerna för hur vi skall reagera på kränkningarna kan jag bara konstatera att vi förmodligen har de hårdaste av de regler som länderna i vår del av världen tillämpar. I en del andra länder ser man med lätt förvåning på våra bestämmelser, av det skälet att dessa är så hårda som de är.

Vad gäller Gunnel Jonängs tal om en parlamentarisk grupp undrar jag om Gunnel Jonäng verkligen har försökt att i nedrustningsdelegationen ta upp en djupgående diskussion om den nordiska zonen. Jag kan inte erinra mig det. Gör ett försök! Det vore intressant – vi har redan ett organ för detta.

Till Ulla Orring kan jag säga i stort sett samma sak. Det finns något slags övertro på nya byråkratiska former. Jag har svårt att tänka mig en statlig verksamhet som är öppnare mot frivilligorganisationerna än vad vår nedrustningsverksamhet är. Det idealistiska inslaget i den svenska politiken på det här området är mycket påtagligt, och jag tror faktiskt inte att det finns särskilt mycket mer att göra rent organisatoriskt. Men varför försöker inte folkpartiet att via nedrustningsdelegationen föra debatten litet mer aktivt? Det var det som jag sade i mitt inledningsanförande.

När det slutligen gäller opinionsbildningen mot de franska proven fick jag inget svar från Gunnel Jonäng på frågan varför centern var så passiv under de sex år när ni var i regeringsställning. Det var ju då som provverksamheten inleddes och faktiskt kom till sin höjdpunkt. Att nu hävda att vi skall ta initiativ vid sidan om de länder som är berörda – som faktiskt antyds i reservationen – som t. ex. Nya Zeeland och Australien, förefaller vara ett mycket egendomligt agerande. Initiativet måste ligga hos de länderna, men vi skall naturligtvis som hittills stödja dem i de initiativ som de tar. Att Sverige skulle gå före de närmast berörda länderna genom att ta initiativ i FN, som Gunnel Jonäng nu förespråkar, skulle nog uppfattas som en mycket märklig åtgärd.

Anf. 45 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Sture Ericson hade i sitt andra inlägg en betydligt mer nyanserad framtoning i frågan om ekonomiska orsaker bakom rustningarna. Vi måste återkomma till dessa frågor. Man kan inte lämna dem åt sidan på det sätt som har skett hittills i nedrustningsdiskussionerna. De måste tas upp,

---

Nedrustning

för de är viktiga, och de är enligt vår uppfattning också förbisedda.

Jag tycker att det förekommer en okunnighet på detta område beroende på att man inte har tagit fram tillräckligt med material. Det bästa exemplet härpå tycker jag är Sture Ericsons påstående att jag är ensidig när jag inte tar upp Sovjetunionens agerande i Afghanistan som exempel. Just detta är betydande.

Vi har aldrig påstått att konflikter enbart har ekonomiska orsaker. Det finns också andra orsaker. Just i det här fallet finns det helt klart andra bakomliggande skäl. Det finns inte särskilt mycket av ekonomiska motiv bakom Sovjetunionens angrepp på Afghanistan, utan det är maktpolitiska och säkerhetspolitiska motiv som ligger bakom detta. Det finns inga naturtillgångar i Afghanistan som Sovjetunionen direkt behöver lägga under sig därför att Sovjetunionen är extremt beroende av dessa. Man skaffar sig naturgas därifrån, men om det är för den som man har invaderat Afghanistan, får man betala ett oerhört högt pris för den.

Jag tycker att denna Sture Ericsons sammankoppling, utan någon som helst bakomliggande tanke, visar att det verkligen behöver tas fram statistik och annat material som belyser de olika bakomliggande konfliktorsakerna, om en av staterna är ute efter råvaror eller om det föreligger andra motiv. Jag tycker alltså att den vändning som denna debatt har fått är betydande.

Jag tror vidare att bestämmelserna i vårt land vad gäller kränkningar säkerligen kan framstå som hårda i jämförelse med andra länders bestämmelser. Icke desto mindre har vi haft incidenter av den typ som inträffade förra sommaren, när marina enheter utan något som helst ingripande från svenska enheter gick in i våra skärgårdar, och en komplett eskader låg ett helt dygn i Husums hamn. Det visar att det är någonting som brister och att det behövs en uppföljning av denna fråga.

Anf. 46 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Sture Ericson anser att folkpartiet borde driva frågan om en fredsdelegation i nedrustningsdelegationen. Såvitt jag vet befinner vi oss nu i Sveriges riksdag och i dess kammare, och det är här som folkpartiet har framfört förslaget i form av en partimotion. Det är också här som vi vill att det skall fattas ett beslut om en angelägenhet som rör hela Sverige.

Jag förstår att denna fråga känns besvärande, och jag kan se en rak linje i socialdemokraternas agerande. Vi har från folkpartiets sida kämpat hårt för jämställdheten och för att få till stånd en jämställdhetskommitté, och det kommer att bli på samma sätt med fredsdelegationen. Jag hoppas att socialdemokraterna kommer att stödja vårt förslag.

Fredspolitik och säkerhetspolitik hör samman, och här finns det mål som vi måste arbeta konstruktivt för att nå. Det finns säkert hundratusentals människor i Sverige som är djupt besvikna på de politiska partierna och över att de själva inte släpps in på detta område genom en sådan delegation som vi i folkpartiet har motionerat om.

Anf. 47 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! När det gäller den parlamentariska gruppen är det inte av några privata intressen som jag hävdar att en sådan skall inrättas. Jag har möjligheter i nedrustningsdelegationen att diskutera den frågan. Vad jag och centerpartiet anser är viktigt är att vi tar till vara det enorma intresse som finns bland människor, den opinion som finns för en kärnvapenfri zon, och utnyttjar det. Det skulle vara ett stöd i arbetet.

De uppgifter som Sture Ericson lämnar om kärnvapenproven i Polynesien är helt felaktiga. Proven började inte utföras 1975. De franska kärnvapenproven utfördes först i Algeriet, och när Algeriet blev fritt ville man inte längre att proven skulle utföras där. De Gaulle lyckades, såvitt jag minns, utverka att Frankrike under några år framöver fick fortsätta med proven i Sahara. Redan 1966 började emellertid kärnvapenproven att utföras i Polynesien, så de har pågått under en lång följd av år.

Jag förstår inte vad Sture Ericson menar med att centerpartiets förslag skulle innebära att Sverige agerar på egen hand. Det står i betänkandet att vi om möjligt skall arbeta tillsammans med stater i Stillaohavs-regionen. Det är självklart att det är staterna i regionen som har det stora ansvaret och att de bör gå före. Det är emellertid lika självklart att vi i Sverige, även om vi bor långt bort, tar vårt ansvar och går in i detta arbete.

Anf. 48 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Jag lämnade uppgiften att de franska kärnvapenproven startades 1975, men det är sannolikt riktigt, som Gunnel Jonäng säger, att de startades något tidigare. Den nu pågående försöksserien startade 1975. Jag ber alltså att få korrigera min uppgift.

När det gäller frågan om att Sverige agerar på egen hand, står det i reservationen att "regeringen bör aktualisera denna fråga i FN, om möjligt tillsammans med stater i regionen". Om de inte ställer upp skall vi tydligen agera ändå. Jag kan dra följande parallell: Hur skulle reaktionen här i Norden bli om Nya Zeeland lade fram resolutioner i FN om en nordisk kärnvapenfri zon? Det skulle uppfattas som mycket säregat.

Ulla Orring talar om fredsdelegationen. I praktiken har vi från statlig sida ett mycket aktivt samarbete med freds rörelsen. Vi ger den ganska stora ekonomiska resurser. Under FN:s specialsession för nedrustning var det exempelvis svenska statsmedel som finansierade de internationella frivilliga organisationernas tidskrift. Över huvud taget har Sverige spelat en mycket framträdande roll när det gäller samarbetet med freds rörelsen. Tron att man bara genom att tillsätta en fredsdelegation på något sätt skulle kunna förbättra det här samarbetet ställer inte utskottet upp på. Där är folkpartiet ensamt. Jag tror faktiskt inte att det är en ökad byråkratisering utan en ökad aktivitet, inte minst från partiernas sida, som kunde föra de här frågorna framåt.

Oswald Söderqvist kom in på undantagen från den regel som man har slagit fast i reservationen, nämligen att det är fråga om ekonomiska orsaker. Sovjets ockupation av Afghanistan skulle då vara ett undantag där. Jag

undrar faktiskt om det är något undantag. Dels finns det uppgifter som säger att detta, att man nu hämtar naturgas i Afghanistan gott och väl betalar de militära operationer som man genomför samtidigt. Sedan finns det ett långsiktigt ekonomiskt intresse, skulle jag tänka mig, när det gäller framstötten mot Indiska Oceanen. Så det går nog att tillämpa analysen inte bara på USA utan även på Sovjet.

Jag tror som sagt att det kan vara fruktbart att göra sådana utredningar. Det är bara det att utrikesutskottet med de motiveringar som getts tidigare år, inte ansett det önskvärt med något speciellt initiativ från riksdagens sida i det sammanhanget.

Anf. 49 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Först några kommentarer till Sture Ericsons anförande. Frysförslaget är ju inte uppe till debatt i dag, av den enkla anledningen att det inte finns några krav att de frågorna skall tas upp. Vid det senaste tillfället, när vi har behandlat den saken, har det ju varit motionskrav som krävt att vi skall behandla detta. Nu finns inga sådana krav. Det är alltså anledningen till att det inte föreligger någon reservation när det gäller detta avsnitt av betänkandet.

Däremot är det inte så, Sture Ericson, att vi har ändrat oss på den här punkten. Vi har exakt samma uppfattning som den vi redovisade i reservationer till utrikesutskottets betänkande nr 1 i höstas.

Vad gäller debatten med Carl Bildt skulle jag vilja föreslå Sture Ericson att ta den vid något tillfälle när Carl Bildt lekamligen befinner sig här och inte i Moskva.

En tidningsrubrik efter debatten förra hösten lydde: Pinsam grälsjuka. Rubriken avsåg faktiskt Sture Ericson. Jag tycker det är beklagligt att när vi nu behandlar ett enhälligt betänkande, så kan Sture Ericson inte underlåta att komma in på den här typen av saklös kritik. Jag tror att Anita Bråkenhielm kommer att ytterligare redogöra för vår inställning i frysförslaget. Låt mig bara säga att utvecklingen har gått åt det hållet, att vi för vår del sannolikt så småningom kan ställa oss bakom ett svenskt frysförslag som har en mera balanserad utformning än sådana förslag hittills har haft.

För sex månader sedan debatterades nedrustnings- och säkerhetsfrågor av riksdagen när vi behandlade utrikesutskottets betänkande nr 1. Dagens betänkande lägger tonvikten på frågor som har aktualiserats sedan dess, t. ex. rymdens militarisering.

Vi har under mellantiden också fått tillgång till en enhällig rapport från 1984 års försvarskommitté om "Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet". Denna rapport har ett klart samband med dagens betänkande.

Jag vill gärna citera några enligt min mening avgörande avsnitt i rapporten: "Svensk säkerhetspolitik syftar således också till att på olika vägar bidra till nedrustning, avspänning och försoning mellan folken. Ett primärt intresse är att vidmakthålla lugn och stabilitet i vårt närområde. Vi bedriver en utrikes- och försvarspolitik, som skall göra det möjligt att motstå påtryckningar och krav, att möta kränkningar av svenskt territorium, att bevara vår neutralitet

samt att med all kraft försvara landet med våra samlade resurser, om landet ändå skulle angripas."

Och man säger vidare: "Totalförsvaret skall i första hand vara fredsbevarande genom att ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att en angriparens förluster och andra uppoffringar i samband med försök att utnyttja vårt land inte ter sig rimliga i förhållande till fördelarna. Ett så utformat totalförsvaret utgör ett väsentligt bidrag till lugn, stabilitet och en begränsad supermaktsnärvaro i det nordiska området i fred och i internationella kriser."

I försvarskommitténs direktiv ingår också att studera hur vår politik i internationella nedrustningsfrågor och andra förhandlingar om internationell säkerhet kan samordnas med och förstärka övriga delar av säkerhetspolitiken. Därvid bör kommittén bl. a. överväga vilka tänkbara rustningskontroll- och nedrustningsåtgärder som är särskilt betydelsefulla för Sveriges säkerhet och hur dessa påverkar Sveriges totalförsvaret. Det är viktigt att ha den bakgrunden. Bl. a. i Stockholmskonferensen avhandlas frågor av just denna karaktär.

Den militärtekniska utvecklingen med ökad rörlighet och ny teknik har ökat riskerna för överraskande anfall, som kan lamslå vitala delar i ett modernt samhälle och ställa vårt försvar inför svåra uppgifter.

Förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder kan, rätt utformade, minska osäkerheten inför hot av den typen. Inom Stockholmskonferensens ram bör vi sträva efter att uppnå överenskommelser om ökad information beträffande militära dispositioner och restriktioner för vissa typer av militära aktiviteter t. ex. landstigningsövningar.

Om man kan uppnå detta kan man bidra till att förhindra att militära övningar används som politisk påtryckning eller att en militär uppladdning sker under täckmanteln av en fredlig övning. Förbättrad information och kommunikation minskar risken för feltolkningar av en presumtiv motståndares aktiviteter. Ett ökat förtroende på dessa områden ökar förutsättningarna att komma vidare på nedrustningens väg. Det är därför Stockholmskonferensen är av så vital betydelse i fredsarbetet.

Herr talman! Betänkandet från utrikesutskottet om vår nedrustningspolitik är i huvudsak enigt. En enighet har självfallet ett värde. Den innebär inte att vi i varje detalj har samma värdering eller samma åsikter. Men det innebär att vi har en enig bas att stå på i dessa frågor. Detta är en styrka.

Årets betänkande lägger stor vikt vid behandlingen av rymdfrågor av olika slag. Det är på denna punkt som det kan sägas att betänkandet för den svenska politiken framåt. Rymdfrågorna har under lång tid gradvis blivit allt viktigare. Olika rymdsystem har fått en successivt allt större betydelse för de båda stormaktsblockens militära styrkor och strategier. Spaningssatelliter av olika slag är ett uttryck för detta. Dessa spelar som bekant en viktig och ömsesidigt erkänd roll i övervakningen av vissa av de rustningskontrollavtal som slutits mellan USA och Sovjetunionen. Även satellitsystem för kommunikation, väderobservation och navigation spelar viktiga roller för såväl NATO:s som Sovjetunionens stridskrafter.

Nedrustning

Det förefaller att vara en enig bedömning att dessa militära satellitsystem är av betydelse för den strategiska stabiliteten. Och det är mot denna bakgrund man skall se farhågorna för att en vidsträckt användning av olika s. k. antisatellitvapen skulle kunna få destabiliserande effekter, främst i en kritisk situation mellan de båda stormakterna.

Som framhålls i betänkandet har Sovjetunionen sedan åtskillig tid tillbaka ett operativt antisatellitsystem med förmågan att skjuta ner satelliter i lägre banor. Det är framför allt de som är betydelsefulla ur spaningssynpunkt.

I USA pågår nu motsvarande utveckling. Det förefaller som om de första provskjutningarna mot mål i rymden kommer att äga rum under detta år. Därefter tar det ytterligare ett antal år att få fram ett operativt system.

Det finns all anledning att uttrycka farhågor för denna utveckling och konsekvenser den kan få. I ett krisläge skulle nedskjutningar av militärt viktiga satelliter lätt kunna leda till en snabb upptrappning av en konflikt. I rädslan för att man höll på att förlora sina viktiga spanings- och sambandsmöjligheter skulle en supermakt måhända vara frestad att slå till först.

Det finns därför mycket starka skäl att hoppas att förhandlingarna i Genève leder till en överenskommelse om såväl avveckling av det existerande sovjetiska systemet som ett avbrytande av USA:s utveckling av motsvarande system. Det borde inte ligga i något maktblocks intresse att få en okontrollerad kapploppning på detta område.

Om detta är den mest näraliggande frågan när det gäller rymdens militära utnyttjande har dock den största uppmärksamheten kommit att ägnas den amerikanska administrationens forskningsprogram kring olika teknologier som skulle kunna användas för uppbyggnaden av ett avancerat strategiskt försvarssystem. Detta forskningsprogram går under beteckningen SDI, det strategiska försvarsinitiativet.

Avvägningen mellan offensiva och defensiva system i USA:s och Sovjetunionens strategiska styrkor har varit föremål för överväganden vid åtskilliga tillfällen. Sett i ett längre perspektiv har det i allmänhet varit Sovjetunionen som förklarat att man inte är beredd att avstå från defensiva system. Sedan mitten av 1970-talet är det också Sovjetunionen som har i drift världens enda anti-robotsystem, som nu för övrigt genomgår såväl en utbyggnad som en modernisering med nya typer av robotar kring Moskva.

Det s. k. ABM-avtalet 1972 innebar att USA och Sovjetunionen kraftigt begränsade sin satsning på defensiva vapen samtidigt som man ingick en interimsoverenskommelse om begränsningar av de offensiva vapnen. Denna överenskommelse – SALT 1 – skulle leda över till ett avtal om nedskärningar av strategiska offensiva kärnvapensystem; det var meningen.

Så blev det dess värre inte. Inom ramen för begränsningar i SALT 1- och SALT 2-avtalen har såväl USA som Sovjetunionen kunnat modernisera och bygga ut sina strategiska offensiva kärnvapenstyrkor.

I denna utveckling har vi att söka orsakerna till de senaste årens intensiva debatt kring den strategiska kärnvapenavskräckningen. Det har uttryckts farhågor för att en internationell ordning, som vilar på en avskräckning

byggd på allt större offensiva styrkor, i det långa loppet skapar fler risker än den möter.

I detta ligger ingen kritik av avskräcknings- eller avhållningsdoktrinen som sådan, även om man på vissa håll velat antyda detta. Men i denna debatt ligger en oro för att uppbyggnaden av allt större, allt träffsäkrare och allt bättre offensiva system håller på att få en egen dynamik.

Det går inte att bortse från att det amerikanska SDI-initiativet har sina rötter i just denna debatt. Syftet har ju angetts vara att komma bort från den ömsesidiga avskräckningen, att bygga någonting man kallar för ömsesidigt garanterad säkerhet. President Reagan har gått så långt att han talat om att ett fungerande strategiskt försvarssystem skulle göra kärnvapen överflödiga.

Trots detta menar vi att det ligger betydande faror i en utveckling bort från de grundprinciper som var bärande för ABM-avtalet 1972. Att dessa utsatts för starka påfrestningar genom uppbyggnaden av offensiva vapensystem är inget skäl att lägga dem åt sidan, utan i stället ett skäl att intensifiera ansträngningarna att verkligen få till stånd radikala nedskärningar av de strategiska offensiva arsenalerna.

En utveckling helt och hållet bort från den ömsesidiga avskräckningen skulle kunna verka destabiliserande. Skulle en part genom ett försvarssystem kunna skydda sig helt och hållet skulle den andra partens förmåga att avskräcka självfallet reduceras eller t. o. m. försvinna, med ty åtföljande osäkerhet och instabilitet. En part skulle plötsligt kunna uppnå strategisk överlägsenhet, med allt vad som kan följa i dess spår.

USA:s forskningsprogram SDI är inte oförenligt med ABM-avtalet. Det konstaterar också utrikesutskottet. Samma sak gäller självfallet de motsvarande sovjetiska forskningsåtagandena. Medan vi vad gäller USA kan ösa rikt ur den interna amerikanska debatten om SDI, förefinns inte alls samma möjligheter när det gäller att hämta information ur intern sovjetisk debatt om syftet med de egna ansträngningarna på detta område. Inom några år när USA:s program den punkt där det kommer i konflikt med ABM-avtalets olika bestämmelser. Senast då måste konkreta förhandlingar tas upp med Sovjetunionen om hur ABM-avtalet skall tillämpas på dessa nya teknologier.

Enligt vår mening – och den kommer också till uttryck i utrikesutskottets betänkande – vore det synnerligen olyckligt om ABM-avtalet skulle vältras över ända. Detta utgör faktiskt det enda betydelsefulla rustningskontrollavtal som i dag finns mellan USA och Sovjetunionen. SALT 1 är ett interimsavtal som formellt sett löpt ut, och SALT 2 kom aldrig att ratificeras av den amerikanska senaten. Skulle ABM-avtalet sägas upp, skulle detta kunna få vittgående konsekvenser för tilltron till rustningskontrollansträngningarna över huvud taget.

Uppenbart är att utvecklingen gör det nödvändigt för USA och Sovjetunionen att komma fram till en gemensam syn på hur ABM-avtalet skall tillämpas i den nu aktuella situationen. utskottet redovisar uppgifterna om att en ny sovjetisk radaranläggning i Sibirien på grund av sitt läge skulle innebära ett brott mot avtalet. Denna fråga måste självfallet klaras ut i samband med kommande förhandlingar om USA:s SDI-program.

Nedrustning

Vi moderater ser inga skäl att välta existerande säkerhetspolitiska principer och doktriner över ända genom en utveckling, som innebär att en part gör sig osårbar och därmed överlägsen. En viss ömsesidig utsatthet torde krävas för att tillräckligt avhållande effekt skall kunna uppnås. Det finns en risk för att alltför hård retorik från SDI-förespråkarnas sida leder till ett utbredd ifrågasättande av de säkerhetspolitiska doktriner som under överskådlig framtid kommer att vara av avgörande betydelse för bl. a. Europas säkerhet. En sådan retorik skulle kunna få politiska och andra effekter, som inte är önskvärda, genom att den skulle kunna skapa farhågor och förväntningar om omvälvande förändringar av rådande principer för internationell stabilitet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 50 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Ivar Virgin inledde med att säga att moderaterna inte har ändrat uppfattning när det gäller frysfrågan. Det är ju den som har varit den stora debattfrågan beträffande nedrustningspolitiken på senare år. Moderaterna har profilerat sig väldigt hårt och beskyllt oss andra för att vara naiva och anpassliga i vår attityd mot Sovjet.

När jag nu citerar sådana saker som att våra förslag har varit en kaskad av illa underbyggda och alltmer reservationslösa omfamningar av sovjetiska paradtankar, viftar Ivar Virgin bara bort detta genom att säga att jag får diskutera det med Carl Bildt, när denne kommer hem. Detta är andra gången på två gånger som vi har haft en nedrustningsdebatt här i kammaren och Carl Bildt har behagat vara frånvarande. Får man över huvud taget inte ta upp de frågor som moderaterna har drivit bara därför att Carl Bildt inte är närvarande i lokalen?

Mot denna bakgrund och de argument som ni har anfört är det naturligtvis litet förvånande när Ivar Virgin nästan ger ett löfte om att det kommer en moderat reträtt och förklarar att moderaterna kan ställa sig bakom regeringens politik i frysfrågan. Min korta fråga till Ivar Virgin blir: När?

Anf. 51 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Det här blir nästan en upprepning av den debatt vi hade i höstas. Jag trodde att den i och för sig var avklarad.

När det gäller frysfrågan har vi den uppfattningen att man inte kan lägga fram ett förslag som är en "proklamerad frys" och som ensidigt riktar sig mot NATO-sidans strategi. På Sverige som neutralt land borde det ligga särskilda krav på att förslag som framförs är balanserade.

Vad vi har hävdad är att vi kan tänka oss vara med om en "förhandlad frys", alltså att frysfrågan sätts in i ett större sammanhang, där man försöker åstadkomma en nedtrappning av kärnvapenarsenalerna. I den frågan har vi samma uppfattning som vi alltid har haft.

Vi kan väl snarare konstatera att regeringen i och med att man satte i gång förhandlingar med Norge försökte att ändra det svenska frysförslaget. Det tyckte vi vid den tidpunkten var mycket positivt, och hade man kommit

överens med Norge hade vi med all sannolikhet stött det förslaget.

Vad gäller Carl Bildt har ju Sture Ericson i tidningar och på annat sätt en debatt med honom. Den tycker jag att de skall fortsätta. Den hör knappast hemma i en debatt om ett enigt betänkande som faktiskt inte upptar de punkter som Sture Ericson för fram.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Nedrustning

Anf. 52 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig bara konstatera att Ivar Virgin här på nytt beskyller alla de andra partierna för att vara obalanserade. Indirekt upprepar han alla beskyllningarna om att vi är naiva och anpassliga mot sovjetiska förslag. Beskyllningen drabbar i första omgången regeringen Fälldin, som började driva frysfrågan i FN, men den gäller oss alla andra också.

Hans försök nu att krypa bakom den lätt förvirrade diskussionen om vad det var vi talade med Norge om i fjol höstas håller inte.

Jag beklagar att moderaterna inte har ändrat sig i frysfrågan, men noterar att det finns ett halvt löfte från Ivar Virgin att de kommer att göra det.

Anf. 53 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! För ett kort ögonblick tidigare under debatten började jag misstänka att utskottets talesman tänkte oskadliggöra min motion genom att så att säga berömma ihjäl den och andra initiativ här i riksdagen mot de franska kärnvapenproven. Men så lätt skall inte utskottet komma undan.

Söderhavet har väl alltid fascinerat oss nordbor. Drömmen om vita sandstränder, palmer och evig sol – ja, ni vet – är i högsta grad levande. Den tar sig uttryck bl. a. i en mängd brev från Skandinavien till Bengt Danielsson som nu bott mer än 30 år på Tahiti. Jag är rädd för att söderhavsdrömmen kommer att krossas innan vi har lyckats informera om, skapa opinion mot och slutligen stoppa kärnvapenproven och militariseringen av Stilla havet.

Stilla havet heter det, men det är långt ifrån stilla. I området finns ett stort antal militära baser och kärnvapen utplacerade. Här testar stormakterna träffsäkerheten hos sina missiler. De enorma havsmassorna har lockat till planer på dumpning av kärnkraftsavfall i stor skala.

På ett håll – närmare bestämt ön Bikini i Mikronesien – skall USA börja en sanering efter 50-talets kärnvapenprov som smittade ned ön med radioaktivitet och gjorde den totalt obeboelig. Befolkningen skall få skadestånd.

På ett annat ställe – under korallön Mororoa i Franska Polynesien – pågår sedan 1966 och för närvarande provsprängningar av kärnvapen för fullt.

Den fråga som jag tar upp i min motion och i den här debatten är skenbart mycket enkel. Sverige tar ju avstånd från alla kärnvapenprov, oavsett var de utförs eller av vem – punkt och slut.

Men jag vill att vi skall göra mera än ett generellt avståndstagande i ett speciellt fall. Det gäller de franska kärnvapenproven i Polynesien. Fransk-ockuperade Polynesien är ett riktigt uttryck. Ända sedan 1963, då general de Gaulle valde just de här öarna till experimentfält, har Polynesien varit ockuperat – av soldater, främlingslegionärer, polis, atomtekniker, ämbetsmän och andra som kunnat göra vinster på att atomcentret placerades där.

Nedrustning

Den traditionella polynesiska ekonomin, byggd på jordbruk, fiske och export av vanilj och kopra, är sönderslagen. I dag bygger 80 % av ekonomin på atomcentrets verksamhet. Kulturellt och socialt har förändringarna varit förödande för polynesierna.

Om någon skulle komma på idén att anordna en demonstration i Paris mot de franska kärnvapenproven, skulle på sin höjd ett femtiotal intellektuella ställa upp. Om däremot grönsakspriserna går upp med några franc, skulle samma dag 50 000 fransmän gladeligen demonstrera. Så uttryckte sig en observatör i Paris.

Frankrike har inte bara fortsatt att spränga bomber i Stilla havet. Man har dessutom

- vägrat samarbeta med Stilla havs-kommissionens cancerregister,
- vägrat förse Världshälsoorganisationen med hälsostatistik från franska Polynesien (och den statistik Frankrike presenterar är skandalöst bristfälligt!),
- konsekvent nonchalerat Tahitis territorialförsamling, alltså det lokala parlamentet, som kräver ett stopp för proven och en oberoende kommission av läkare och forskare som skall undersöka den radioaktiva nedsmittningen av området samt konsekvenserna för polynesiernas hälsa.

Polynesien har blivit en fransk kärnvapenkoloni.

Uppenbarligen räcker det inte med att Sverige i bilaterala överläggningar med Frankrike "framför sin oro", som utrikesutskottet skriver. Förutsättningarna för att få till stånd ett fullständigt provstoppsavtal är inte heller de bästa.

Just därför måste vi se till att världsoptionen inte tystnar. Tillsammans med i första hand Australien och Nya Zeeland bör vi söka fler och nya vägar att agera mot kärnvapenproven.

Detta är ju ingen regionalpolitisk fråga, och det är likgiltigt vilket land som står först på en eventuell resolution i FN.

De 1 200 invånarna från Bikini skall så småningom kunna återvända till sin ö, som för 30 år sedan drabbades av USA:s största vätebomb på 15 megaton. Befolkningen på Bikini m. fl. öar har fått cancer orsakad av strålskador, sköldkörtelcancer och hjärntumörer, barn med dvärgväxt osv.

USA gjorde från början likadant som Frankrike, nekade att publicera hälsostatistik och att släppa in forskare, etc. Men så många organisationer kämpade så hårt att USA tvingades ge med sig till sist. Till detta bidrog också att allmänheten fick kännedom om alla de cancerfall som hämtades från Stilla havs-öar till forskningssjukhus i Washington, New York och Boston.

Läkare som studerat just dessa cancerfall, orsakade av kärnvapenprov i atmosfären, har dragit slutsatsen att leukemi började uppträda ca 10 år efter provsprängningarna, sköldkörtelcancer och hjärntumörer efter ca 15-20 år.

På Tahiti fruktar man således att antalet leukemifall blir högt under 1980-talet och att framtiden kommer att föra med sig andra cancerformer i ökad grad. För det var ju samma sorts bomber som användes här, bara ett mindre antal än på Bikini m. fl. öar där USA provsprängde, säger man på Tahiti.

Vad tycker då utskottet att Sverige skall göra för att stoppa den franska atomkolonisationen i Stilla havet? Jag har angett ett sätt i min motion: att genom initiativ i FN försöka få till stånd en undersökningskommission. Jag har svårt att se en lämpligare organisatorisk form för Sveriges agerande än att Sverige vänder sig till FN.

Herr talman! Eftersom jag naturligtvis helst vill ha ett bifall till min motion, kommer jag att rösta på centerns reservation 2.

Anf. 54 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Jag finner det, liksom flera föregående talare, glädjande att vi i dag kan debattera ett i sakfrågan enligt betänkande från utrikesutskottet beträffande nedrustningsfrågorna.

Häromdagen fick vi försvarskommitténs likaledes enhälliga betänkande om svensk säkerhetspolitik inför 1990-talet, där inte minst inledningens beskrivning av mekanismerna bakom avspänningspolitikens svårigheter, jag höll på att säga avspänningspolitikens undergång, är välgörande klarsynt. Det finns kanske anledning att påpeka att också Sture Ericson står bakom denna enighet, även om det tycks vara under ett visst sprattlande.

Beträffande utrikesutskottets beskrivning av läget i de internationella nedrustningsförhandlingarna och inriktningen av de svenska insatserna i olika sammanhang, där vi är företrädde eller har möjligheter att påverka, finns det inte några avvikande meningar. Betänkandet håller en saklig ton och innehåller en betydande mängd fakta. De konkreta synpunkter på Sveriges agerande i Stockholmskonferensen, i FN, i CD i Genève och i förhållande till de strategiska förhandlingarna mellan supermakterna som framförts i den moderata motionen 1165 har behandlats med respekt och välvilja, vilket jag naturligtvis noterar med särskild tillfredsställelse.

Vissa frågor är speciellt aktuella i år. Ivar Virgin har utförligt behandlat förutsättningarna för rymdförhandlingarna. Jag vill något uppehålla mig vid läget inför NPT:s tredje granskningskonferens i höst.

Utskottet uttalar att Sverige där bör fortsätta verka för en ökad anslutning till fördraget. Försvarskommittén gör i sitt betänkande – avsnittet om de internationella nedrustnings- och rustningskontrollförhandlingarna – samma avvägning och understryker icke-spridningsavtalets kärna, att förhindra uppkomsten av nya kärnvapenmakter.

Skrivningen i utskottsbetänkandet är en förbättring jämfört med föregående betänkande. Det som är unikt med NPT är just avsikten att hindra att kärnvapen sprids till nya länder. Detta känns särskilt angeläget i dag då långvariga, svårbegripliga krig, visserligen konventionella men mycket grymma och till synes meningslösa krig rasar mellan länder som har skrämmande diktaturer som de i Iran och Irak och de i Vietnam och Kambodja. Det är krig där för övrigt internationella överenskommelser om förbud mot användning av kemiska vapen redan överträtts. I andra länder råder svåra inre motsättningar – i många finns politiskt impotenta eller på andra sätt svårt störda samhällsstrukturer. Att tänka sig kärnvapen i händerna på någon av dessa stater skulle innebära en ännu större fasa än att

se dem i händerna på de nuvarande kärnvapenmakterna, där förhoppningsvis ansvarskänsla, erfarenhet och politisk stabilitet råder i något högre grad.

Redan i nedrustningsdelegationen framförde jag att det är viktigt att Sverige inte kritiklöst faller in i den kör som vid granskningen av NPT-fördraget helt koncentrerar sig på och lägger hela ansvaret för hotet mot fördragets fortsatta existens på supermakternas bristande förmåga att leva upp till sina löften i artikel 6 om kärnvapennedrustning. Denna brist bör förvisso påtalas med skärpa. Den bör påtalas i alla sammanhang där kärnvapenarsenalerna är föremål för handlingar. Men icke-spridningstanken är hänvisad till NPT, och balansen i det svenska arbetet måste inriktas mot kritik mot de kärnvapenmakter, de tröskelstater och de övriga länder som inte anslutit sig till avtalet. Det gäller att rädda vad som räddas kan i NPT. Fördraget tål troligen inte en kärnvapenstat till i världen. Om granskningskonferensen kan bidra till en islossning i de fastlåsta positionerna beträffande konkreta förhandlingar om ett kärnvapenprovstopp i CD i Genève, vore detta naturligtvis också en mycket väsentlig framgång.

Herr talman! I Stockholm hölls i april på initiativ av vår nedrustningsambassadör Maj Britt Theorin – och, förutsätter jag, därmed också regeringen – en konferens med kvinnliga parlamentariker, vilket utmynnade i bildandet av organisationen Kvinnliga parlamentariker för fred. En resolution antogs efter endast halvannan dags arbete och preliminära regler för organisationens struktur ställdes upp.

Jag vill ta detta tillfälle att offentligt kommentera varför moderata kvinnor i Sveriges riksdag ännu förhåller sig avvaktande inför medlemskap i denna organisation.

Är det meningsfullt att bilda en organisation bestående av just kvinnliga parlamentariker för att arbeta gemensamt i fredsfrågorna? Jag skall avstå från att fördjupa mig i resonemang om huruvida kvinnor bättre kan diskutera frågor om krig och fred än män, vilket några av deltagarna i symposiet hävdade. Jag tror att här som på andra områden kunskap, engagemang och vilja kanske är väsentligare egenskaper i arbetet för en viss sak än kön.

Det intressanta med organisationen, och vad som borde ge den speciella möjligheter, är naturligtvis att det just rör sig om kvinnliga parlamentariker. Kvinnliga parlamentariker sitter i samma position som sina manliga kolleger och bör ha samma möjligheter att påverka som de. Detta förutsätter dock att man i någon mån följer spelets regler. Här skulle jag vilja påstå att det i april avhållna symposiet tyvärr har varit en dålig början.

”Tillsammans kan vi kvinnor påverka våra parlament och regeringar i riktningen mot en politik för fred och nedrustning”, menade en av de amerikanska deltagarna vid symposiet. En elementär förutsättning för att ledamöter av parlamenten skall kunna påverka dessa i större utsträckning är dock tyvärr att de på något sätt kan betraktas som representativa för sitt parlament eller åtminstone för sin partigrupp.

Det finns anledning att resa invändningar mot symposiets uppläggning, bl. a. det sätt på vilket delegaterna inbjudits. Maj Britt Theorin har troligen handplockat goda vänner och bekanta, och resp. partier, grupperingar eller

parlament har inte fått någon officiell inbjudan eller haft möjlighet att påverka valet av representanter. Från denna princip har gjorts ett bekant undantag: en officiell inbjudan har skickats till den sovjetiska centralkommittén. Den sovjetiska delegaten var således den enda som kunde betraktas som havande ett mandat från den församling hon representerade. Som ett exempel på motsatsen kan nämnas att enligt norska uppgifter arbeiderpartiets och senterpartiets inbjudna representanter tillhör den s. k. säkerhetspolitiska oppositionen inom sina partier och att någon representant från det norska regeringspartiet, höyre, över huvud taget inte inbjudits.

Det säger sig självt att delegater som utsetts på detta sätt inte kan anses företräda några parlament eller dessas uppfattningar och i omvänd riktning inte heller kan beräknas omedelbart få gehör för synpunkter hos resp. parlament och än mindre regeringar.

Detta minskar värdet av den överenskommelse som träffats. En entusiastisk delegat, intervjuad av en svensk tidning, säger att det finns en annan gemenskap mellan kvinnliga politiker än mellan män. "Det är en hel värld av skillnader om man jämför den här konferensen med en motsvarande för män, då skulle det ha blivit politisk osämja bara efter en stund."

En skrämmande tanke infinner sig. Var det lättare för denna församling kvinnor att enas kring en resolution beroende på att de inte brydde sig om att tränga på djupet i frågorna, att de gjort ett uttalande om föga kontroversiellt allmängods, eller att församlingen var handplockad och just därför kanske garanterat stod för en viss uppfattning redan från början – eller var det en sammanblandning av dessa faktorer?

Låt mig understryka att min kritik gentemot konferensen inte är uttryck för någon "rönnbärsfilosofi". Jag var själv inbjuden, men jag hade sedan lång tid tillbaka planerat att just den veckan följa den svenska delegationens arbete i Genève. Dessa förhandlingar avfärdar Maj Britt Theorin i en intervju i tidningen Pax med: Gå och dra något gammalt över dig. Visserligen sköts Genèveförhandlingarna till övervägande delen av män. Åratal av hårt arbete har inte givit alltför överväldigande resultat, men det är möjligt att veckan där nere ändå gav mig mera substans, kunskap och insikt än vad jag hade fått om jag hade deltagit i det säkert mycket trevligare mötet i Stockholm.

Maj Britt Theorin säger följande i en intervju i tidningen Broderskap om resolutionen från de kvinnliga parlamentarikerna och om de förslag som dessa har lagt fram: "Vi har gjort våra egna analyser och presenterat våra egna förslag." Vilka är då förslagen?

Man föreslår ett omedelbart moratorium i fråga om prov, produktion och utplacering av kärnvapen och kärnvapenbärare, ömsesidigt vidtagna av de två supermakterna. Åtgärderna skall sedan vidtas av de andra kärnvapenmakterna. Man föreslår också förhandlingar som syftar till formella överenskommelser, till att börja med ett avtal om ett fullständigt provstopp. Man begär också ett absolut förhållande av kapprustning i rymden. Förslagen låter för mig som gamla bekanta saker, redan framförda i många samman-

hang, bl. a. i FN-resolutioner, och till stor del ämnen för pågående överläggningar.

Analyserna är också, som man kan vänta sig efter bara en och en halv dags arbete, ytliga och ofullständiga. Sålunda påstås följande, vilket dessutom är felaktigt: "Att uppnå fred, säkerhet och nedrustning samt ekonomisk och social utveckling är en odelbar uppgift." Förmodligen är fred, säkerhet och en viss social utveckling en förutsättning för nedrustning. Men samtliga dessa fyra faktorer kan sägas vara ovanligt väl uppnådda i vår del av världen, och någon nedrustning har ändå inte kunnat åstadkommas. Dessutom sägs det i resolutionen att begreppet fred innebär "inte bara frånvaron av krig utan också social rättvisa och jämlikhet för alla nationer och folk". De svåra frågorna varför fred, säkerhet och ekonomisk utveckling inte räcker för att bana väg för nedrustning ens i Europa, besvaras inte. Det är tyvärr så att social rättvisa, vilket jag tolkar som att alla i ett samhälle har det likadant eller att man har jämlikhet mellan nationer och folk, också mycket väl kan förenas med terror, ofrihet och förtryck. Det är alltså ett slags fred som inte är mycket värt.

Om jag själv hade haft tillfälle att närvara vid symposiet hade jag givetvis där efterlyst de väsentliga begreppen frihet, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter som en omistlig ingrediens i verklig fred och därmed en förutsättning för nedrustning. Men jag hade kanske då fått samma svar som jag fick när jag efteråt ställde den frågan till Maj Britt Theorin: "Ja, men det har ju inte med nedrustning att göra."

För kvinnor i krisdrabbade länder eller kvinnor i stater där social utveckling, trygghet och frihet i dag hotas av vapen i händerna på egna landsmän eller andra borde symposiets målsättning, nämligen att vara en positiv kraft i de bilaterala mötena vid förhandlingarna mellan USA och Sovjetunionen, te sig som en sofistikerad och egendomligt snäv målsättning. Den målsättningen borde dessutom bättre kunna skötas av de diplomatiska kanaler som redan existerar och framför allt av de kvinnor som ingår i de förhandlande supermakternas egna parlament. Eller är det meningen att de kvinnliga parlamentarikerna skall sätta sig med plakat och demonstrationsparoller utanför förhandlingspalatset i Genève?

Den enda afrikanska deltagaren vid symposiet sade – hon var också intervjuad av en svensk tidning: "Afrikanska kvinnor sitter inte och tittar på TV om kärnvapenkrig, de lever i omedelbara problem." Människor är drabbade av hunger, undernäring och i många länder inbördeskrig och hot om omedelbar, våldsam död. Hon förutspådde också vid sitt Sverigebesök att kvinnokonferensen i Nairobi kommer att få en annan inriktning.

Det finns i dag kvinnor i många parlament. Givetvis har vi som har förmånen att sitta i parlament i länder där fred, frihet och demokrati råder en stor uppgift i att stödja våra medsystrar som är sämre lottade.

Låt mig säga att tanken var god, men illa genomförd. Skall vi ta till vara kvinnors påstådda större förmåga att komma överens, större frihet från konventioner och bindningar, större närhet till livet och livsfrågorna, låt oss då i stället bygga upp en organisation som officiellt och korrekt inbjuder

samtliga parlament att utse två eller tre kvinnliga delegater, representativa för olika grupperingar om sådana förekommer – från enpartistater räcker det naturligtvis med en delegat – för att diskutera om det finns några områden där just kvinnor kan påverka inifrån, och påverka nu.

I den intervju som jag citerade säger vår nedrustningsambassadör att det som gör henne optimistisk i nedrustningsarbetet är hennes möjlighet att ha tre hattar. Hon skiljer på sitt arbete som riksdagsman, sitt uppdrag som nedrustningsambassadör och sitt engagemang som peace-nick. Det är tydligen detta att vara peace-nick som står för optimismen.

Jag är ledsen att Maj Britt Theorin inte är här i kammaren. Det känns oartigt att i någon mån kritisera en icke närvarande person. Men hennes partikamrat som företräder utskottet får väl känna sig ansvarig för eventuella bemötanden, om sådana kan vara befogade.

Maj Britt Theorin finner alltså, om jag tolkar henne rätt, att det är hennes engagemang i demonstrationer och opinionsbildning och hennes deltagande i det i och för sig mycket viktiga engagemang som lekmän på detta område ger uttryck för som är den väg på vilken hon vill lösa rustningsproblematiken. Det internationella förhandlingsarbetet mellan representanter för de beslutande församlingarna betecknar hon med betyget Gå och dra något gammalt över dig.

Men är det inte till sist beslutsfattarna som måste sätta kraft bakom orden, ingå bindande avtal och förhoppningsvis någon gång sätta spärr för rustningsspiralen? Är det inte så att det är lätt att agera internationellt tillsammans och, nota bene i länder där opinionsbildning är tillåten, uttrycka av alla delade förhoppningar om fred och nedrustning, medan det är betydligt svårare att sätta bindande internationella avtal på papper? Det gäller i synnerhet om man vid ingåendet av dessa avtal måste ta hänsyn till vitala säkerhetsintressen för folk och länder med vitt skilda utgångspunkter, för att inte tala om olika syn på fundamentala begrepp som respekten för mänskliga rättigheter, demokrati, frihet och människovärde.

Jag tycker att resonemanget om de olika hattarna, som implicerar att man kan ha olika åsikter och uppfattningar beroende på vilket torg man befinner sig på, är skrämmande, speciellt när det förs fram av en politiker med en icke obetydlig maktställning i vårt land.

Maj Britt Theorin säger i samma artikel att hon i nedrustningsfrågor representerar regeringen, medan hon i riksdagsarbetet i övrigt inte gör det. Där representerar hon sina väljare. Antydningen att det här skulle finnas en motsättning är också förvånande. Jag trodde att den nuvarande regeringen stöddes av Maj Britt Theorins väljare.

Herr talman! Också jag agerar i olika sammanhang, men jag hoppas verkligen att jag har samma hatt på mig hela tiden.

Jag ser fram mot 1984 års försvarskommittés fortsatta befattnings med denna del av den svenska säkerhetspolitiken – att förena vårt agerande i internationella nedrustnings- och rustningskontrollfrågor med den svenska säkerhetspolitiken –, dess krav och förutsättningar samt våra speciella möjligheter att seriöst påverka utvecklingen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 55 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Vad vi nu har lyssnat till är ett praktexempel på moderat dubbelmoral. Carl Bildt får inte ens citeras, eftersom han råkar befinna sig i utlandet. Maj Britt Theorin får man däremot angripa – jag vet inte var hon befinner sig, men hon är i varje fall inte här.

Organisationen Kvinnliga parlamentariker för fred är en enskild organisation, inte någon regeringens förlängda arm. Här i plenisalen finns representanter för organisationen, bl. a. Gunnel Jonäng. Jag förutsätter att Gunnel Jonäng ställer upp till försvar för den organisation hon tillhör och den resolution hon står bakom.

Jag vet inte om Margot Wallström är medlem i Kvinnliga parlamentariker för fred, men jag tycker ändå att det hon anförde i sitt inlägg var det viktigaste som sades i debatten i dag. Hon slutade med att fråga vad vi vill göra för att stoppa kärnvapenproven, som får de effekter hon beskrev. Svaret är att vi i varje fall från utskottets sida har den inställningen att vi skall göra allt vad som är möjligt.

För det första: Regeringen skall fortsätta att försöka påverka Frankrikes regering så att den upphör med proven.

För det andra: Vi skall fortsätta att aktivt stödja de initiativ i FN och i andra sammanhang som Nya Zeeland, Australien och andra stater i regionen tar.

För det tredje: Vi skall fortsätta opinionsbildningen mot kärnvapenproven. Om de är så ofarliga som Frankrikes regering påstår, bör kärnvapnen naturligtvis testas i Frankrike och inte på en Söderhavsö så långt bort från Frankrike som möjligt.

Jag hoppas avslutningsvis att Margot Wallström även sedan hon lämnat riksdagen fortsätter sin kampanj mot kärnvapenproven.

Anf. 56 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Med anledning av Anita Bråkenhielms anförande vill jag bara framhålla, att om de moderata kvinnorna varit representerade på det nämnda symposiet hade de kanske haft en annan uppfattning om det.

Anf. 57 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Eftersom resolutionen antogs enligt consensusprincipen hade den kanske framför allt haft ett annat innehåll om jag hade deltagit. Då hade jag kunnat vara med och påverka den.

Problemet är alltid valet mellan att ansluta sig till organisationer och därmed kunna påverka deras arbete eller, om man tycker att en organisationsstruktur eller målsättning är dubiös, att stå utanför. Jag har sagt att vi moderata kvinnor förhåller oss avvaktande i förhållande till denna organisation. Den dag vi kan se att det finns en vilja att utforma en struktur och en målsättning som är seriös vill vi gärna ställa upp och medverka i arbetet. Även jag tror att en sammanslutning av kvinnor som har beslutsposition kan

verka positivt i fredsarbetet. Jag hoppas, Gunnel Jonäng, att vi innan det har gått alltför lång tid skall kunna samarbeta inom organisationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (rustningarnas orsaker)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 17 för reservation 1 av Bertil Måbrink.

Mom. 6 (kärnvapenprov i Stilla havet)

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 69 för reservation 2 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (parlamentarisk referensgrupp för kärnvapenfri zon i Norden)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 51 för reservation 3 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng.

Mom. 11 (översyn av de svenska militära tillträdesbestämmelserna)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för reservation 4 av Bertil Måbrink.

Mom. 13 (delegation för fredsfrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 15 för reservation 5 av Ulla Orring.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Tullförrättningsavgifter, m. m.

Föredrogs ånyo skatteutskottets betänkande 1984/85:26 om anslag för budgetåret 1985/86 till tullverket m. m. (prop. 1984/85:100 delvis) (förnyad behandling; ärendet bordlagt 1985-05-22 på grund av lika röstetal).

Anf. 58 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Med hänvisning till gårdagens debatt om skatteutskottets betänkande 26 yrkar jag bifall till reservationerna 3 och 4.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 59 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationerna 1, 4 och 5. Som röstförklaring vill jag säga att därest riksdagen avslår reservationen 4 under mom. 9 a i voteringspropositionen och bifaller denna reservation i motsva-

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Tullförrättnings-
avgifter, m. m.*

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Tullförrättnings-
avgifter, m. m.*

rande del under mom. 9 b, kommer jag vid avgörandet under mom. 10 att stödja det, under överläggningarna framställda förslaget från vpk.

Anf. 60 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 4 och 5 och åberopar de skäl jag anförde i går kväll. De håller lika bra i dag som de gjorde i går. De kommer också att hålla i framtiden.

Anf. 61 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det har utdelats ett särskilt yrkande på ledamöternas bänkar till vilket jag yrkar bifall. Yrkandet har följande lydelse:

- 9 a) att riksdagen bifaller utskottets hemställan
- 9 b) att riksdagen bifaller reservation 4 av Stig Josefson m. fl. i denna del
- 10 att riksdagen – under förutsättning av bifall till yrkandena vid mom. 9 a) och b) – till *Tullverket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 728 802 000 kr. samt därvid godkänner att tullverket får tillgodoräkna sig inkomster på sammanlagt 14 800 000 kr., varav 10 000 000 kr. avser ränta på tullverkets checkräkningar, 3 300 000 kr. tullförrättningsavgifter och 1 500 000 kr. registreringsavgifter för hemtagare och kreditimportörer samt inkomster från försäljning av viss statistik och informationsmaterial.

Moment 9 b gäller tullförrättningsavgifterna.

Att vi under moment 10 har tagit upp just beloppet 728,8 milj. kr. har med följande att göra: Om riksdagen beslutar att avslå förslaget om tullförrättningsavgifter, går tullverket förlustigt en summa motsvarande 4,7 milj. kr. Förhoppningsvis vill inte kammaren det, utan vi vill att tullverket skall ha sina resurser. Därför måste vi fylla på budgetanslaget med 4,7 miljoner, och då uppkommer just den summa på 728,8 miljoner som upptas i vårt särskilda yrkande.

Anf. 62 RUNE CARLSTEIN (s):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt D 3

Mom. 2 (en regional ledningscentral m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Stig Josefson och Ingemar Hallenius – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utsjöbevakningsfartyget Tv 172)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Kjell Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (frihamn vid Arlanda flygplats)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av förste vice talman Ingegerd Troedsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 a (avgifter för tullupplag, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 137 för reservation 4 av Stig Josefson m. fl. i motsvarande del.

Mom. 9 b (principerna för debitering av tullförrättningsavgifter)

Reservation 4 av Stig Josefson m. fl. i motsvarande del bifölls med 155 röster mot 142 för utskottets hemställan. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (anslag till Tullverket: Förvaltningskostnader)

Det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del bifölls med 153 röster mot 145 för utskottets hemställan.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna D 4, D 5 och D 6

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1984/85:25 om anslag till utbildning för tekniska yrken (prop. 1984/85:100 delvis) och

1984/85:28 om anslag till utbildning för undervisningsyrken (prop. 1984/85:100 delvis):

Anf. 63 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkanden 25 och 28 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utbildningsutskottets betänkande 25 om anslag till utbildning för tekniska yrken.

Utbildning för tekniska yrken**Anf. 64 BIRGER HAGÅRD (m):**

Fru talman! Vi har på senare tid kunnat bevittna en rad manifestationer och demonstrationer av studerande och av lärare vid våra tekniska högskolor. Det är inte för mycket sagt att det här återspeglar en reell oro inom den högre utbildningen. Men egentligen är det inte bara fråga om vad som händer vid de tekniska högskolorna, utan vi kan konstatera att hela högskolan befinner sig i en djup och allvarlig kris.

Det här accentueras av teknikerbristen, som påtalas av industrin och av

näringslivet. Men teknikerbristen, som alltså är så påtaglig för alla i samhället, är i själva verket bara toppen på isberget. Vi har en allvarlig kris inom hela högskolan. Och varför?

Ja, det kan möjligtvis illustreras med ett litet exempel. För någon tid sedan blev jag i egenskap av universitetslärare uppsökt av en av mina tidigare studenter – duktig, framstående, skulle säkert kunna bli en god forskare. Vederbörande frågade mig om jag kunde rekommendera att han ägnade sig åt forskarutbildning. Han hade nu ett bra jobb, relativt välbetalt, i Stockholm. Jag svarade att på lång sikt lönar det sig självfallet alltid med kunskaper, och jag vill hoppas att det också då skall löna sig med forskarutbildning. Men på kort sikt måste jag säga att det absolut inte lönar sig. Det blir svett och möda, ett dåligt utbildningsbidrag eller i bästa fall en doktorandtjänst. Men det kommer att krävas mycket av omgivningen för att man skall kunna stå ut med de påfrestningar som är förknippade med forskarutbildningen. Det är sorgligt att det blivit på det här sättet. Det är sorgligt för hela landet och det är allvarligt för landet när man inte kan ge rådet: Satsa självfallet på att skaffa bästa möjliga utbildning.

Man kan utan vidare konstatera att den akademiska karriären inte är lockande längre. Det beror på en rad olika faktorer, och jag skall bara erinra om några. För det första har vi löneutvecklingen som har gjort att det knappast längre är lönsamt att ägna sig åt en universitetskarriär. Professorernas löner åker nu upp till en del, men för övriga kategorier, universitetslektorer och andra, gäller att de befinner sig på en så låg lönenivå att de vid en internationell jämförelse snarast skulle tillhöra de lägsta kasterna.

Vi kan också konstatera att forskarutbildning i sig inte längre är meriterande. Här har rätt länge krävts att regeringen efter utredningar skulle lägga fram ett förslag om de områden på vilka doktorsexamen skall krävas för att man skall kunna få en tjänst. Ännu har inte mycket hänt på detta område. Självfallet blir det inte bättre av att vi har ett näringsliv som av tradition – bortsett från några få områden – använder sig mycket litet av forskarutbildade personer.

Vi kan också konstatera att utvecklingen för de enskilda ämnesområdena vid våra universitet har varit dålig. Särskilt på de filosofiska fakulteterna har det linjesystem, som infördes med den s. k. högskolereformen 1977, verkat närmast förödande. Detta är alla som har verkat inom systemets ram beredda att intyga. Vi har också en byråkratisering som gör det svårt och trögt att få igenom någonting och som tar en alldeles oproportionerligt stor del av tiden i anspråk för sammanträden, remisskrivande och för mångt och mycket sådant som inte är alldeles konstruktivt.

Vi har dessutom – och det är märkbart inte minst på den tekniska sidan – för små utrustningsanslag. Vi moderater har yrkat på en samlad översyn och åtgärder för att komma till rätta med detta. Vi kan också se hur arbetsmiljön på universitet och högskolor många gånger är dålig. Resurserna för undervisning har släpat efter. Stora grupper och föga av personlig kontakt mellan lärare och elever har blivit resultatet, vilket i sin tur återspeglas i den mycket låga examinationsfrekvensen på många områden.

Antagningssystemet medför också i många fall att de som är bäst lämpade för att studera vissa ämnen inte kan ägna sig åt detta.

Tyvärr måste det slås fast att vi har en sjunkande kvalitet på våra universitet och högskolor. Det gäller såväl studenter som studieresultat, men också universitetslärare.

När det gäller utbildning kan man naturligtvis beträffande grundskola och gymnasium säga sig att de förändringar som genomförs inte får några omedelbara och direkta effekter – man har inte så mycket att jämföra med. Men när det gäller högskola och universitet gäller det inte längre. Här visar den internationella jämförelsen obönhörligt var vi står.

När det gäller utbildningar för tekniska yrken har det påtalats att vi har en brist på civilingenjörer, och det är en brist som tycks vara permanent. Den beror på att industrin har förändrats mot mer högteknologisk produktion. Ingenjörnbristen är alltså inte bara ett konjunkturproblem utan snarare ett strukturellt problem.

En enkät som utförts av Sifo på beställning av Civilingenjörsförbundet bestyrker detta och visar att vi kommer att fram till 1988 ha en brist på mellan 250 och 300 civilingenjörer.

Det är bråttom med åtgärder, fru talman, för att häva teknikerbristen. I budgetpropositionen endast antyds några vägar; där har man inte varit särskilt konstruktiv.

Från moderat sida har vi krävt omedelbara åtgärder i form av resurstillskott, höjd per capita-resurs när det gäller nybörjarplatserna, en samlad översyn av utrustningen och behovet av förnyelse och en förlängning av civilingenjör- och arkitektutbildningen från nuvarande 160 till 180 poäng, vilket skulle innebära att man i stort sett låter de faktiska förhållandena avgöra. I dag är det bara 8 % av våra civilingenjörer som utexamineras inom den stipulerade tiden.

Inför risken av ett nederlag i riksdagen har socialdemokraterna och de övriga partierna träffat en kompromiss när det gäller såväl grundutbildningen som forskningen och utrustningen för framtiden. Här beställer utskottet insatser från regeringen redan för läsåret 1985/86. Det förutsätter att ett förslag läggs fram i tilläggsbudget för 1985/86 och att en beställning av en förlängning av civilingenjörutbildningen och arkitektutbildningen från 160 till 180 poäng effektueras av regeringen. Detta förutsätter att inga merkostnader behöver uppstå, vilket i sin tur har intygats av UHÄ.

Regeringen har en arbetsgrupp som arbetar med det här, men den gruppen får nog lägga på några kol extra om den skall hinna få igenom de här ofrånkomliga åtgärderna i något så när hygglig tid.

Men det är ändå bra att kompromissen har kunnat träffas. En enighet på det här viktiga området betyder åtskilligt.

Till sist, fru talman, bara några ord i all korthet om de reservationer som undertecknats av moderater.

Vi vill ha en utredning av mer kvalificerad, kortare teknisk utbildning, ett återinförande av institutingenjörutbildningen, som kan ligga ovanpå de tekniska linjernas tre år och utformas på det sättet att det fjärde året

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Utbildning för
tekniska yrken*

avskaffas och de lokala utbildningslinjerna integreras i denna kortare, kvalificerade tekniska utbildning.

Marknadslönstillägget bör i ökad utsträckning användas, i den mån det hjälper. Jag vet att det är tio år sedan man över huvud taget kunde rekrytera någon från industrin till en lärartjänst vid universitetet i Linköping.

Nyttillskottet av nybörjarplatser på elektronik- och dataområdena bör finansieras genom en omfördelning av platserna över hela linjen.

Styrelserna för varje högskoleenhet bör besluta om antagningstalen för de enskilda linjerna.

Vi har också en reservation där vi betonar att den datavetenskapliga linje som föreslås inrättad i Umeå i stället bör förläggas till Stockholm, där vi har 60-70 % av vår elektronikindustri och där behovet är stort. Man får hoppas att Umeå kan komma i fråga något senare.

Vi har ingenting emot regeringens förslag om att en ny tvåårig teknisk utbildning inrättas såsom påbyggnadsutbildning på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer. Men vi vill inte acceptera att det blir en allmän utbildningslinje inom högskolan. I stället får det ses som en motsvarighet till de högre specialkurserna i gymnasiet.

Till sist har vi åter efterlyst en samlad utvärdering av YTH-utbildningarna. I avvaktan därpå är vi inte beredda att just nu acceptera någon ytterligare utbyggnad av YTH-utbildningarna.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 4, 6, 7, 10 och 11.

Anf. 65 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 25 är ett viktigt betänkande. I total enighet slår vi i utskottet fast att regeringen i nästa budgetproposition bör lägga fram förslag till mer långsiktiga åtgärder för att främja utbildningen för tekniska yrken. Bland åtgärderna bör ingå, säger vi, att regeringen lägger fram förslag om förlängning av civilingenjörsutbildningen och arkitektutbildningen från 160 till 180 poäng. Därmed tillgodoses motionskrav från bl. a. folkpartiet.

I dag blir bara 8 % av civilingenjörerna klara på normal utsatt tid. Därför har UHÄ föreslagit att man skall genomföra denna förlängning och sagt att man bör klara det inom oförändrad kostnadsram. Det är bra att vi i utskottet har nått enighet på denna punkt och gör detta tillkännagivande till regeringen. Dessutom säger ett enigt utskott att extraordinära insatser bör göras när det gäller utbildningen för tekniska yrken redan för läsåret 1985/86. Regeringen bör lägga fram förslag på tilläggsbudget redan för nästa budgetår.

Detta är ganska ovanliga markeringar från utskottet. Men bakgrunden till utskottets enhälliga skrivning är det utomordentligt besvärliga läge som den tekniska utbildningen befinner sig i för närvarande. Det är bra att vi också har kunnat enas om att det behövs ökade resurser även på lång sikt. Vi säger ju att det krävs långsiktiga åtgärder förutom de kortsiktiga för nästa budgetår. Syftet är bl. a. att främja utbildningen av civilingenjörer och arkitekter.

I folkpartiets partimotion har vi pekat på svårigheterna för den offentliga sektorn att kunna konkurrera om kvalificerad personal med industri- och näringsliv i övrigt. Särskilt gäller det, har vi sagt, lärar- och forskaruppgifter på konkurrensutsatta områden inom högskolan, framför allt inom den tekniska sektorn. Från folkpartiets sida tycker vi därför att åtgärder bör vidtas för att stärka högskolornas konkurrenskraft. På den punkten har vi i vår partimotion pekat på marknadslönetillägget såsom en möjlighet. Vi menar att medlen som anslås till marknadslönetillägg bör ökas.

I reservation 4 förordas bifall till folkpartimotionen, och jag yrkar självfallet bifall till den reservationen.

I reservation 10 förordas bifall till ytterligare ett förslag i folkpartiets partimotion. Den nya tvååriga tekniska utbildningen föreslås där bli utformad som en utbildning motsvarande de högre specialkurserna i gymnasieskolan; detta i stället för att utforma den såsom en allmän utbildningslinje inom högskolans ram. Jag yrkar bifall också till reservation 10.

Fru talman! Jag har tidigare haft möjlighet att göra allmänna uttalanden när det gäller högskoleområdet och skall inte föra en lång diskussion om detta ämne i dag. Men jag vill ändå avslutningsvis göra ett par korta markeringar, inte minst med anledning av att Birger Hagård tog upp dessa frågor i sitt inlägg.

Vi tycker att det är utomordentligt besvärande och är djupt kritiska mot att regeringen ännu inte har effektuerat riksdagens beställning för ett år sedan beträffande forskarutbildningens meritvärde vid tillsättande av statliga tjänster. Vi var ju för ett år sedan eniga om att man skulle få tillgodoräkna sig forskarutbildning, alltså avlagd doktorsexamen, såsom fyra år i förtjänsthänseende när man söker statlig tjänst. Åtminstone inom folkpartiet – och jag tror det gäller även övriga oppositionspartier – hade vi trott att regeringen snabbt skulle effektuera denna beställning. Så har dock inte skett.

Nu i vår går det ut en kull färdiga doktorer som söker tjänst på det statliga området men som inte får tillgodoräkna sig en enda månad för vad de har gjort i forskarutbildningen. Jag har personligen samtalat med flera av dem som är mycket besvikna på att regeringen har varit så oerhört senfärdig på det här området.

Jag vill också hänvisa till den debatt som fördes i går med anledning av diskussionen på den här punkten i konstitutionsutskottet.

Låt oss hoppas att regeringen försöker göra någonting så att vi får en förändring i det här avseendet. Det är viktigt, inte minst för den tekniska utbildningen, och det är viktigt med tanke på den besvärliga rekryteringssituationen på det tekniska området.

Kan man säga till eventuella forskarstuderande på det tekniska området att de åtminstone får tillgodoräkna sig vad de gör i form av att skriva en avhandling och gå igenom kurser i forskarutbildning på fyra år, är det naturligtvis lättare att rekrytera duktiga forskare än vad det är med den situation som råder i dag.

Vi har tidigare från folkpartiets sida gång på gång upprepat kravet att man

skall göra det lättare för ungdomar att komma in på högskolan. Vi menar att antagningssystemet är av utomordentlig vikt för valen ända långt ner i grundskolan och också på sikt för vilka man rekryterar till olika utbildningar på högskolan.

Våra förslag innebär för det första att man skall öka direktandelen för de unga studerande som lämnar skolan. För det andra har vi föreslagit att man skall införa ett system med viktade betyg som är mycket mera rättvist än det system som gäller i dag. För det tredje har vi förordat en försöksverksamhet med antagningsprov på ett antal utbildningslinjer, vilket innebär att den som missat betygsintagningen kan få ytterligare en chans genom att gå igenom ett antagningsprov.

Det här var några allmänna reflexioner som gäller högskolan som helhet men som har utomordentligt stor relevans för den tekniska sektorn.

Jag vill, fru talman, till sist än en gång yrka bifall till de reservationer där mitt eget namn återfinns.

Anf. 66 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! I det betänkande vi nu behandlar tas bl. a. frågorna upp om sjöbefälsutbildningen i Härnösand och fastighets- och bostadsförvaltningsutbildningen i Gävle. Om dessa frågor kommer Sven Henricsson och Bertil Måbrink att tala.

Den tekniska utbildningen vid våra högskolor röner ett allt större intresse. Detta betingas inte minst av den regionalpolitiska roll som de s. k. yrkestekniska högskoleutbildningarna spelar och kan komma att spela vid de mindre högskolorna.

Från vpk:s sida menar vi att det är viktigt att främja utbyggnaden av dessa linjer vid de mindre högskolorna, eftersom det i sig har en positiv betydelse när det gäller rekryteringen av studerande som har erfarenhet från yrkeslivet. Vi har också i andra sammanhang sagt oss vara beredda att medverka till forskningsmöjligheter vid de mindre högskolorna och menat att här kan de yrkestekniska högskoleutbildningarna vara en naturlig rekryteringsbas.

Vi hälsar därför med tillfredsställelse regeringens förslag om en ytterligare utbyggnad genom att bl. a. förlägga en underhållsteknisk linje till högskolan i Karlstad. Att stoppa denna satsning och begära en utvärdering, som moderata samlingspartiet föreslår, anser vi direkt skulle hämma de utvecklingsmöjligheter som ligger i denna typ av utbildning. Det är förvånande att moderaterna inte inser vikten av just satsningar inom den underhållstekniska sektorn. Som jag ser det, beror moderaternas ställningstagande i denna fråga endera på bristande kunskaper om ämnet som sådant eller på en allmän ovilja speciellt gentemot de mindre högskolorna.

När det gäller de yrkestekniska högskoleutbildningarna kan man påstå att det också bedrivs ett visst dubbelspel från moderat sida. Dels intas partiståndpunkten om ett stopp för vidare utbyggnad, dels har många moderata riksdagsledamöter motionerat om just en utbyggnad och t. o. m. pläderat för detta så sent som under den allmänpolitiska debatten här i riksdagen i år. Vilket ben står moderaterna egentligen på i denna fråga? Själv

tycker jag att moderaternas samlade förhållningssätt till de tekniska utbildningarna vid de mindre högskolorna mest påminner om en schlager som sjöngs för några år sedan. Den handlade om en som hette Sven Gren och stod på sitt tredje ben: Det skulle vara välgörande om man kunde få en klar positionsangivelse från moderat sida till dessa frågor. Man bör inte agera på ett sätt i riksdagen och sedan gå ut och göra sig bred och välvillig i regionala massmedia.

Fru talman! Frågan om en förlängning av civilingenjörsutbildningen och arkitektutbildningen behandlas också i det betänkande vi nu skall fatta beslut om. Vi har från vpk:s sida motionerat i denna fråga och föreslagit en förlängning, vilket nu också utskottet föreslår. Vi skiljer oss dock från utskottsmajoriteten på ett par punkter.

Vi menar att en förlängning inte får innebära proportionella minskningar av resurserna per studerande och år. Vi menar också att eventuella kostnader för en förlängning borde vägas mot kostnader för andra åtgärder.

Det är inte så säkert att man kommer till rätta med ett annat viktigt problem, nämligen den sociala snedrekrytering som också sker till de tekniska högskoleutbildningarna, genom att förlänga utbildningstidens längd med ytterligare en termin. Vi är inte riktigt övertygade om detta.

I ett särskilt yttrande, fru talman, har jag talat om vikten av allmän behörighet i svenska och engelska till de kortare tekniska högskoleutbildningarna. Detta betingas naturligtvis av att om man skall kunna skapa sig en bra yrkesgrund att stå på och bygga vidare på är det viktigt att man har kunskap i just dessa ämnen. Det finns dock ytterligare en viktig faktor. Människor som kommer att gå på dessa utbildningar kommer ofta att arbeta inom processindustrin, där man som bekant har kontinuerlig drift och avlämnar drifrapporter när man går av sitt arbetspass. Det är oerhört viktigt, fru talman, att man behärskar svenska språket, så att man kan uttrycka sig klart och tydligt i drifrapporter till den arbetskamrat som skall ta över i nästa arbetspass. På så sätt kan många olyckor som nu sker i industrin undvikas.

Vi har insett problematiken i att nu bestämt yrka på allmän behörighet i svenska och engelska, eftersom det skulle kunna vara till förfång för ett startande av dessa utbildningar redan nu till hösten. Vi har därför stannat för ett särskilt yttrande i denna fråga.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till vpk:s reservationer vid detta betänkande samt till reservation 9 av Bengt Wiklund m. fl.

Anf. 67 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Nej, vi har inte alls någon ambivalent inställning, utan vi har ett logiskt och konsekvent tänkande på detta område liksom på alla andra områden. Jag skall tala om för Björn Samuelson hur det hänger ihop.

Vi har krävt en samlad översyn av YTH-utbildningarna och dessa kortare utbildningar. Vi ser här nämligen ett exempel på inte det positiva utan snarare det negativa i att man har sammanfört all postgymnasial utbildning och kallat den högskoleutbildning. Samtidigt som vi diskuterar ordentliga insatser för att stärka de tekniska högskolorna, civilingenjörsutbildningen

etc., diskuterar vi vissa detaljer, lokala linjer av olika slag, som egentligen kanske hör mera hemma som högre specialkurser för gymnasiet än som högskoleutbildningar. Det är detta som är det stora problemet. På högskoleområdet har vi en flora av olika typer av utbildningar som egentligen inte har så förfärligt mycket med varandra att göra. Det enda de har gemensamt är att de i någon mening ligger ovanför den ordinarie gymnasieutbildningen. Allt detta försvårar.

Vi menar att man måste göra rent hus och komma överens om hur det skall se ut i framtiden. Vi tror inte på organisatoriska centrallösningar utan fastmer på att man får ordentligt utrymme för att kunna se dels vad som är lämpligt som påbyggnadsutbildningar på gymnasiet, dels vad som kan vara lämpligt i andra sammanhang för att just stimulera utbildningen vid våra universitet och tekniska högskolor.

Anf. 68 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt tidigare anförande att det var förvånande att moderaterna intar detta ställningstagande. Nu skall jag utveckla varför jag anser att det är förvånande.

I flera debatter rörande utbildningspolitiken har bl. a. Birger Hagård från denna talarstol talat om vikten av sparsamhet och av att generationer efter oss inte skall behöva betala våra räkningar, osv. Just ämnet underhållsteknik är ett sådant ämne där man utbildar människor till att förvalta investerat kapital i maskiner och byggnader. Det är oerhört viktigt. Det ökar investeringarnas livslängd.

Om man som moderaterna säger att det skall bli stopp för dessa utbildningar så främjas väl inte utvecklingen av högskolevetande och högskolekunskaper inom detta område och får någon effekt på besparingarna i framtiden – inte alls. Det kommer snarare att skrämja bort både lärare och elever från dessa utbildningar. En misstänksamhet kommer naturligtvis att främjas genom moderaternas agerande. Detta tror tydligen inte statsmakten, kommer man att säga. Potentiella studerande kommer inte att anse att det är någon idé att söka till dessa utbildningar.

Birger Hagård undvek att säga att det bedrivs ett dubbelspel beträffande de yrkestekniska högskoleutbildningarna. Det kan emellertid var och en som är intresserad klart och tydligt se i riksdagens protokoll. Jag beskrev detta i mitt tidigare anförande. Detta kommer Birger Hagård inte ifrån.

Anf. 69 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Vi motsätter oss självfallet inte att vi har ordentliga underhållstekniker – tvärtom. Men varför skall denna utbildning bedrivas inom högskolan på det sätt som föreslås här? Självfallet är det inte alls fråga om något slags dubbelspel. Givetvis vill man gärna ha utbildningar av de mest skilda slag till Karlstad, Borlänge, Sundsvall, m. m. Men det är inte fråga om högskoleutbildning i egentlig mening. Vi måste komma fram till vad som skall vara högre specialkurser och vad som skall vara högskoleutbildning.

Det får inte vara ett sammelsurium som gör att man över huvud taget inte ens kan känna igen djuret på färgerna.

Anf. 70 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Med Birger Hagårds sätt att resonera i detta ärende, och just i detta ämne, kanske han anser att vi skall ta bort driftteknikerutbildningen, driftsingenjörutbildningen och sjöingenjörutbildningen från högskolan. Dessa utbildningar ligger i många fall på högskolenivå i dag. Var går gränsen? Varför kan man inte få bygga upp en kompetens och ett kunnande inom högskolan när det gäller underhållstekniken, vilken är en så väsentlig del inom den för det svenska samhället så viktiga processindustrin. Jag förstår inte er avoga inställning i denna fråga, Birger Hagård.

Anf. 71 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vet inte om jag egentligen skall lägga mig i den nyss avhållna debatten, men det är klart att om man å ena sidan säger att man inte vill släppa fram fler YTH-utbildningar utan i stället överväger att göra högre specialkurser eller, som vi numera säger, påbyggnadsutbildningar, av dem, får man inte samtidigt vara avogt inställd till att öka ramarna för påbyggnadsutbildningen, som moderaterna hittills har varit. Då får man nämligen inte rum med någon påbyggnadsutbildning där heller, och då uppstår de facto den situation som Björn Samuelson just har pekat på, nämligen att det inte blir någon utbildning alls.

Fru talman! I vår reservation 1 har vi pekat på behovet av att en grundlig och samlad översyn kommer till stånd när det gäller de tekniska utbildningarna på högskolenivå. Syftet med en sådan översyn bör vara att öka högskoleutbildningens omfattning och att åstadkomma en spridning till ett antal nya orter. Detta skulle man kunna uppnå genom att införa ett basblock eller en preparandkurs i civilingenjörutbildningen efter den modell som vi har i ekonomutbildningen. En sådan grundutbildning skulle kunna vara en bas både för civilingenjörutbildningen och för en kortare, mer praktiskt inriktad ingenjörutbildning. Om en sådan grundutbildning förläggs till orter i regioner som i dag saknar teknisk utbildning på högskolenivå, kan man få ett verksamt bidrag till dessa regioners ekonomiska och industriella utveckling.

När det så gäller sjöbefälsutbildningen i Härnösand har det funnits en särskild utredningsgrupp, tillsatt av regeringen, som har kommit fram till att utbildningen bör bibehållas i Härnösand åtminstone under ytterligare några år. Utredningen har också föreslagit ett antal åtgärder för att öka rekryteringen till utbildningen, och då är det en både rimlig och hovsam begäran att dessa åtgärder får en viss tid att verka innan man vidtar andra drastiska åtgärder.

En viktig förutsättning för att kunna rekrytera elever är att utbildningen finns inom rimligt avstånd, och därför vore det synnerligen olyckligt att ställa den alldeles övervägande delen av landet utan sjöbefälsutbildning.

Det har, bl. a. från Redareföreningen, vitsordats att vi har brist på

sjöbefäl, och då gäller det ju att i första hand utnyttja de utbildningsresurser som vi har och inte avveckla en utbildning som har goda utvecklingsmöjligheter, bara den får en rejäl chans att visa vad den går för. Vi vet nu dessutom att sökandefrekvensen har ökat högst avsevärt.

Jag beklagar att folkpartiet och moderaterna i denna för sjöfartsnäringen, men också regionalpolitiskt och utbildningspolitiskt, viktiga fråga har valt att göra gemensam sak med regeringen:

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 9 och 12.

Anf. 72 BENGT WIKLUND (s):

Fru talman! När jag nu tar till orda kring förslaget om nedläggning av sjöbefälsutbildningen vid högskolan i Sundsvall–Härnösand, känns det en smula bittert för mig personligen. Säkert känns det också bittert för de ungdomar i Norrland som hade tänkt utbilda sig till sjöbefäl. Självfallet har jag sedan mitt inträde i riksdagen 1966 mötts av förslag som gått emot mina egna åsikter. Men den här gången känns det extra bittert, av den anledningen att jag inte kan finna några andra sakliga skäl än att man skall spara några miljoner kronor i statsbudgeten. Det är i och för sig en motivering, men den är ändå inte så hållbar om man analyserar helheten kring sjöbefälsutbildningen. Inledningsvis tänker jag därför redovisa några aktuella fakta som kan vara värda en bedömning. Jag hoppas att den bild som nu visas på tavlan kan gå fram, så att ni ser vilket det aktuella läget är.

Ansökningstiden till sjöbefälsutbildningen utgick den 15 maj. Siffrorna för antalet sökande framgår av tabellen. I nybörjarklassen på styrmansutbildningen finns det 120 platser, och det är sammanlagt 146 sökande i hela landet. Man föreslår att Härnösandsutbildningen skall lägga ned – i dag har den 24 utbildningsplatser. Utan marknadsföring eller annonsering har 28 sökande anmält sig till styrmansutbildningen i Härnösand. Det har skett trots regeringens förslag och trots utbildningsutskottets meddelande om att utbildningen skall läggas ned. I år finns det 24 platser, och nästa år skall det alltså inte finnas några platser alls. Det är ett överskott på antalet sökande.

I Göteborg är det också ett överskott på antalet sökande. I Kalmar har man dock bara fått 42 sökande till 60 platser. Man skall alltså flytta på folk. Jag håller med Larz Johansson om att man skulle låta de norrländska ungdomarna kunna söka sig en utbildning på hemorten eller i varje fall i närheten av hemorten – det finns ju tre utbildningsanstalter inom högskolésystemet på detta område.

Läget är nästan ännu värre för maskinteknikerutbildningen. Sammanlagt i hela landet finns det 90 platser. Det är 154 sökande till dessa platser. Två tredjedelar av dem som söker sig till maskinteknikerutbildningen ställs utanför den. Och dessutom är det brist på behöriga maskintekniker på fartygen. Det är samma förhållande här – Härnösandskursen, som skall läggas ned, har fått 33 sökande. I år har Härnösand 24 platser, men nästa år skall man där enligt förslaget inte få ha några platser.

För sjökaptensutbildningen är det dock inte samma tendens. Men på styrmans- och maskinteknikerutbildningen är det ett hårt tryck från de

sökande. Jag tycker att det är förvånande att man så snabbt lägger fram ett förslag om en nedläggning av sjöbefälsutbildningen i Härnösand, trots att en enhällig utredningskommitté har lagt fram ett förslag om att man med vissa åtgärder, som jag skall återkomma till, skulle kunna fortsätta några år framöver.

Den eniga kommittén, som lade fram sitt betänkande år 1984, konstaterade att man gjorde en riktig bedömning när man framhöll att den gällande dimensioneringen för nedlägningsförslaget var ganska realistisk mot bakgrund bl. a. av vad rederinäringen hade anmält för intresse i sammanhanget vad gäller behov av arbetskraft på befälssidan på sina fartyg. Jag skall inte utveckla detta ytterligare. Det finns internationella konventioner som gör att man inte kan ha obehörigt befäl på fartygen framöver – och sådana regler är ganska närliggande. Det finns alltså ett akut behov av utbildningarna.

Fru talman! Sveriges Redareförening och *alla* fackliga organisationer har gått emot förslaget om nedläggningen av den 143 år gamla utbildningen i Härnösand. Man har gjort det främst mot bakgrund av personalbehovet under 1980-talet. Men man har också pekat på att rekryteringen kan försvåras när hela sjöbefälsutbildningen i vårt land samlas kring en axel mellan Göteborg och Kalmar. Man finner att den farhågan ju är en sanning i dag när man ser på ansökningssiffrorna. Härnösand har, utan någon annonsering eller marknadsföring, ett så stort antal sökande att det skulle vara motiverat med en fortsatt utbildning där. I propositionen och i regeringsförslaget säger man att beläggningen har varit omkring 75 % vid de tre nu befintliga skolorna. Det bestrider jag inte – det är riktigt. Men årets ansökningssiffror visar att det kommer att bli annorlunda, och det var samma sak som sjöbefälsutredningen konstaterade. Om man lättar på en del av de begränsningar och flaskhalsar som finns för tillträde till denna utbildning skulle det bli bättre fart på ansökningarna.

Utredningen konstaterade också att sjöbefälsutbildningens uppgående i högskoleorganisationen i början av 1980-talet medförde ändrade behörighets- och tillträdeskrav och att man ännu inte har hunnit anpassa sig till denna nya situation.

En annan allvarlig brist var att det inom sjöbefälsutbildningen inte fanns tillräckligt med praktikplatser. På det sättet hindrades många intresserade från att komma in på utbildningen.

Det finns dessutom andra faktorer, men jag nämner i dag bara de hittills redovisade.

Sjöbefälskommittén föreslog åtgärder som skulle underlätta tillträdet till sjöbefälsutbildningen. Ett arbete i detta syfte är påbörjat, och vi kan se resultatet i det ökade antalet sökande per den 15 maj. Årets siffror är mycket bättre än exempelvis fjolårets.

Jag frågar mig: Varför är det så speciellt att just de nu aktuella linjerna inom sjöbefälsutbildningen inte har hundraprocentigt fyllda klasser? Varför skall de läggas ned så snabbt? Statistiken visar ju att en rad andra högskoleutbildningar är i samma situation, men det är aldrig fråga om någon nedläggning av dem.

Nu är det bestämt att sjöbefälsutbildningen i Härnösand skall läggas ned. Tredje gången gillt lyder ett ordstäv. Detta är tredje attacken mot sjöbefälsutbildningen i Härnösand sedan jag 1966 kom till riksdagen, och det ser ut som om denna attack skall lyckas.

Skälen för en nedläggning varierar. Vilka de är har nämnts tidigare, men jag vill här upprepa dem. Moderaterna önskar nedrusta de små högskolorna och ställer sig därför bakom majoritetens förslag om en nedläggning. Ett annat motiv har mina partikamrater från Norrland och övriga delar av landet. De accepterar att regeringen av ett enda kvarvarande skäl – ett litet ekonomiskt tillskott till den stora statsbudgetens miljarder – föreslår en nedläggning. Därmed har Norrland än en gång förlorat kampen.

Fru talman! Jag kan till detta lägga ytterligare en uppgift. I januari månad 1985 efterfrågade svensk sjöfartsnäring – enligt anmälningar till arbetsförmedlingarna – omkring 100 behöriga sjöbefäl. Till dessa platser fanns inga anmälda arbetssökande.

I går, onsdagen den 22 maj, utexaminerades ett par grupper vid sjöbefälskolan i Härnösand. Genom ett telefonsamtal i dag på morgonen har jag kunnat konstatera att alla de som i går blev färdiga sjöbefäl är erbjudna anställningar för vilka de har utbildats, nämligen ombord på fartyg. De får med andra ord jobb direkt. En del sägs ha flera arbeten att välja mellan.

Jag frågar mig: Varför lägger man mot en sådan bakgrund ned denna högskoleutbildning, då näringen och de fackliga organisationerna i enighet framför den åsikten att sjöbefälsskolan i Härnösand behövs? Dessutom tyckte ju en enhällig sjöbefälsutredning 1984 att man inte skulle göra några förändringar, utan låta de tre skolorna få bedriva utbildning under 1980-talet.

Jag kan i dag inte dra någon annan slutsats än att inga sakargument biter på majoriteten. Utskottets majoritet känner inte alltför starkt för sjöfartsnäringen och dess behov. I vårt grannland Norge har man en annan syn på denna näring. Men fjällkedjan är kanske för hög för att vi i vårt land skall känna "draget" och ha samma inställning.

Fru talman! Jag har 20 arbetsdagar kvar som riksdagsman. Jag vet inte om jag kommer att framträda någon ytterligare gång i den här talarstolen, utöver några eventuella debattreplikar efter det här inlägget. Som jag sade inledningsvis känns det en smula tungt och bittert att behöva förlora en match här i riksdagen mot en majoritet som har så många svaga sakargument.

Jag vädjar till mina kolleger, oavsett vilken politisk riktning de tillhör och även om tyvärr inte många av dem finns här i salen just nu: Fäll majoritetsförslaget! Rösta med reservation 9 där mitt namn står först! Gör det därför att Härnösands kommun i år firar sitt 400-årsjubileum eller, om ni tycker det är oväsentligt, därför att sjöbefälsutbildningen i Härnösand under 143 år har utbildat många tusental duktiga sjöbefäl av skilda kategorier! Gör det för att ge underlag och styrka åt högskolan i Sundsvall-Härnösand, som är framgångsrik i sitt uppbyggnadsarbete! Gör det för Norrland och för ytterligare en stor del av landet! Gör det, riksdagskamrater!

Min förhoppning är att ni haft tid att läsa alla de argument och synpunkter

som framförts i de skrifter som sammanställts och översänts till er alla. Den nordliga landsändan behöver en utbyggd och förstärkt utbildning, inte en försvagad sådan, som dagens majoritetsförslag innebär.

Fru talman! Jag ber slutligen att få framföra ett tack till fru talmannen och hennes talmanskolleger liksom till mina medarbetare, som visat ett gott kamratskap, vilket jag personligen har fått uppleva under mina 20 riksdagsår.

Än en gång vädjar jag till mina riksdagskamrater: Ställ upp och rösta på reservation 9! Alla sakargument ger dem som röstar med mig rätt inför de år som är kvar av 1980-talet och kanske även längre in i framtiden. Jag och reservanterna med mig tror på svensk sjöfart och dess framtid. Näringen behöver välutbildat folk på sina fartyg.

Jag yrkar bifall till reservation 9.

Anf. 73 LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Det har framgått av de tidigare inläggen att utskottet blivit nästan helt ense i några viktiga avseenden, bl. a. när det gäller resurstillskotten till teknisk utbildning och forskning. Jag behöver inte referera detaljerna i utskottets ställningstagande, eftersom framför allt Jörgen Ullenhag men i någon mån också Birger Hagård har redogjort för dem.

Jag hade tänkt göra mitt inlägg kortfattat för att bespara kammarens ledamöter kvällsplenum, men det är möjligt att jag måste frånga den tanken på grund av en del inlägg som gjorts i debatten.

Låt mig till att börja med säga till Birger Hagård och i någon mån också till Jörgen Ullenhag att jag tycker att de varje gång vi behandlar ett betänkande som rör högskolan, oavsett om det gäller utbildningen eller forskningen, drar i gång en stor debatt om hela högskoleutbildningen utan att betänka vilket avsnitt det är vi för tillfället behandlar. Det dröjde ett bra tag innan Birger Hagård kom in på det betänkande som är föremål för överläggning i dag. Det är klart att man kan föra en allmän högskolepolitisk debatt varje gång vi har att behandla ett betänkande, men jag tycker att det blir litet tjatigt. Det vore bättre om man koncentrerade sig på just det sakområde som överläggningen skall gälla.

När nu ändå denna inbjudan till en allmän debatt har avgivits vill jag säga att man för att ge någon mening åt denna kanske inte bör ta till de värsta övertonerna. Man borde inte säga att hela högskolan är i djup och allvarlig kris. Jag tror faktiskt inte att det finns underlag för detta.

Det finns ett antal allvarliga problem på flera områden – det medger jag gärna. Det vore ju dumt att inte erkänna detta. Men att ta till sådana övertoner som här har gjorts tror jag inte tjänar något syfte. Det är underligt, att när man träffar människor som fungerar inom högskolan, så är det på många ställen och i ett stort antal avscenden som man inte alls talar om någon djup och allvarlig kris. Man borde kanske tona ned detta tal litet grand. Det är lätt att ord som kris förlorar sitt värde, om man använder dem för allting.

Riksdagens kammare är kanske inte rätt forum för att diskutera löner och lönepolitik. Men om man skall göra det – vilket jag är ytterst tveksam till –

behöver man kanske inte heller ta till uttryck som att en del av de högskoleanställda hör till de lägsta kasterna. Bara själva ordet kast är ju för resten, för dem som känner till vad det betyder, alldeles enormt värdeladdat. För att vi i fortsättningen skall få en vettig debatt om dessa ting bör Birger Hagård fundera på vad orden egentligen har för betydelse. Det är ingen mening att hålla på som Birger Hagård gör. Jag tycker att alla de här kraftigt värdeladdade orden snart borde vara uttömda.

Den socialdemokratiska utskottsgruppen har, som bl. a. Jörgen Ullenhag har sagt, gjort en annan bedömning än regeringen när det gäller resurserna till teknisk utbildning och forskning. Jag noterade att Birger Hagård sade att socialdemokraterna i utskottet inför risken av ett nederlag i riksdagen slutit upp bakom moderater och folkpartister och de andra. Det är klart att Birger Hagård kan tolka det så.

Men jag skulle kunna uttrycka det som så att vi har tagit starka intryck av de sakliga och i sansad ton framförda synpunkterna från företrädare för den tekniska utbildningen och forskningen. Det är det egentliga motivet för att vi har gjort en annan bedömning är regeringen. Birger Hagård får ha vilka funderingar han vill om vad det är som ligger till grund för vårt ställningstagande. Men jag tror att det främst är sådana här sakliga överväganden som gör att man inom ett parti ibland har olika bedömning.

Jag sade att utskottet var nästan helt enigt. Det enda undantaget är, som vi har hört av Björn Samuelson, att vpk inte vill vara med om att förlängningen av utbildningen från 160 till 180 poäng skall ske till oförändrade kostnader. Flera kompetenta bedömare har sagt att det går att rymma denna förlängning inom oförändrade kostnadsramar. Vi inom de övriga partierna tyckte därför att det fanns skäl att ange detta i utskottsbetänkandet som en förutsättning för bifallet till förlängningen.

Fru talman! Jag kan tills vidare nöja mig med dessa kommentarer beträffande de här avsnitten, vilka mynnar ut i ett tillkännagivande till regeringen.

Sedan vill jag säga några ord om de reservationer som har avgivits.

Till det krav som har avgivits i reservation 1 på en samlad och grundlig översyn av den tekniska högskoleutbildningen vill jag bara foga några kommentarer. Civilingenjörsutbildningen ses över av en arbetsgrupp inom UHÄ. Frågan om påbyggnad av gymnasieskolans N- och T-linjer ses också över av UHÄ. Påbyggnaden på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer i övrigt ses över av en arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet. Det pågår alltså över hela spektrumet ett översynsarbete.

Kravet på flera alternativ i samband med de pågående översynerna av teknisk utbildning måste ju rimligen anses tillgodosett genom de översyner som nu pågår. Riksdagen behöver därför inte göra ett särskilt tillkännagivande på denna punkt.

I reservation 11 krävs en samlad utvärdering av all YTH-utbildning. Det finns väl knappast någon gren av den högre utbildningen som har utvärderats så pass mycket som YTH-utbildningarna. Jag skulle kunna räkna upp en lång rad av studier som har gjorts från 1970-talets senare del och fram till nu. Låt

mig bara erinra om att det pågår en utvärdering som skall bli klar i vår. Enligt vad jag har inhämtat är detta fråga om en total översyn. Motionärernas krav torde alltså vara tillgodosedda.

Jag kommer inte ihåg om det var just i samband med YTH-komplexet eller om det var i en annan passus av sitt anförande som Birger Hagård kom in på frågan om olika slags utbildningar inom högskolan, vilka han inte tyckte egentligen hade karaktär av högskoleutbildning. Han talade om att det fanns en flora av utbildningar i högskolan som väl egentligen inte hörde dit, om jag nu fattade honom rätt.

I slagväxlingen mellan Birger Hagård och Björn Samuelson utvecklade Birger Hagård detta vidare, och den här floran blev till slut ett sammelsurium, som han uttryckte det, av utbildningar inom högskolan, som han inte heller tyckte hörde dit. Det kan vara skäl att anföra några ord om strukturen i detta avseende.

Vi har ett antal allmänna utbildningslinjer. Vidare har vi ett antal lokala utbildningslinjer. Det var en medveten avsikt i högskolereformen – den reform som Birger Hagård alltid benämner den s. k. reformen – att man skulle ha i första hand allmänna linjer som skulle svara mot ett permanent behov. Vidare skulle man ha lokala linjer, som skulle svara för dels tillfälliga behov, dels också regionala behov som kunde uppstå då och då. Men tanken var också att man så småningom skulle pröva om de här lokala linjerna kunde göras om. Därför blir läget att när det gått en tid så utvecklas det ett antal lokala linjer som inte inrättas centralt utan lokalt. På t. ex. data- och elektronikområdet finns det ett stort antal lokala linjer. Därför får man, när det har gått en tid, fundera över om dessa linjer har kommit att ligga mycket nära varandra, så att man kan åstadkomma en hyfsning av bilden. Sådana överväganden pågår nära nog alltid inom UHÄ. Just nu pågår överväganden om man kan foga ihop data- och elektronikområdets alla utbildningslinjer till nya allmänna utbildningslinjer som är mer permanenta. Det är väl ur det här perspektivet man får se detta som Birger Hagård kallar för flora eller sammelsurium. Kanske det då blir mera förståeligt att det under en viss period kan finnas ganska många utbildningslinjer som kan sägas röra ungefär samma ämnesområde. Det är kanske inte så stor skillnad mellan dem, det är bara litet olika varianter på olika orter. Men det är ingenting att vara förskräckt över, Birger Hagård. Framför allt tycker jag inte det är något fel i att pröva sig fram på detta sätt. Så småningom får man föra ihop dem till mera allmänna linjer. Jag ser alltså detta som en positiv process, som kommer att pågå hela tiden inom högskolan i fortsättningen. Det får väl anses höra till de mera positiva sidorna i högskolereformen i slutet av 1970-talet.

Jag tycker alltså inte att det finns skäl att, med motiveringen att man vill ha en samlad utvärdering, gå emot förslagen beträffande YTH.

Får jag sedan säga några ord om reservationerna 6 och 8, som gäller omfördelning av nybörjarplatser mellan civilingenjörslinjerna resp. frågan om inrättande av en linje för fastighets- och bostadsförvaltning. Jag vill bara foga den kommentaren till de två reservationerna att utskottet här inte har tagit ställning i själva sakfrågan utan inväntar underlag från beredning i bl. a.

regeringskansliet under hösten 1985. Avslagsyrkandena i dessa två avseenden kan alltså inte anses gälla sakavslag utan mera ett proceduravslag.

I reservation 4 krävs ett tillkännagivande att marknadslönstillägg skall användas i ökad utsträckning, som vi hörde här. På den punkten är utskottets uppfattning att en utveckling redan är i gång mot att använda dessa marknadslönstillägg i ökad utsträckning. Den arbetsgrupp som utbildningsministern tillsatte för att överväga omedelbara åtgärder när det gäller lärar- och forskarförsörjningen behandlar också frågan om marknadslönstillägg. Till det kan man väl foga – och det vill jag gärna göra – att det är rätt tvivelaktigt om riksdagen bör gå in i några diskussioner om de här olika lönepolitiska instrumenten och deras omfattning. Det skall man kanske vara litet försiktigt med.

Reservation 7 innehåller förslag om att inrätta en datavetenskaplig linje med 30 platser i Stockholm i stället för i Umeå. Man ställer alltså Stockholm emot Umeå här. Propositionen föreslår Umeå.

Utskottet anser att det är viktigt att Norrland får den här utbildningen. Därför gör utskottet nu en annan avvägning än reservanterna. Man kan väl säga att det för östra Sverige finns en datavetenskaplig linje i Uppsala med 60 platser. Man är alltså inte renons på datavetenskaplig utbildning i den här landsdelen. Jag kan hålla med reservanterna om att det behövs en datavetenskaplig linje också i Stockholm. Det är min förhoppning att det blir Stockholms tur nästa gång i detta avseende.

I reservation 10 hävdar man att den föreslagna nya produktionsteknikerutbildningen inte har karaktären av högskoleutbildning, varför den inte skall vara en allmän högskoleutbildning. Därför yrkar man avslag på propositionens förslag. Jag skall nöja mig med att nu säga att det för närvarande finns inom högskolan driftteknikerlinjer. Det finns ett flertal YTH-linjer. De är uppenbarligen högskoleutbildningar nu. Det är alltså ingenting principiellt nytt som utskottet har kommit fram till i detta avseende.

Det skulle naturligtvis i och för sig vara intressant att föra en diskussion om vad det är som egentligen konstituerar en högskolekaraktär hos en utbildning. Jag skall tills vidare av tidsskäl avstå från detta. Vi får se om frågan kommer tillbaka i debatten.

Reservanterna bakom reservation 12 och utskottet är överens om att det är angeläget med en verkstadsteknikerutbildning i Södertäljeområdet. Utskottet anser att det under en övergångsperiod kan finnas förutsättningar att ordna den utbildningen som uppdragsutbildning i Södertälje. Därför vill utskottet nu inte skriva ut en beställning för 1986/87, vilket reservanterna vill göra. Här rör det sig alltså inte om någonting för 1985/86 utan för som sagt 1986/87.

Till sist, fru talman, ett par ord om sjöbefälsutbildningen. Det är riktigt att sjöbefälsutredningen förordade att man skulle låta sjöbefälsutbildningen i Härnösand vara kvar och låta det gå en tid innan man tar en definitiv ställning till om utbildningen skall vara kvar eller läggas ned. Det var en utbildningspolitisk bedömning som utredningen gjorde. Regeringen har gjort en annan bedömning. Den bedömningen är, såvitt jag kan se, inte främst, eller

egentligen inte alls, en utbildningspolitisk bedömning utan en ekonomisk avvägning. I det läget hade då utskottet att göra sin avvägning. Man har kommit fram till samma avvägning som i propositionen. Jag kan i någon mån förstå den besvikelse som man kan känna i Sundsvall–Härnösand över detta. Det är viktigt att, med anledning av någon av Bengt Wiklunds passager, påpeka att Sundsvall–Härnösand inte blir lottlöst. Ett av motiven till att välja Härnösand som nedläggningsort var faktiskt att förutsättningarna för att ordna ersättningsutbildning i Härnösand var mycket goda. Sundsvall–Härnösand får nu för det första en tvåårig produktionsteknikerlinje med 30 nybörjarplatser från den 1 juli 1985. För det andra får man en tvåårig driftteknikerutbildning med ytterligare 30 nybörjarplatser från samma tidpunkt. För det tredje skall den fortsatta planeringen inriktas på att även driftingenjörsutbildningen skall förläggas till Sundsvall–Härnösand. Området i fråga blir alltså inte lottlöst. Det skall man kanske komma ihåg när man funderar över fördelningen mellan olika delar av landet.

Ett par kommentarer till framför allt Bengt Wiklunds inlägg. Bengt Wiklund jämförde antalet platser och antalet sökande och kom då till vissa relationer. Vad jag tycker Bengt Wiklund glömde bort var att det är ungefär 70 % av de sökande som kommer till utbildningen när den startar. Detta ställer siffrorna i en något annorlunda dager. Jag tycker att man skall beakta det när man resonerar om dessa frågor. Bengt Wiklund var också mycket missnöjd med att nedläggningen kom så snabbt, som han uttryckte sig. Det är riktigt att regeringen här gjort en annan bedömning än sjöbefälsutredningen. Man skall även här ha i minnet att det under flera år har varit ett stort antal tomma platser, och utnyttjandegraden har, som också Bengt Wiklund sade, legat någonstans på 75 % inom denna utbildning. Det är klart att om man under flera år inte ser någon ändring utan det redovisas tomma platser på det här sättet, så måste man förr eller senare reagera – och då kommer de ekonomiska argumenten in i bilden. Jag tycker inte att det är rättvist att säga att detta är den enda utbildning som minskats eller lagts ner på dessa grunder. Om man går igenom hela högskolan och dess olika linjer, så finner man att när det varit ett konstant underutnyttjade har det efter en tid gjorts reduktioner. Vad som sker här är alltså inte unikt – det vill jag påstå.

Bara en kommentar till – om detta att det inte finns några sakskäl som skulle bita. Det sakskäl som utskottet har baserat sig på är det ekonomiska skälet – och Bengt Wiklund erkänner ju att det var ett skäl. Den summa det rör sig om kan naturligtvis tyckas vara liten i det stora sammanhanget, det kan jag hålla med om. Men om sådana här, som man kan tycka, små summor adderas över tiden, och när det gäller flera utbildningar, så blir det i alla fall en del pengar. Det är också ur det perspektivet som man får se på utskottets – och regeringens – avvägningar.

Jag skall nöja mig med dessa kommentarer till vad som har sagts och ber att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 74 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Hela högskolan är inte i kris, det är bara en del som har problem, säger Lars Gustafsson. Man kan då fråga sig när det är berättigat att tala om kris. När det förekommer demonstrationer runt om vid våra tekniska högskolor, när 8 % av civilingenjörerna och arkitekterna blir klara med sina examina inom den stipulerade tiden, när vi har en låg examinationsfrekvens inte bara på Teknis utan också på juristsidan, och inom den ena utbildningen efter den andra, när vi har strömhopp av akademiska lärare bort från högskolan och ut till näringslivet – är det då inte befogat att tala om kris? I varje fall är flertalet av de verksamma akademiska lärarna utan vidare beredda att stryka under att det rör sig om en allvarlig kris. Detsamma gäller våra rektorer, senast rektorn vid Umeå universitet, Lars Beckman, i en artikel härförleden, en artikel som förresten just hade rubriken Högskolans kris.

Man skall kanske inte i riksdagen ta upp lönefrågan, menar Lars Gustafsson. Men vi måste nog göra det i det här fallet, när det visar sig att en facklig organisation gör vad den kan för att försöka hålla nere de akademiska lärarnas ersättning och den andra inte mäktar att få upp den tillräckligt. Då är det kanske anledning för riksdagen att uttala sig, precis som man gjort förut för att befria *ulländska* forskare från en del av skatten. När man inför marknadslönetillägg, så är det ju just därför att den vanliga ersättningen i det här sammanhanget inte räcker till. Då måste man naturligtvis från riksdagens sida säga sig: Är det inte rimligt att regeringen i det här fallet ger arbetsgivarverket sådana direktiv att man kan komma till rätta med dessa problem?

Slutligen: Jag är inte alls övertygad om att det var någon perfekt ordning som man fick genom den s. k. högskolereformen 1977. Tvärtom tycker jag att all utveckling sedan dess har visat att försöken att sätta in allt inom en enhetlig ram bekräftar hur omöjligt själva systemet blir. Man skall alltså jämföra med ökning av per capita-resurser till de tekniska utbildningarna, till civilingenjör- och arkitektutbildningarna, med satsning på en lokal linje här och en lokal linje där. Då blir det något alldeles orimligt över hela systemet – och det är väl det som är själva orsaken till att det inte fungerar särskilt bra.

Det är riktigt, Lars Gustafsson, att vi borde ha en stor, ordentlig debatt där vi kunde diskutera de övergripande frågorna. Men tyvärr har våra betänkan- den blivit väldigt uppstyckade – det är mycket av detaljproblem. Annars skulle jag inte hälsa något med större tillfredsställelse än att man kunde få diskutera frågorna i ett enda sammanhang.

Anf. 75 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Fru talman! Jag uppskattar att Lars Gustafsson som vanligt för debatten på ett mycket sakligt plan. På en punkt har vi säkerligen ändå delade meningar, nämligen i grundfrågan om situationen för högskolan i dag. Jag menar att situationen är djupt bekymmersam. Man kan diskutera om ordet kris skall användas eller inte, men att det är en djupt bekymmersam situation är helt klart. Det är i dag på många områden svårt att rekrytera duktiga unga

människor, som är beredda att stanna kvar inom högskolan. Inte minst gäller det på det tekniska området.

Det som vi har gjort inom utbildningsutskottet är något mycket ovanligt. Vi har beskrivit den utomordentligt bekymmersamma situationen, och vi har hos regeringen begärt långtgående åtgärder dels på kort sikt – redan till nästa budgetår –, dels på lång sikt, för att man skall kunna komma till rätta med det läge som i dag råder.

Jag tyckte också att det var befogat att förutom mitt resonemang omkring folkpaireservationerna också göra några allmänna kommentarer. Jag tog då upp vikten av att en förändring av antagningssystemet genomförs. Detta har förvisso mycket att göra med den tekniska utbildningen, även om det också är viktigt för alla andra områden inom högskolan. Att det behövs förändringar är alldeles klart. Det är angeläget att göra det lättare för ungdomar att komma in, och det behövs viktade betyg och antagningsprov. Ett sätt att underlätta intagningen är också att få fram vilka som är bäst lämpade för och villiga att satsa på teknisk utbildning.

Jag tog vidare upp en fråga som jag egentligen inte fick något svar på. Jag har förståelse för att det är svårt att i ett anförande spänna över allt, men jag tycker att forskarutbildningens meritvärde är av utomordentligt stor vikt vad gäller den tekniska utbildningen. Man kan kanske hävda att det är fel att föra den debatten här i dag, men när skall man annars föra den? Vi förde den för ett år sedan och var då överens om att genomgången forskarutbildning skall tillgodoräknas som fyra års yrkesarbete. Sedan har ingenting hänt, och jag tycker att det är befogat att i detta sammanhang peka också på det förhållandet.

Till sist, fru talman! Jag kan inte och vill inte i denna replik polemisera mot Bengt Wiklund – han får föra sin debatt med Lars Gustafsson. Men jag känner ändå ett behov av att säga att jag har utomordentligt stor respekt för Bengt Wiklund som politiker. Jag har haft förmånen att under nio år tillhöra samma utskott som Bengt Wiklund, och jag kan vitsorda med vilken kunnighet och saklighet han alltid har engagerat sig i frågorna. Hans engagemang har vi sett exempel på i dag. Bengt Wiklund har också sinne för rent spel, och jag vill gärna som politisk motståndare betyga att det blir tomt efter Bengt Wiklund när han slutar med politiken.

Anf. 76 BENGTT WIKLUND (s) replik:

Fru talman! Jag sträckte upp handen och tackade Jörgen Ullenhag för alla de vackra orden. Det hade varit bättre om han i stället hade röstat med mig i frågan om sjöbefälsutbildningen, men jag tackar ändå.

Vad gäller sakargumentet, Lars Gustafsson, pekade jag exempelvis på att det har presenterats förslag som har gett möjligheter att behålla de tre utbildningarna med en ökning av nio platser i förhållande till regeringens förslag. Mot den bakgrunden kan det ekonomiska resonemanget inte vara avgörande, om man vill föra en saklig debatt. Men jag förstår att man i det här fallet vill hänvisa till den utgift på några miljoner som det kan vara fråga om, när det gäller att nu äntligen efter alla attacker få bort sjöbefälsutbild-

ningen från Härnösand. Det gäller en 143 år gammal utbildning, och det är inte fråga om en reduktion som skett över en tid, utan det gäller en utbildning som har funnits under alla dessa 143 år, även om den inte hela tiden har legat under högskolan.

Lars Gustafsson, som kan de här frågorna, vet att de 30 nybörjarplatserna – jag skall här bortse från de 30 YTH-platserna – har funnits med i planeringen under ett antal år innan man aktualiserade frågan om nedläggningen av sjöbefälsutbildningen i Härnösand. Det är alltså en efterhandskonstruktion att säga att vi får en ny utbildning i stället för den som läggs ned.

Jag vet inte vilka eller hur många som kommer till skolan när den startar, men det är fullständigt klart att det är ett större antal sökande till samtliga tre sjöbefälsskolor och deras utbildningar i år än förra året. Det borde då rimligen bli kvar fler som kommer till skolstarten än vad som varit fallet under de senaste åren.

Jag skall inte diskutera 1980-talets tomma platser. Lars Gustafsson var överens med mig i utredningen om att det fanns flaskhalsar, dvs. övergången till högskolan, ändrade behörighetsregler och bristen på praktikplatser. Vi lade fram förslag på detta område. Nu har man börjat rätta till dessa saker, och vi kan se resultat. Då klipper regeringen till och lägger ner sjöbefälsskolan i Härnösand.

Det finns många sakargument, men jag skall nu bara säga att Härnösand egentligen är den enda utbildningsplats där det kan ges sjöpraktik för isbrytning. Sjöbefälsskolan i Härnösand disponerar, som enda sjöbefälsskola i landet, ett eget skolfartyg. Jag skulle kunna räkna upp fler sakargument, fru talman, men jag gör inte det – sådana har inte tagits fram tidigare i diskussionen, inte under förberedelserna och inte heller nu. Här åberopas de miljoner som skall sparas in på denna nedläggning, och det beklagar jag.

Anf. 77 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Först ett par ord till Birger Hagård. Vi kan i och för sig diskutera enstaka ord och uttryckssätt, men tyvärr har Birger Hagård en benägenhet att alltid gå fram med storsläggan och ta till ord som gör att debatten får fel nyans. Det skulle nog gå att diskutera moderaternas och vår utbildningspolitik med mera "vanliga" ordvalörer och komma fram till skillnader. Jag tror inte att alla inom högskolan talar om kris på alla ställen. Det finns nog en mycket varierad syn på detta.

Birger Hagård säger att ett fel med reformen 1977 var att all utbildning skulle tvingas in i en enhetlig ram. Det är en beskrivning som är med förlov sagt mycket kryptisk. Tvärtom vidgades ramarna i flera avseenden. Lokala utbildningslinjer är ett exempel på att man inom olika utbildningar fick större frihet att själv bestämma. Det är då inte underligt att det uppstår olika varianter – vilket kan upplevas som svåröverblickbart. Birger Hagård hade egna uttryck för detta som jag inte skall upprepa. Med den värdeaspekt som Birger Hagård annars brukar representera, borde han tycka att det var positivt att variation inom högskolan tillåts. Man måste naturligtvis efter en

viss tid se till att variationen inte blir för stor, och det är ett arbete som pågår hela tiden.

Jörgen Ullenhag är tyvärr inte i kammaren. Han måste ta emot en grupp, och han bad att jag skulle vara mycket återhållsam i min replik till honom. Jag skall vara det och bara säga att det nog är bekymmersamt på en del håll inom högskolan men att det varierar mycket mellan olika utbildningar och olika forskningsområden. Detta bör man fundera över. Hade Jörgen Ullenhag varit här i kammaren skulle jag gärna ha nämnt ett par saker om antagningssystemet. Jag vill nu bara säga att jag kan tillfredsställa honom med att problemen såväl med viktning som med antagningsprov kommer att prövas mycket positivt av den tillträdesutredning som nu arbetar.

Bengt Wiklund talar med viss känsla om nedläggningen av en utbildning som har funnits i 143 år. Jag har naturligtvis förståelse och respekt för hans känslor, men i vår föränderliga värld måste det ändå vara så att man inte bara kan åberopa att utbildningar är gamla, utan det måste få ske omprövningar.

Bengt Wiklund menar att det rör sig om en efterhandskonstruktion, när man säger att Härnösand får de här 30 nybörjarplatserna. Och det är en efterhandskonstruktion, menar Bengt Wiklund, därför att denna ökning funnits med i planeringen tidigare. Ja, det är klart att man kan betrakta saken så. Men det hela kan också ses på ett annat sätt: Härnösand kanske inte hade fått dessa ytterligare platser, om inte sjöbefälsutbildningen lagts ned. Så bara en efterhandskonstruktion är det väl inte. Det är fråga om en avvägning.

Anf. 78 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Inte för att jag i och för sig är bibelsprängd, men jag vill ändå dra mig till minnes att det i Bibeln står att ditt ord skall vara ja och ja och nej och nej och vad därutöver är, är av ondo.

Och, Lars Gustafsson, det skadar kanske inte ibland att nämna saker och ting vid deras rätta namn. För övrigt hoppas jag verkligen att Lars Gustafsson efter valet i höst kan få bevitna ett regeringsskifte och då också kan få chansen att använda orden på det sätt som han önskar.

Anf. 79 BENGT WIKLUND (s) replik:

Fru talman! Eftersom min vän Lars Gustafsson börjar föra in sakargument i debatten, skall jag fortsätta på den sakliga linjen.

Jag sade inledningsvis att det har skett en förbättring av beläggningsen vid de tre sjöbefälsskolorna. Och trots att man har attackerat sjöbefälsutbildningen i Härnösand ett antal gånger under min tid i riksdagen, så visar det sig att beläggningsen där stadigt ökat även efter det att sjöbefälsutbildningen övergått till att bedrivas vid högskola. Och Härnösand ligger inte sist vad beträffar beläggningsen. Det vill jag betyga Lars Gustafsson, om han inte tagit del av siffrorna – men det vet jag att han har gjort. Emellertid vill jag ändå föra detta till protokollet.

Den andra biten gäller behovet av utbildningsplatser. Jag sade att ett förslag, om man velat föra en diskussion, kunde ha varit att man ökat antalet utbildningsplatser i förhållande till regeringens förslag med nio. Då hade

man klarat de här tre skolorna och kanske fått en bättre beläggning samt på det sättet kunnat öka utbildningen ytterligare.

Av den statistik som jag redovisade i mitt inledningsanförande kan konstateras, att om vi tar exempelvis maskinteknikersidan, så finner vi att det behövs minst 30 – kanske 60 – utbildningsplatser utöver det förslag som föreligger. Ändå sägs det från näringsens sida att då täcker man behovet till 50 eller 60 %.

Slutligen ett annat sakargument: Rent regionalpolitiskt är det orimligt att man så att säga lägger en axel mellan Göteborg och Kalmar och försöker inbilla sig att man därmed skall kunna rekrytera från den andra stora delen av landet. Låt mig anföra ett exempel.

Lars Gustafsson är från Stockholm, och jag vet att många stockholmare söker sig upp till Härnösand, dit det är 47 mil. Men ungdomar i Luleå – och de är väl lika mycket värda som andra ungdomar, fastän de inte är lika många – som vill sjöbefälsutbilda sig kommer att få resa 127 mil, i stället för 49 mil, som det hade blivit om utbildningen i Härnösand varit kvar.

Detta är sakargument som man inte tagit upp under förberedelsearbetet och som inte har kunnat diskuteras, utan man har bara åberopat kostnaderna.

Anf. 80 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Får jag först till Birger Hagård bara säga, att jag hoppas att jag inte skall behöva använda ord av den valör som Birger Hagård nu använder, när han är i opposition – om den olyckan skulle vara framme, att jag kommer i opposition. Det går att driva även oppositionspolitik med ett språk som är mera sakligt inriktat än det som Birger Hagård många gånger använder.

Bengt Wiklund har sagt både i sitt inledningsanförande och i replikerna att det har blivit en sådan ökad tillströmning till denna utbildning. Jag har inte detaljsiffrorna just för dagen tillgängliga, och om Bengt Wiklund har andra siffror än jag, så må det vara. Men siffrorna från den 15 maj – och detta datum är ju inte så avlägset – ger vid handen att någon dramatisk ökning av antalet sökande till sjöbefälsutbildningen har inte skett – och nu talar jag om siffrorna för hela landet. Siffrorna ligger på grovt sett samma nivå som tidigare, så de ger väl inte anledning till någon större optimism. Man kan inte ta enstaka år som utgångspunkt för att säga att trenden har vänt. Man måste i sådana här sammanhang – och det gäller inte bara sjöbefälsutbildningen – ha siffror som under flera år pekar i samma riktning och inte bara ta ut siffror för ett år och påstå att tendensen har vänt. Man skall nog använda statistiken med en viss försiktighet som argument för en placering i Härnösand.

Anf. 81 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av motion nr 1862 som väcktes i januari månad. Den är undertecknad av moderater och folkpartister i Stockholm.

Regeringen föreslog i budgetpropositionen att en utökning med 30 platser på datavetenskaplig linje skulle förläggas till Umeå. Regeringen frångick

därmed förslaget att vi skulle få 30 platser även i Stockholm. Det är ett faktum att 60–70 % av data- och elektronikindustrin återfinns i Stockholmsregionen. Vi är kraftigt underförsörjda när det gäller kvalificerad personal på detta område.

Regionstyrelsen i Stockholm tillsammans med tekniska högskolan, Stockholms universitet och avnämare inom industri och offentlig förvaltning har gjort en allmän översyn, en utredning, som vi överlämnade till statsrådet Lena Hjelm-Wallén. Vi uppfattade hennes reaktion då som mycket positiv. Hon tyckte det var bra att ha detta underlag för sina beslut.

Universitetet i Stockholm liksom regionstyrelsen och UHÄ har under flera år prioriterat den här linjen. Den datavetenskapliga linjen producerar framför allt vad som brukar kallas mjukvara i motsats till hårdvaran inom området. Vi anser det mycket angeläget att inrätta en datavetenskaplig linje i Stockholmsområdet. En fördröjning av inrättandet – Lars Gustafsson talade ganska positivt om nästa budgetår, och jag vill återkomma till det – skulle få allvarliga konsekvenser för datautbildningen i Stockholmsområdet.

Motionen har återkommit under flera år, och det är inte bara moderater och folkpartister utan också socialdemokrater som motionerat. Socialdemokraterna har däremot hållit sig stilla när de fått nej från sin regering, och det kan jag i och för sig förstå. Lennart Andersson och jag har motionerat tillsammans, men Lennart Andersson har i år varit så försiktig att han inte begärt dessa platser för budgetåret 1985/86 utan först för 1986/87. Tyvärr måste jag konstatera att majoriteten inte har velat uttrycka sig positivt i betänkandet ens om denna försiktiga formulering från socialdemokratiskt håll.

När Lena Hjelm-Wallén förra året föreslog att utökningen med 30 platser skulle förläggas till Uppsala och inte till Stockholm tyckte jag att hon hade en viss ekonomisk logik i sin argumentation, när hon sade att en förläggning till Stockholm skulle betyda vissa initialkostnader som inte krävdes i Uppsala, eftersom man redan hade 30 platser där. Som moderat tyckte jag att dessa ekonomiska argument var väl värda att betänka, även om jag kanske tyckte att det inte var riktigt just i detta fall.

I år kommer Lena Hjelm-Wallén tillbaka och förlägger de 30 platserna till Umeå. Men nu säger hon inte ett dugg om initialkostnader. Det argument som var det tyngsta förra året är borta i år. Jag beklagar att Lena Hjelm-Wallén inte är här så att hon kunde ge mig svar på frågan: Varför glömmes hon det argument som förra året var det viktigaste?

Fru talman! Den del av världens industriproduktion som i dag har den bästa tillväxtprognosen – såsom jag och de flesta ser det – är informationsteknologin. För att Sverige skall kunna vara med och konkurrera – vi har i dag en produktion på ca 40 miljarder kronor motsvarande en världsmarknadsandel av 1–2 % – fordras för framtiden en avsevärd satsning på utbildning av civilingenjörer. Bara för att behålla våra 1–2 % av världsmarknaden måste vi enligt prognoserna år 2000 ha nått en produktion på drygt 150 miljarder. Utbildningen av en civilingenjör kostar i dag enligt uppgift 25 000 kr., men det varierar naturligtvis – där är jag öppen för diskussion. Den nominella

studietiden borde – men är det inte – vara fyra år. Låt oss använda de siffrorna här nu! Det betyder en total kostnad för utbildningen på 100 000 kr.

Industrin räknar med att varje välutbildad civilingenjör genererar ca 1 milj. kr. per år. Statliga satsningar i elektronikutbildningen skall därför ses som investeringar. Det är pengar som snart kommer tillbaka.

Allt fler blir också medvetna om behovet av att vi satsar på det här området. Utan den här satsningen från industrins sida och från statens är risken stor att vi ohjälpligt kommer att halka efter i en hård konkurrens från Japan, Västtyskland och andra länder som ligger långt framme på utbildningssidan på det här området.

Fru talman! Jag är övertygad om att den här frågan kommer att behandlas här i kammaren vid ett flertal tillfällen under den närmaste tiden. Jag har velat teckna bakgrunden till vår motion och till att en förläggning till Stockholm, som vi uppfattar det, skulle ge det största utbytet av de satsade pengarna. Jag upprepar att jag talar om det största utbytet av de satsade pengarna – vi från Stockholm är här icke ute och talar om regionalpolitik. Vi uppfattar det nämligen så att Sverige gentemot omvärlden är *en* region, där vi måste utnyttja våra knappa resurser på effektivaste möjliga sätt. Det gäller naturligtvis alla, var vi än bor i Sverige.

Fru talman! Låt mig till sist också hävda att en otillräcklig satsning på svensk informationsteknologisk utbildning kan komma att i förlängningen innebära ökade importbehov av de här produkterna i stället för en kraftig tillväxt av exporten på det informationsteknologiska området. Det är ju inte dit vi vill komma.

Jag ber att få yrka bifall till den moderata reservationen nr 7 i utbildningsutskottets betänkande 1984/85:25.

Anf. 82 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Alla är väl ense om att det är viktigt att satsa på den datavetenskapliga utbildningen. Vad vi nu har delade uppfattningar om är, som framgått, lokaliseringen av den satsning som vi beslutar om för nästkommande budgetår. Elisabeth Fleetwood frågar varför statsrådet Hjelm-Wallén har glömt det som var förra årets viktigaste argument. Det är väl anledning att fråga henne om det. För utbildningsutskottet har det varit viktigt att se till att den här utbildningen har en någorlunda rimlig spridning i landet. Då får man inte glömma bort de norra delarna.

Det som vi nu diskuterar är mjukvaran, som Elisabeth Fleetwood uttryckte det. Det kan kanske vara rimligt att den är litet mer fördelad än hårdvaran. Jag tror nog att det finns möjlighet för Stockholm att återkomma.

Det är ju så, om man skall vara frank, Elisabeth Fleetwood, att de argument man vid en viss tidpunkt använder är resultatet av en avvägning mellan olika faktorer. Vid en annan tidpunkt är det andra faktorer man får väga mot varandra. För utskottets del har det den här gången varit angeläget att tillgodose de norra delarnas behov. Vi har, som jag sade i mitt inledningsanförande, sagt oss att östra Sverige ändå i Uppsala har 60 platser på det här området; det får man nöja sig med ytterligare något år. Sedan är

det väl mycket som talar för att det i den här regionen kommer till ytterligare datavetenskaplig utbildning, inte minst med hänsyn till några av de saker som Elisabeth Fleetwood anförde, nämligen att det här finns en koncentration av data- och elektronikindustri som är alldeles odisputabel.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Utbildning för
tekniska yrken*

Anf. 83 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Jag är ganska övertygad om att Lars Gustafsson och jag längst inne är mycket överens. Jag talade om nästkommande budgetår, eftersom Lena Hjelm-Wallén i budgetpropositionen använde initialkostnaderna förra året såsom argument för att Stockholm inte skulle få denna utbildning. När hon i år förlägger den till Umeå, har hon inte använt detta argument. Jag tycker att det inte är rakryggat att göra så.

Lars Gustafsson säger att mjukvaran kan förläggas någon annanstans. Men alla delar av en utbildning hör ihop. Får man sin utbildning i Stockholm men inte kan få alla delar där, haltar det, Lars Gustafsson. Det haltar också för avnämarna. Avnämare är hela det svenska samhället. Jag är alldeles övertygad om att vi i denna kammare är medvetna om att vår industris totala tillväxt och Sveriges konkurrensförmåga är oerhört viktiga för oss alla, när vi fattar andra beslut i denna kammare, om vilka vi ofta också är överens. Utan stöd till den utbildning som är en förutsättning för denna totala tillväxt kommer vi inte att nå ända fram.

Det finns även en annan risk, som jag inte var inne på i mitt inledningsanförande. När andra länder ställer upp med mer resurser till forskning och utbildning, finns det en risk för att industrin förflyttar sina resurser till dessa länder, där den känner att den kan nå ett bättre samarbete. Även i det avseendet skulle vi gå miste om en resurs, som vi behöver för vår totala tillväxt.

Anf. 84 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Det kan vara så att man vid en tidpunkt gör en avvägning och vid en annan tidpunkt en annan avvägning. Vi behöver inte stå här och moralisera över om detta är rakryggat eller inte. Utskottet har gjort den avvägning som jag nu har talat om. Huruvida detta är rakryggat eller inte lämnar jag därhän.

Elisabeth Fleetwood målar upp följderna av om denna utbildning inte skulle komma till stånd i Stockholm just nu. Det är möjligt att de inträffar. Men jag förstår inte hur Elisabeth Fleetwood kan vara så säker på att just det faktum att vi till nästa budgetår inte får precis ett visst antal platser på en viss utbildning på ett visst område i Sverige skulle få sådana följder. Man skall ha mycket på fötterna för att vara så säker på sin sak.

Det är givetvis viktigt för vårt land med en god och kvantitativt stor utbildning på detta område. Men då vore det bra om de som förordar detta också i andra sammanhang vore angelägna om att ge samhället resurser på olika områden så att det hela går ihop när man satsar på utbildning och forskning.

Anf. 85 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Förlåt mig, Lars Gustafsson, men det sista uttalandet att om Stockholm inte får denna utbildning skulle vi radera utbildningen – eller vilka konsekvenserna nu skulle bli – uppfattar jag såsom dålig demagogi. Naturligtvis är jag inte av den uppfattningen. Men som Birger Hagård förut sade diskuterar vi det ena betänkandet efter det andra som behandlar mindre områden. Därför må det vara tillåtet för mig att i detta sammanhang, när vi talar för en viss del av en utbildning, tala om denna del av utbildningen insatt i det stora sammanhanget. Det är här som jag kommer fram till Sveriges behov av att få en tillväxt inom industrin. Jag är helt övertygad om att vi egentligen är överens om detta. Det är då onödigt att vi står här och grälar med varandra. Vi är överens, Lars Gustafsson.

Anf. 86 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! I det här betänkandet från utbildningsutskottet behandlas bl. a. tre motioner – från vpk, centern och socialdemokraterna – som samtliga föreslår att fastighetsförvaltarutbildningen skall förläggas till högskolan i Gävle-Sandviken.

Det här är ingen ny fråga, utan den har varit uppe i riksdagen tidigare. Då har alltid utskottsmajoriteten sagt att frågan är föremål för utredning och att utskottet inte har någon uppfattning innan utredningen är klar – och så har kammaren avslagit motionen.

Nu är utredningen slutförd, men utskottet har ändå ingen uppfattning. Nu säger man att utredningen är föremål för beredning i regeringskansliet, och så avstyrks motionerna även den här gången.

Lars Gustafsson säger att detta är inget sakavslag utan ett proceduravslag. Det inkasserar jag som någonting positivt.

Det finns naturligtvis flera starka skäl för att förlägga fastighetsförvaltarutbildningen till högskolan i Gävle-Sandviken. Ett av de argumenten är att det i Gävle redan i dag finns en statlig kompetens som i allra högsta grad har betydelse för den utbildning det här gäller.

I Gävle finns statens institut för byggnadsforskning, lantmäteriverket och centralnämnden för fastighetsdata. Att lokalisera en sådan här utbildning till en ort dit statsmakterna förlagt så mycket av kunskapen inom bostadsområdet skulle vara en riktig åtgärd, ur alla synpunkter – ekonomisk, rationell osv.

Ett annat argument är naturligtvis det regionalpolitiska, som för ett län som Gävleborg också måste spela in i sammanhanget. Gävleborgs län är hårt drabbat när det gäller sysselsättningen.

Ett tredje argument är att det är viktigt att de högskolor som finns utanför storstadsområdena kan bevaras och byggas ut. Även av det skälet är det lämpligt att lokalisera fastighetsförvaltarutbildningen till Gävle.

Fru talman! Till betänkandet har fogats en reservation, nr 8, som jag vill yrka bifall till. Jag menar alltså att grundutbildningen skall förläggas till Gävle-Sandviken.

UHÄ:s slutliga ställningstagande har blivit, säger utskottet på s. 14 i betänkandet, att man föreslår att utbildning inom området fastighetsförvalt-

ning, omfattande 160 poäng, anordnas vid tekniska högskolan i Stockholm fr. o. m. höstterminen 1985. Men UHÄ föreslår också att en allmän påbyggnadslinje om 60 poäng inom området fastighetsförvaltning inrättas fr. o. m. budgetåret 1986/87 och att denna linje bör anordnas vid högskolan i Gävle–Sandviken för 30 studerande.

Jag är litet förvånad över att utskottet nämner UHÄ:s förslag att Stockholm skulle vara en lämplig utbildningsort men inte nämner att UHÄ också föreslagit utbildning vid högskolan i Gävle–Sandviken. Jag vill fråga Lars Gustafsson vad det beror på att utskottet inte har redovisat fullständigt vad UHÄ föreslår. Kan det ha någonting att göra med att det handlar om teknisk utbildning i ena fallet och ekonomisk i det andra? Eller vad är anledningen till att man i utskottsbetänkandet inte talar om att Gävle–Sandvikens högskola också är nämnd som en plats för påbyggnadslinje när det gäller fastighetsförvaltarutbildning? Jag tror det vore bra om Lars Gustafsson kunde ge ett besked på den punkten.

Frågan om fastighetsförvaltarutbildning har ältats i många år. Alla är ju överens om att vi behöver en sådan utbildning i det här landet. Utskottet kunde ha kostat på sig att ge en vink till regeringen om att det nu är bråttom att få till stånd denna utbildning.

Anf. 87 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag kan förstå att Bertil Måbrink och andra är besvikna över att det inte kommer ett konkret förslag nu. Det är möjligt att formuleringar tidigare gett vid handen att man kunde vänta ett förslag när utredningen var klar. Nu är den klar, och det kommer ändå inget förslag. Men praxis är ju att när en utredning är klar låter man departementet bereda den, och sedan kommer förslag i propositionen, varefter man tar ställning. Det är ungefär så utskottet har resonerat. Jag vidhåller på den grunden att utskottet yrkar avslag mera av procedurskäl än av sakskäl.

Bertil Måbrink riktade en fråga till mig, och jag skall erkänna att jag inte kan svara på den och säga varför detta inte kom med i betänkandet. Om jag fick tid på mig kanske jag skulle kunna ta reda på det. Jag hoppas det inte har skett medvetet, att vi försökt fördölja något. Men det kan vara ett förbiseende. Kanske kan jag ta reda på det sedan och meddela Bertil Måbrink.

Anf. 88 SVEN HENRICSSON (vpk):

Fru talman! I detta inlägg tänker jag uppehålla mig vid reservation 9 om sjöbefälsutbildningen i Härnösand.

Bengt Wiklund gjorde ett engagerat och mycket personligt inlägg, som bekräftar att han är mycket nära lierad med problemen i detta sammanhang. Själv har jag också personliga erfarenheter av Härnösand, där jag bott i min ungdom. Jag kan bekräfta, fru talman, att det finns olika saker som människor ställer upp för i sina städer och hemorter. Sjöbefälsskolan i Härnösand hade just denna karaktär av symbol för Härnösand på något sätt, och den fortsätter att ha det. Det ligger djupt rotat i befolkningens hjärtan.

En institution kan vara en formell sak, någonting man har rent siffermässigt. Men den kan också växa in i folks medvetande och identifieras med en region. Den karaktären har sjöbefälsskolan. Därför tror jag det rör upp väldigt hårt i folkopinionen när man vill ta bort en sådan anläggning.

Den parlamentariska kommittén, vars arbete jag har försökt att sätta mig in i litet grand, kom fram till att sjöbefälsutbildningens dimensionering här i landet borde vara oförändrad och att lokaliseringen borde bibehållas. Man föreslog också en del åtgärder, ägnade att förbättra rekryteringssituationen, som man medgav var ett problem. Men man hade också föreställningen att elevtillströmningen skulle öka om några år. Denna föreställning hade man kommit fram till på grundval av sakkunniga prognoser. Redan nu synes det som om en sådan ökning av elevtillströmningen kan indikeras.

Jag vill hänvisa till vad Bengt Wiklund sade i sin redovisning när det gäller ansökningarna om tillträde till den aktuella utbildningen. Detta indikerar att kommitténs tidsperspektiv – man gjorde faktiskt bedömningen att det skulle ta några år innan elevtillströmningen skulle öka – var relativt realistiskt.

Nu säger en ledamot av utbildningsutskottet som man måste ha respekt för, nämligen Lars Gustafsson, att man borde ha fler år som underlag för att kunna dra sådana slutsatser som Bengt Wiklund gör, dvs. att skolan har tillräckligt underlag för att kunna bibehållas. Men, Lars Gustafsson, det är ju precis det som utredningen säger, nämligen att man skall låta några år gå för att man skall få en klar bild av vad som håller på att hända. Jag gör gällande, Lars Gustafsson, att regeringens förslag att skära ned antalet utbildningsplatser är förhastat.

Man för också ett kompensationsresonemang om att man skall få den och den utbildningen i stället. Jag kan kortfattat säga, att om vi skulle föra ett sådant kompensationsresonemang beträffande Ådalsregionen, som har drabbats av många hårda slag när det gäller den officiella politiken, skulle en skola som sjöbefälsskolan kunna motiveras många gånger om. Just nu fortsätter krisen i vårt län. Vi har rekord i landet när det gäller folkminskning, men skulle man föra sådana kompensationsresonemang skulle man som sagt kunna motivera flera sådana skolor. Nu är det inte på ett sådant sätt man skall föra diskussionen, nu skall man faktiskt försöka hålla sig till de sakliga skäl som kan tala för ett bibehållande av skolan. Det jag sagt om den tydliga tendensen till en bättre rekrytering utgör ett av de mest bärande argumenten.

Ett annat argument i betänkandet för nedläggningen är att utbildningen i Härnösand skulle vara extra dyr för staten. Men medelstilledelningen per plats är densamma, såvitt jag kan förstå, i de tre sjöbefälsskolorna. Det är faktiskt inte Härnösand som uppvisar de sämsta rekryteringstalen, utan det är snarare Göteborg.

När utskottsmajoriteten talar om att slå ut Härnösands sjöbefälsskola, därför att den är minst, har man, som jag ser det, ett statistiskt synsätt. Man utgår tydligen från att dessa elever från norra Sverige utan vidare kommer att bege sig till Göteborg eller till Kalmar. Det troliga är i stället att ungdomarna från Norrland väljer ett annat yrke, där de kan få utbildningen på rimligt

avstånd från hemorten. Det är ändå 127 mil från Luleå till Göteborg, jämfört med de 49 milen till Härnösand.

Så finns det ytterligare ett nött argument i debatten, nämligen att vårt land inte behöver sjöbefäl i samma utsträckning framöver. Men det har redovisats en undersökning som visar att det fanns ca 100 lediga platser för sjöbefäl vid utgången av 1984. AMS egen statistik visar för övrigt att personaltillgången för handelsflottan stadigt minskar, medan bristen på sjöbefäl ökar. Antalet fartyg har stabiliserats, och landet hade 476 handelsfartyg vid årets utgång. Redareföreningen och de tre sjöfackliga organisationerna har vid en uppvaktning för utskottet i februari 1985 bekräftat att det finns en akut brist på sjöbefäl. Då uttalades också önskemål om att få ha kvar de tre sjöbefälsskolorna i landet. Officiellt har Redareföreningen bedömt att handelsflottan under de närmaste åren behöver ett tillskott på 160 fartygsbefäl och 130 maskinbefäl årligen, och man säger dessutom att den nuvarande dimensioneringen på sjöbefälsutbildningen inte ens motsvarar det behovet.

Man kan lätt bli litet emotionell. Utan överdrift kan man ställa frågan: Varför skall norrländska ungdomar som har en håg till sjön bjudas sämre möjligheter än unga från andra landsändar? Skulle sjöbefälsutbildningen i Härnösand försvinna, innebär det att den enda utbildningsplatsen för sjöpraktik vid isbrytning kommer bort, och likaså den enda skola som disponerar ett eget skolfartyg och vars utrustning är mycket modern. Den skolan behöver vara kvar några år, varigenom den långsiktiga trenden när det gäller såväl svensk sjöfart som dess utbildningskrav bättre kan överblickas. Jag yrkar därför bifall till reservation 9.

Innan jag slutar vill jag säga några ord i anslutning till det särskilda yrkande nr 2 som Björn Samuelson har fogat till betänkandet. Det gäller teknisk högskola i Sundsvall–Härnösand. All erfarenhet bekräftar nämligen att den tekniska högskoleutbildningen spelar en stor roll för en målmedveten industriell utveckling. Västernorrlands län har, med alla sina problem, också en betydande utvecklingspotential i vad gäller framtidssektorerna inom industrin. Det gäller i hög grad processindustrin men också elektroindustrin och en del av verkstadsindustrin, särskilt den som är inriktad på moderna kommunikationssystem. Stora möjligheter kan vidare skönjas i länet på det träkemiska området. Men så snart man angriper dessa utvecklingsproblem blir man medveten om vad jag skulle vilja kalla det högskolegap på det tekniska området som finns i mellersta och södra Norrland.

I det sammanhanget hänvisar utskottet i en välvillig skrivning till att utbildningsutbudet bör anpassas till de problem och behov som finns i högskoleregionen och dess närmaste omgivning. Enligt vår mening kräver tidsutvecklingen bestämda, konkreta insatser i syfte att – i varje fall på sikt – säkra just en teknisk högskoleutbildning i Sundsvall–Härnösand. Det är en fråga som vi fortlöpande vill hålla levande och aktualisera.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Utbildning för
tekniska yrken*

Anf. 89 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Att jag går in så här sent i debatten, när kammaren är upptagen av bondetåget i det svala solskenet här utanför, hänger samman med vissa uppgifter i betänkandet, som jag vill kommentera eftersom jag på en punkt inte kommer att rösta med mina partivänner.

I proposition 100 bil. 10 behandlas bl. a. frågan om en utökning av antalet nybörjarplatser på den datavetenskapliga linjen i den grundläggande högskoleutbildningen. Det finns en linje som är förlagd till Uppsala och Linköping. I propositionen redovisas ett förslag från universitetet i Umeå om att den datavetenskapliga linjen skall förläggas till Umeå.

Statsrådet går på detta förslag med motiveringen: "Jag anser det angeläget att en sådan utbildning kommer till stånd även i Norrland".

Detta är ett klokt ställningstagande. Utskottet har tillstyrkt förslaget, vilket jag hälsar med glädje.

Det är bra för Umeå universitet, som behöver vara en *hel* högskola, ett universitet med bred utbildning och mångsidighet.

Det är bra för regionen, och en klok regionalpolitik är en god realpolitik för hela landet. Insatser av detta slag innebär besparingar på andra håll och i längden också ökad återbäring för staten genom ett ökat industriellt utbud och ett friskt näringsliv.

Det är brist på kvalificerad personal inom data- och elektronikområdet. Somliga säger att eftersom 60 % eller kanske mer av denna industri finns i Stockholmsregionen, måste utbildningen läggas där. Det är givetvis en logisk kullerbytta – den som har mycket skall ha mer. Om man vill att hela vårt land skall fungera och vill främja det som på sikt minskar budgetunderskottet och får näringslivet att blomstra allsidigt och allmänt, bör industrin spridas och utbildningen likaså. Och var finns energin och råvarorna i vårt land? Jag påminner om att Norrland är 58 % av Sverige, om man ser till ytan – där har vi de stora råvarutillgångarna, och där har vi energin.

Det är rättvist att vår region, med sina tillgångar och sitt underlag i fråga om en frisk befolkning och stabil arbetskraft, får utbildning som kan underlätta att produkterna framställs nära källan – och inte bara framställs i ett första led utan också när fulländning, när det kan ske.

Det är klokt – det vinner Sverige på. Och det tycker vi moderater.

Jag skall be att få hänvisa till vår broschyr Moderat näringspolitik, där det under avsnittet Effektivare regionalpolitik står:

"Målet för regionalpolitiken måste vara att skapa så likvärdiga förutsättningar som möjligt mellan landets olika delar och regioner. På så sätt kan man dels öka medborgarnas reella valfrihet vad gäller bosättning och sysselsättning, dels öka möjligheterna att garantera alla medborgare en acceptabel nivå vad gäller kommersiell och samhällelig service.

Den selektiva inriktningen av regionalpolitiken har bl. a. den nackdelen att det näringsliv som redan finns i stödområdet inte främjas. Utslagning av företagsamhet i stödområdet påverkar nettot i antalet arbetstillfällen."

Utsugningen har varit en lång process, en skadlig åderlätning.

Jag har under rätt många år haft tillfälle att sitta i mineralpolitiska

utredningen, medan den fanns, och sedan sitta i glesbygdsdelegationen. Det som står i vårt program på den här punkten anser jag vara omöjligt att motsäga. Jag menar också att den åtgärd som nu föreslås, att vi skall få utbildning i Umeå på detta område, är en riktig åtgärd. På Norrlandsförbundets möte i januari talade bl. a. redaktör Herbert Söderström om datautvecklingens omvandling av Norrland.

Jag röstar alltså med utskottet och inte med reservation 7. Här har mina partikamrater i utskottet råkat förirra sig – det är min uppfattning. Man har ju inte alltid sin vackra dag. Eller kanske har de lyssnat för mycket på vissa röster från det redan gynnade området med det klingande namnet Stockholmsregionen.

Mängder av moderatmedlemmar delar programmets uppfattning och syn och inte reservationens uppfattning. Jag kanske vågar erinra om att en av de två personer som faktiskt varit Umeå universitets första och ivriga tillskyndare var högermannen P.G. Lundgren, riksdagsman och framsynt politiker.

Kan man lägga utbildning i norr? Blir inte en högskola "där uppe" i avlägsenheten trist och ineffektiv – 50 flygminuter från centrala Sverige? Jag har inte tid till många ord men har här tidningen Progress från Luleå kommun. Den går antagligen till alla riksdagsledamöter. Det finaste med högskolan i Luleå och med universitetet i Umeå är andan i dessa högskolor. Det man läser här är mycket uppmuntrande. Det visar vad som sker. Vill man ha sysselsättning, vill man ha utveckling, så måste man också se till att utbildningen läggs på samma plats.

Slutligen vill jag säga att jag kommer också att stödja förslaget att sjöbefälskolan i Härnösand blir kvar. Jag vill gratulera Bengt Wiklund till hans tal. Det var inget nederlag, det var en seger! Jag kan också instämma i vad Sven Henricsson här har sagt.

Anf. 90 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Ytterligare några ord om sjöbefälsutbildningen.

Att skolor och utbildningslinjer läggs ned helt eller delvis är ju inte någonting nytt. Den som sysslat med utbildningsfrågor har mer än en gång konfronterats med sådana problem. Men två viktiga förutsättningar brukar dock krävas vara uppfyllda innan man beslutar om nedläggning av skolor och utbildning. För det första skall elevunderlaget svikta, inte bara temporärt utan också på sikt. För det andra skall vad gäller yrkesinriktade utbildningar utsikterna att få jobb efter utbildningen vara allvarligt försämrade.

Efter vad jag kunnat finna föreligger inte nu någon av dessa huvudförutsättningar som jag nyss angav vad gäller nedläggning av sjöbefälslinjerna i Härnösand.

Redan när propositionen lades fram var argumenten för nedläggning svaga. Under den gångna vintern har förutsättningarna för regeringsförslaget ytterligare förändrats och försvagats. Elevtillströmningen ökar nu kraftigt, särskilt i Härnösand, fast skolan är nedläggningshotad. Jag erinrar om de siffror Bengt Wiklund nämnde i sitt anförande. Jag har siffror här på att det är totalt 109 sökande till 39 platser i Härnösand. Även om man räknar med

dubbelansökningar är det i alla fall långt utöver vad platsantalet ger grund för.

Beträffande chansen att få jobb: Jag anser att regeringen visar en defaitistisk inställning i sin proposition vad gäller den svenska handelsflottans framtid. Man har dragit ut en negativ kurva av tidigare dåliga siffror. Men Svenska redareföreningen, som om någon känner till den här saken, har kraftfullt talat för att sjöbefälsjobbet finns nu och i framtiden. Man säger att regeringsförslaget baseras på en i grund felaktig analys av näringens behov av sjöbefäl. Det är Redareföreningens betyg av propositionen. Redareföreningen vill ha kvar utbildningen i Härnösand. Nå, man kanske kan säga att Redareföreningen är part i målet. Men låt oss då ta AMS arbetsgrupp för sjöfartens arbetsmarknad. Den tycker likadant som Redareföreningen.

Den förda debatten här har inte gett någon styrka åt regeringsförslaget utan tvärtom. Jag kan med viss möda försöka förstå att utskottets socialdemokrater absolut måste driva igenom en egen regerings förslag, dock med ett lysande undantag i Bengt Wiklund. Men man frågar sig: Varför har moderaterna och folkpartisterna hängt med? Ni behöver ju inte känna något ansvar för att driva igenom den socialdemokratiska regeringens propositioner.

Är det ekonomiska skäl som ligger bakom? Vi som har arbetat mycket med sådana här frågor – jag har själv gjort det under 25 år – vet att alla teoretiska redovisningar med siffror på vad man kan spara genom skolnedläggningar visar sig i praktiken komma att innehålla mycket reducerade siffror. Man tar nämligen inte in hela bilden i sammanhanget. Det finns t. ex. en samhällsekonomisk bild. Beträffande Härnösand är att säga att man har gjort investeringar för undervisningen som t. ex. en navigeringssimulator, som har kostat 7 miljoner. Den kan och behöver inte flyttas till Kalmar eller Göteborg, och kommer alltså att stå där till noll och intet värde. Det finns vidare alltid skäl till att en skola geografiskt har förlagts till ett visst område: det lockar elever, som senare i sitt yrke kan bo kvar i området. Härnösands kommun får nu in 4 milj. kr. per år i sjömansskatt, tack vare att det från skolan rekryterats personer till sjömansyrket.

Kan det vara centraliseringsskäl som ligger bakom? Det talas ju i betänkandet om att man skall effektivisera resursutnyttjandet, och det mest ändamålsenliga sättet att genomföra detta är enligt regeringen att begränsa antalet orter med sjöbefälsutbildning till två.

Utskottet säger vidare: "Om utvecklingen skulle bli sådan att utbildningskapaciteten behöver ökas finns det goda möjligheter att göra detta vid enheterna i Kalmar och Göteborg."

Man kan, herr talman, inte undgå att befara att det är centraliseringstankarna som utskottsmajoriteten innerst inne har styrts av i den här frågan. Kanske är det här en pilotfråga. Vi skall kanske under åren framöver räkna med att små högskolor undan för undan avlövas för att slutligen läggas ner, med hänvisning till ekonomin. I så fall är det viktigare än någonsin att kammaren säger nej och att den gör det redan nu.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 9.

Anf. 91 SIGVARD PERSSON (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl. a. motion 1984/85:2255, som jag väckte under den allmänna motionstiden i år och i vilken jag yrkar att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad jag i motionen anför om utvecklingen av Landskronas gymnasiala elektronikcentrum till yrkesteknisk högskoleutbildning.

Motiven för en sådan utveckling har jag anförts i motion 2253, som remitterats till arbetsmarknadsutskottet. Jag påpekar där att Landskrona har gamla traditioner när det gäller den yrkestekniska utbildningen. Inte minst den inbyggda tekniska utbildningen på Öresundsvarvet utgjorde en bra plattform för unga människor, och den visade sig också underlätta omställningen till nya arbetsplatser i samband med varvsnedläggelsen.

Landskrona kommun har gjort en mycket uppmärksam satsning på ett elektronikcentrum inom den gymnasiala utbildningen. Det skulle vara till stort gagn för utvecklingen i Landskrona om denna utbildning kunde få möjlighet att utvecklas till en yrkesteknisk högskoleutbildning på elektronikområdet. En sådan utveckling på utbildningsområdet skulle gynna utveckling och nyetablering av elektronikindustri med lokalisering till Landskrona. Jag vill i detta sammanhang understryka att Landskrona är i stort behov av lätt och miljövänlig industri. Landskrona tål över huvud taget inte en ytterligare ökning av luftföroreningar. Tvärtom måste de nuvarande minskas.

Utbildningsutskottet har med anledning av yrkanden i min motion och i några andra motioner av lokal karaktär anförts, att det är UHÄ som planerar YTH-utbildningen i samråd med arbetsmarknadens parter samt högskolor och regionstyrelser. På detta planeringsunderlag skall regering och riksdag fatta beslut. Vidare anför utskottet att UHÄ för närvarande arbetar efter riktlinjer som innebär en satsning på vissa utbildningslinjer och högskoleorter med hänsyn tagen till bl. a. fortgående strukturomvandling, teknikutveckling och lokalisering av industri. I övrigt prioriteras en konsolidering av verksamheten – allt efter nuvarande riktlinjer. Slutligen anför utskottet att UHÄ inte har avgivit några förslag om inrättande av de i motionerna föreslagna YTH-utbildningarna och rundar av det hela med att avslå mitt motionsyrkande, liksom övrigas motionsyrkanden, i denna del.

Enligt min bedömning leder nuvarande riktlinjer inte till den lokala och regionala anknytning av utbildningen som är så viktig för utvecklingen av näringslivet utanför dagens utbildnings- och forskningscentra. Därför är det viktigt att en samlad översyn görs, vilket föreslås i centerreservation 1, och att resultaten av pågående utredningar på området vägs in, liksom förslag till åtgärder för att man skall kunna öka högskoleutbildningens omfattning och dess spridning till mindre orter.

Herr talman! Jag har inget eget yrkande, men med hänvisning till vad jag har anförts ansluter jag mig till yrkandet om bifall till centerreservation 1.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 28.)

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Utbildning för
tekniska yrken*

Anf. 92 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 28 om anslag till utbildning för undervisningsyrken.

Utbildning för undervisningsyrken

Anf. 93 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Ett av de stora problemen när det gäller den högre utbildningen är att många linjer vetter mot den offentliga sektorn. I och med att antalet arbeten minskar på det området är det nödvändigt att dra ned på den utbildningen. Det gäller inte minst lärarutbildningen, som för närvarande är kraftigt överdimensionerad.

Vi moderater har föreslagit att man bör gå betydligt längre än vad regeringen vill göra. Sålunda vill vi minska förskollärlinjen med 270 platser i stället för med regeringens 60. Jag vill erinra om att det under senare tid har varit en mycket låg tillströmning till förskollärlinjen. I Stockholm var ungefär hälften av platserna obesatta under höstterminen 1984. Det räckte med 2.0 i medelbetyg för att man skulle komma in på den linjen. Fritidspedagoglinjen vill vi likaledes minska, med 90 platser i stället för med 30 platser, som regeringen föreslår.

När det gäller klasslärarutbildningen accepterar vi regeringens förslag om en minskning i ett enda svep med 360 platser på lågstadie- och mellanstadielärlinjerna.

På ämneslärlinjerna slutligen menar vi att det är nödvändigt att minska med 120 platser i stället för med 45, som regeringen föreslår. Vi säger i reservationen att man dock bör vara försiktig och studera vilka konsekvenser detta har för annan utbildning.

Vi har i en reservation kommit att plädera för och yrka bifall till en motion av Ann-Cathrine Haglund. Den avser fortbildning i språk utomlands. Den nuvarande ordningen förutsätter att de olika regionerna skall samarbeta med varandra. Detta fungerar dåligt, och de berörda länderna, som alltså skall ta emot svenska språklärare, vill ha *en* förhandlingspartner i stället för många olika ute i regionerna. De vill ha en enda på riksnivå. Det skulle dessutom uppenbarligen bli bra mycket billigare, och vi har alltså accepterat det förslag som har lagts fram och som innebär att en särskild anslagspost bör inrättas. UHÄ bör hantera den frågan.

Herr talman! Till sist: Vi moderater stöder en folkpartimotion i vilken det påtalas den stora bristen på lektorer i gymnasieskolan. Det finns emellertid ett stort antal utexaminerade med doktorsexamen, och det krävs i motionen att särskilda åtgärder bör vidtas för att ge dessa en 20-poängs praktisk pedagogisk utbildning. Vi stöder detta krav.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 8, 9 och 10.

Herr talman! Förra året hade vi en lång och hetsig debatt här i kammaren angående regeringens förslag att lägga ned fritidspedagog- och förskolläraryt- utbildningarna i Uppsala och Borås.

Regeringen anförde som skäl för sitt förslag dels att vi behöver minska antalet platser på de här utbildningarna, dels att vi behöver spara, och regeringen menade att vi gör de största besparingarna genom att helt lägga ned utbildningarna på de här orterna. Moderaterna hjälpte regeringen att driva igenom de här nedläggningsbesluten.

I detta sammanhang vill jag passa på att fråga Birger Hagård, som ju har en viss anknytning till Borås och ibland är där och håller anföranden: Birger Hagård sade i kammaren häromveckan att vi inte kan behålla alla de små högskolorna; räknar Birger Hagård högskolan i Borås till dem som bör läggas ned? Det kan vara intressant att höra vilken uppfattning han har. Med fritidspedagog- och förskollärarytutbildningarna försvinner en av hörnplarna inom högskolan i Borås.

I centerpartiet är vi helt överens med regeringen om behovet av att minska antalet utbildningsplatser på de här linjerna och av att spara pengar. Men vi tycker inte att det skall ske på det här sättet.

Det finns många som ifrågasätter om det verkligen blir några besparingar när man helt lägger ned en utbildning på en ort. Och vill man senare ta upp utbildningen igen, drar det med sig betydande kostnader när man kör i gång.

Det är ju också så att likartade utbildningar får olika karaktär på olika orter, man får sin egenart. Det ger en mångfald som måste vara till gagn för utbildningslinjen i stort.

För Uppsala del vill jag nämna att fritidspedagog- och förskollärarytutbildningarna är särskilt värdefulla, därför att man där har utvecklat överbryggande kurser för förskollärare och fritidspedagoger. När nu de här utbildningarna läggs ned, går man där miste om den erfarenhet och den kompetens som man vunnit på det här området.

Vad beträffar utbildningarna vid högskolan i Borås, så har de främst sin egenart genom den unika möjlighet man där har till samarbete med bibliotekshögskolan när det gäller barn och kultur. Det är viktigt att vi tar vara på den möjligheten. Kulturminister Göransson har ju också i årets budgetproposition betonat vikten av kultur i skolan. Och i den nyligen framlagda barnomsorgspropositionen talas ju också om kultur och kvalitet i barnomsorgen. Så fel det då är att lägga ned utbildningarna på en ort där man har denna fina möjlighet till samarbete med bibliotekshögskolan!

Men jag kan inte heller, herr talman, låta bli att lägga regionalpolitiska synpunkter på nedläggningen av fritidspedagog- och förskollärarytutbildningarna. Om inte riksdagen beslutar annorlunda i dag, försvinner nästa år de enda pedagogiska utbildningar som finns vid högskolan i Borås. Som jag sade förut utgör dessa en väsentlig del av högskolans totala verksamhet. Utbildningarna har en omvittnat god kvalitet. Någon egentlig arbetslöshet finns inte heller bland dem som avslutat sin utbildning på de här linjerna i Borås.

I Älvsborgs län är industrin jämte jord- och skogsbruket de dominerande

näringsarna. Länet är det mest industrialiserade i landet. Andelen förvärvsarbete kvinnor är hög, inte minst i Sjuhäradsbygden, där ju Borås är beläget. Det innebär att människor efterfrågar barnomsorg i stor utsträckning. Även från jordbrukarhåll börjar man nu alltmera ställa krav på att få tillgång till kommunal barnomsorg, speciellt under bråda tider med sädd och skörd. Nämnas skall också att Borås och Marks kommuner planerar att bygga ut sin barnomsorg.

I detta arbetsintensiva län hör en barnomsorgsutbildning hemma som hand i handske. Det är beklagligt att socialdemokrater och moderater inte har insett detta.

Ett annat skäl att behålla de här utbildningarna är att ett förhållandevis litet antal ungdomar i Sjuhäradsbygden söker sig till högre utbildning. Fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna har särskilt attraherat unga kvinnor, som alltså i och med den här nedläggningen mister en möjlighet till högskoleutbildning på hemorten.

I reservation 4 föreslår vi att det bör finnas 72 nybörjarplatser på förskollärlinjen och 30 på fritidspedagoglinjen vid högskolan i Borås fr. o. m. läsåret 1986/87.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 3 och 4 i betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 95 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som Inger Josefsson påpekade, att jag har en stark anknytning till Borås. Min uppgift i denna kammare är emellertid inte att företräda några speciella särintressen, utan det är att försöka ta ansvar för hela rikets intressen. Visst är det bra med utbildning, men aldrig en utbildning för utbildningens egen skull. En utbildning skall förläggas dit där den verkligen behövs och avse sådana områden där det också behövs en utbildning – detta för samhällets skull men inte minst också för dem som utbildas. För närvarande har vi en överkapacitet när det gäller förskollärare och fritidspedagoger, och därför har det funnits anledning att dra ned på den utbildningen. Det finns ingen anledning att nu i efterhand ändra detta beslut.

Anf. 96 INGER JOSEFSSON (c) replik:

Herr talman! De som har utbildats i Borås har faktiskt fått arbete i de yrken som de har utbildats för eller i näraliggande yrken. Skälet att det finns en överkapacitet kan därför inte andragas i detta fall.

Anf. 97 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! I reservation nr 3 till utbildningsutskottets betänkande nr 28 följs folkpartiets partimotion om förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningen i Uppsala upp. Förra året föreslog den socialdemokratiska regeringen en nedläggning av dessa utbildningar, trots att alla sakkunniga instanser och en kompakt remissopinion slog vakt om utbildningarna i Uppsala.

Universitetet i Uppsala har under senare år ägnat sig åt en intressant

kunskapsutveckling avseende barnomsorgsutbildningarna. Man har utvecklat överbryggande kurser för förskollärare och fritidspedagoger och på ett helt annat sätt integrerat dessa linjer i universitetet än vad som skett vid övriga universitet. En nedläggning av barnomsorgsutbildningarna i Uppsala berör därför också utbildningar vid andra högskolor. Det var bakgrunden till den kraftiga uppslutningen bakom Uppsalautbildningarna.

Det är ännu inte för sent att rädda utbildningarna. Fortfarande finns studerande på utbildningarna och verksamma lärare. Folkpartiets förslag innebär att vi ansluter oss till UHÄ:s linje från förra året. Den socialdemokratiska nedläggningspolitiken är oförståelig. Det är också värt att notera att, medan det också förra året fanns en socialdemokratisk motion med krav på ett bibehållande av utbildningarna, finns det i år ingen sådan motion.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

I reservation nr 4 för vi ett motsvarande resonemang om förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna i Borås.

Jag yrkar bifall också till reservation 4.

I reservation 9 följs en motion från Jörgen Ullenhag m. fl. upp. Det gäller frågan om lektorsutbildningen. Man måste med kraft verka för att forskarutbildade personer rekryteras till praktisk-pedagogisk utbildning. Jag menar att lektorsbehöriga personer som saknar praktisk pedagogisk utbildning bör antas till den praktisk-pedagogiska utbildningen om 20 poäng, dvs. en termins studier under förutsättning att de tjänstgjort som lärare vid högskolan och/eller gymnasieskolan – sammanlagt minst sju terminer under minst halvtid.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till reservation 10.

Anf. 98 MAJ KEMPE (vpk):

Herr talman! Till det här betänkandet har vi från vänsterpartiet kommunisterna fogat flera reservationer, men jag väljer att i mitt anförande främst uppehålla mig vid reservation 4, som vpk tillsammans med representanter för folkpartiet och centern avgivit. Den handlar om återupptagande av förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningen vid högskolan i Borås. Saken har redan varit uppe här i dag, och vi vill i stort sett instämma i det som har sagts.

I vår motion 1984/85:1891 av Marie-Ann Johansson m. fl. nämner vi några av de skäl som vi anser vara viktigast för att återuppta den här utbildningen i Borås.

När riksdagen våren 1984 beslutade att lägga ned utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger vid bl. a. högskolan i Borås, var vpk motståndare till nedskärningarna på dessa utbildningslinjer.

Vårt främsta skäl var att det fortfarande finns ett stort behov av flera platser inom barnomsorgen. Vi anser att samhället snarast möjligt bör tillgodose detta behov. Då kommer det också att behövas ett tillskott av utbildad personal.

Vpk har i enlighet med dessa uppfattningar i en annan motion till årets riksmöte också lagt fram förslag om att öka utbyggnadstakten inom barnomsorgen.

Det är också intressant – jag vill ändå kommentera det – att Birger Hagård först säger att det inte skall vara en utbildning för utbildningens egen skull och sedan talar om att det är en överkapacitet av fritidspedagoger och förskollärare. Då vill jag gärna fråga: Hur står detta i överensstämmelse med det förhållandet, att det är långa köer av föräldrar som vill ha in sina barn på daghem och på fritidshem? Många föräldrar får vänta, och många av dem får inte in barnen alls. Hur kan det då vara en överkapacitet av utbildad personal?

Jag tycker att Birger Hagård i stället skall kräva en utbyggnad av barnomsorgen. Man talar ju om att man är för frihet att välja – och många väljer faktiskt att vilja ha sina barn på daghem, men de har inte frihet att välja, för det finns inga platser åt barnen.

Beslutet att lägga ned utbildningen i Borås grundade sig bl. a. på att det var arbetslöshet bland förskollärare och fritidspedagoger. Nu har ju undersökningar visat att det i den aktuella regionen – Älvsborgs län – inte finns någon arbetslöshet att tala om ens med nuvarande utbyggnadstakt inom barnomsorgen. Många kommuner i länet börjar i stället få ont om fritidspedagoger, och i några kommuner har man problem med att få utbildade vikarier för förskollärare.

Något stort överskott av utbildade fritidspedagoger och förskollärare existerar alltså inte i Älvsborgs län. Tidigare undersökningar visar dessutom att de som utbildar sig på dessa linjer är mycket lokalt bundna, vilket innebär att det kan bli svårt att täcka behovet av arbetskraft med personer som utbildats på andra orter.

Ett annat skäl att återuppta utbildningen är att den allmänna utbildningsvårn i länet är låg.

Det är därför viktigt att Älvsborgs läns enda högskola har ett utbildningsutbud som representerar olika sektorer och som också vänder sig till dem som har tvåårig gymnasieutbildning.

Möjligheterna att kunna erbjuda fortbildning talar också för att det bör finnas en grundutbildning av fritidspedagoger och förskollärare i Borås. En grundutbildning gör det lättare att erbjuda fortbildning inte bara inom barnomsorg, skola och äldreomsorg utan också för personal inom andra områden, där allmänpedagogisk kunskap behövs. Antalet yrkesverksamma kvinnor är, som tidigare sagts, högt i länet, och många av dessa arbetar inom vårddyrken och barnomsorg. De bör få sitt behov av fortbildning tillgodosett inom regionen. De bör också få sitt behov av barnomsorg tillgodosett.

Förutom det som gäller reservation 4, som jag nu talar om, skulle jag bara vilja nämna att i vpk:s reservation 2, som tar upp planeringsramar för förskollärlinjen och fritidspedagogutbildningen, går vi emot de nedskärningar av utbildningskapaciteten som föreslås. Vi vill alltså att antalet nybörjarplatser på dessa linjer skall vara oförändrat.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4, 5, 6 och 7.

Anf. 99 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Utbildning för undervisningsyrken

Herr talman! Riksdagens ledamöter skall nu ta ställning till utbildningsutskottets betänkande om anslag till utbildning för undervisningsyrken. Vi hade förra våren en mycket uppsplitande debatt om förändring av ramarna för förskole- och fritidspedagogutbildningarna. Men eftersom förslagen till förändringar i årets budgetproposition är av mycket mindre omfattning, är jag övertygad om att dagens ärendebehandling blir desto stillsammare.

Vi hade en stor utbildningsvolym av personal till barnomsorgen i slutet av 1970-talet. Då utbildades ca 1 200 fritidspedagoger och nära 5 000 förskollärare varje år. Detta budgetår är antalet utbildningsplatser 958 resp. 3 138. Nedtrappningen har motiverats av att utbildningsvolymen då skulle bättre överensstämma med arbetsmarknadens behov. Det har också varit dålig tillströmning av studerande till främst förskollärlinjen. Här har nog även rädslan att utbilda sig och sedan inte hitta arbete spelat en stor roll.

Regeringens förslag för nästa budgetår är 3 078 platser på förskollärlinjen och 928 på fritidspedagoglinjen. Minskningen handlar om 60 resp. 30 platser. Utskottet föreslår här bifall till förslaget i propositionen.

Moderaterna vill ha en kraftigare nedskärning av utbildningsplatser, medan vpk yrkar på oförändrade ramar. Utskottets majoritet finner att vi inte kan göra större förändringar än dem regeringen föreslår. Den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen måste ha tillgång till välutbildad och kunnig personal. Men vi får samtidigt inte utbilda för arbetslöshet. Jag yrkar därmed avslag på reservationerna 1 och 2.

Enligt reservationerna 3 och 4 önskar centern, folkpartiet och vpk att vi skall besluta om att återuppta förskollärlar- och fritidspedagogutbildningarna i Uppsala och Borås fr. o. m. 1986/87.

Då är att märka att i t. ex. folkpartiets motion 791 – Linnea Hörln markerade att denna motion följdes upp med en reservation – har man i stället för att ta upp utbildningen i Uppsala och Borås 1986/87 föreslagit att nedläggning av motsvarande antal platser skall ske på andra orter och att det ankommer på regeringen att bestämma på vilka orter. Man kan då fråga sig vad som egentligen är vunnit med det annat än att man slår vakt om just sin lokala utbildning.

Några andra synpunkter än de som redovisades vid det tidigare beslutstillfället har inte presenterats, vare sig i reservationerna eller i anförandena här. Utskottet står fast vid att de volymförändringar som riksdagen har beslutat om skall gälla, och jag yrkar avslag på dessa reservationer.

Förskollärlar- och fritidspedagogutbildningen omfattar 100 poäng alltsedan 1978/79. För närvarande remissbehandlas ett förslag från UHÄ angående dessa utbildningar. Det är för tidigt för riksdagen att ta ställning till en förändring i likhet med den som vpk föreslår i en motion som följs upp i reservation 5. Vi kommer att få ta del av det nya utbildningsförslaget vad tiden lider. Jag yrkar i dag avslag på reservationen.

På industri- och hantverkslärlärlinjen finns 506 nybörjarplatser. Många studerande för dessa läraryrken har tidigare uppehållit tjänster utan att ha formell behörighet. För att komma i fråga till utbildningsplats måste man ha

god teoretisk grundutbildning och ofta lång praktisk erfarenhet. De studerande har mestadels en försörjarroll när denna pedagogiska utbildning blir aktuell. Före 1983 fanns rätt till utbildningsarvode. Sedan det togs bort har vi kunnat konstatera en viss tröghet när det gäller antalet sökande till utbildningsplatserna. Att återinföra utbildningsarvodet skulle kosta ca 75 milj. kr./år. UHÄ gör för närvarande en översyn av utbildningen och skall ge oss en analys av svårigheterna att få sökande. Detta får utgöra svaret på vpk-reservationen nr 6. Jag yrkar avslag på den reservationen.

Vi får nu och då veta att antalet elever i våra skolor minskar. Detta måste få följd effekter på planeringsramarna för såväl lågstadie- och mellanstadie- som ämneslärlinjen. Utskottets majoritet stöder regeringens förslag till minskat antal utbildningsplatser. Neddragningen av 96, 276 resp. 45 platser är fördelad på en rad utbildningsorter. Som tidigare i vårt betänkande vill vpk företa en mindre volymförändring av klassläraurutbildningen, medan moderaterna förordar en större neddragning av antalet ämneslärlplatser. Vi avvisar reservationerna 7 och 8 och biträder utbildningsministerns förslag.

Lektorstjänsterna i gymnasieskolan fyller flera viktiga funktioner. Lektorerna medverkar till att hålla undervisningen à jour med den vetenskapliga utvecklingen. De kan också bidra till att ge eleverna en försmak av vad vetenskapligt arbete innebär. Antalet lektorstjänster i gymnasieskolan är i stort sett oförändrat sedan mer än tio år. De senaste tillsättningsomgångarna visar på stora svårigheter att rekrytera lektorer. Många som är ämnesteoretiskt behöriga har ej skaffat sig lärarbehörighet. Även här kan de studiesociala villkoren under den pedagogiska utbildningen vara en förklaring, en viss parallell till yrkesläraernas situation. Regeringen har uppdragit åt UHÄ att redovisa preciserade förslag angående lektorsutbildningen före utgången av år 1986. Med detta yrkar jag avslag på reservation 9.

Moderater och folkpartister vill ge stöd åt ett UHÄ-förslag om handläggningen av språkkurser som genomförs i utlandet. Man menar att en särskild anslagspost skulle hanteras av UHÄ för riksrekryterande fortbildningskurser och att UHÄ ensam skulle vara samarbetspartner gentemot anordnarna av dessa språkkurser. Utskottet menar att samarbetet mellan högskoleregionerna är viktigt för att utlandsförlagda språkkurser skall komma till stånd på förmånliga ekonomiska villkor för såväl högskolan som kommunerna. En arbetsgrupp inom högskoleregionerna har presenterat en planeringsordning. Den ordningen bör nu få prövas, och jag yrkar avslag på reservation 10.

Herr talman! Utöver de motioner som följts upp med reservationer har även några enskilda motioner väckts. Dessa handlar om specialläraurutbildning och musikleäraurutbildning. Jag vill hänvisa till våra ställningstaganden i betänkandet. Jag ber slutligen att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 25

Nr 150

Mom. 1 (översyn av den tekniska högskoleutbildningen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Larz Johansson och Inger Josefsson – bifölls med acklamation.

Torsdagen den
23 maj 1985

Mom. 2 (utredning om en mera kvalificerad kortare teknisk utbildning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 71 för reservation 2 av Per Unckel m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (resurstillskott m. m. för teknisk utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (lärarförsörjningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (planeringsramar för övriga civilingenjörslinjer)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 6 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 5 av Björn Samuelson,
bifölls med acklamation.

Mom. 7 (datavetenskaplig linje)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (utbildning inom området fastighets- och bostadsförvaltning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (sjöbefälsutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 77 för reservation 9 av Bengt Wiklund m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (kortare teknisk utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23, 24 och 26 (utvärdering av den yrkestekniska högskoleutbildningen, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (lokalisering av verkstadsindustrilinjén)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Björn Samuelson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 28

Mom. 1 (planeringsramar för förskollärlinjén och fritidspedagoglinjén för budgetåret 1985/86)

Först biträdde reservation 1 av Per Unckel m. fl. med 85 röster mot 16 för reservation 2 av Björn Samuelson. 190 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 206 röster mot 70 för reservation 1 av Per Unckel m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (förskolläro- och fritidspedagogutbildning i Uppsala)

Utskottets hemställan bifölls med 212 röster mot 81 för reservation 3 av Jörgen Ullenhag m. fl.

Mom. 3 (förskolläro- och fritidspedagogutbildning i Borås)

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 76 för reservation 4 av Jörgen Ullenhag m. fl.

Mom. 4 (förlängning av förskolläro- och fritidspedagogutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (visst utbildningsarvode)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 17 för reservation 6 av Björn Samuelson.

Mom. 6 (planeringsramar för lågstadielärlinjén och mellanstadielärlinjén)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (planeringsram för ämneslärlinjerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (lektorsutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (riksrekryterande kurser i moderna språk i utlandet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölles.

18 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1984/85:39 Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning under år 1984 (redog. 1984/85:20 och 1984/85:21)

Utskottets hemställan bifölles.

19 § Luftfartsverkets investeringar, m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1984/85:26 om luftfartsverkets investeringar, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:139).

Anf. 100 GÖREL BOHILIN (m):

Herr talman! Flyglinjetrafiken har på senare år haft en mycket gynnsam utveckling i Sverige. Man kan till viss del härleda uppsvinget till samlokaliseringen av inrikes-, utrikes- och chartertrafiken på Arlanda flygplats.

Även det uppsving som chartertrafiken fått beror delvis på samordningen på Arlanda, eftersom det har blivit så mycket bekvämare att efter anslutande inrikesflyg göra charterresan till annat land. Tidigare skulle semesterresan som regel föregås av en tröttsam bussresa.

En del av förklaringen till inrikesflygets utveckling ligger också häri, en annan i att det regionala flyget matar mer passagerare än tidigare till linjeflygets inrikesnät och till eventuell övergång till utrikeslinje.

Uppsvinget i flygtrafiken beror också på högkonjunkturen. Näringslivet har haft några goda år, inrikes- och utrikeshandeln har expanderat, och i takt härmed har antalet passagerare på olika flyglinjer ökat.

Men luftfartsnätet är mycket sårbart. Lönsamheten och möjligheten att expandera påverkas bl. a. av de investeringar som görs i olika flygplatser – om dessa blir en belastning eller om nätet härigenom tillförs så mycket trafik att det blir en förbättring av utvecklingen.

Självfallet är en ökning av passagerarunderlaget i alla delar av landet något att sträva efter. Denna önskan låg också bakom det förslag till persontransportstöd som riksdagen nyligen behandlade och som vi moderater då motsatte oss. Skälet till detta vårt ställningstagande var att den regionalpolitiska effekt som också var motiv för stödet skulle bli ytterst begränsad och kan uppnås bättre på annat sätt, men också att kontrollen i samband med stödet skulle orsaka ett administrativt krångel – en byråkrati som inte uppvägs av den positiva effekten. Flygbolagen skulle med största sannolikhet också komma att höja priserna för att få ut sin del av transportstödet, varigenom ytterligare en del av effekten går förlorad.

För att underlätta för luftfartens expansion har vi i stället föreslagit friare

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

Luftfartsverkets investeringar, m. m.

koncessionsgivning, vilket kan leda till en positiv utveckling för flera av de små flygbolag som i allt större utsträckning vill trafikera sträckor som Linjeflyg och SAS inte har intresse för. Förutom att linjenätet härigenom kan bli tätare innebär denna ökade koncessionsgivning även en prispress på de större bolagen – till nytta för konsumenten.

Vi menar också att en avreglering av luftfartssektorn bör studeras närmare. Den utveckling av flyget som skett i USA efter avregleringen har varit mycket kraftfull och medfört lägre priser och tätare trafik. Även om USA och Sverige inte kan jämföras i detta hänseende, menar vi att ett studium utifrån Sveriges speciella förutsättningar bör göras.

En viktig faktor för flygets utveckling är som sagt flygplatsinvesteringarna och att dessa görs efter marknadsekonomiska principer och bedömningar. Flygplatserna utgör ett integrerat system, där de flygplatser som bär sig hjälper till att bära kostnaderna för de icke lönsamma. Desto viktigare är det att riktiga investeringsbedömningar görs.

De enda flygplatser som nu är lönsamma är Arlanda och Bromma. Arlanda är en mycket lönsam flygplats och kan komma att utvecklas ännu mycket gynnsammare genom en rad kommersiellt intressanta satsningar. Den andra lönsamma flygplatsen är som sagt Bromma. Att lägga ned Bromma flygplats med allt vad det skulle innebära av kapitalförstörelse gagnar sannerligen inte flygsektorn. Verksamheten på Bromma har efter det att Linjeflyg flyttade till Arlanda utvecklats mycket positivt, trots alla farhågor om motsatsen. Dels har Bromma blivit vad man kallar affärsflygets egen flygplats i Stockholmsregionen med närheten till Stockholms stad och det relativt korta eller i varje fall bekväma reseavståndet till Arlanda, dels har taxiflyg och skolflyg expanderat mycket på Bromma.

Avgiftssättningen på en del flygplatser kan motverka en expansion. Detta gäller t. ex. Sturup, som tvingas konkurrera på mycket ojämliga villkor med Kastrup. Det gäller också i viss mån Landvetter. Avgiftssättningen borde kunna användas som instrument för ett bättre utnyttjande av vissa flygplatser utan att detta motverkar marknadens egna preferenser.

Herr talman! Att luftfarten är känslig för priser, konjunkturutveckling m. m. bevisades verkligen under den nyligen avblåsta strejken. Förlusten för SAS uppgick till drygt 15 milj. kr. per dag eller sammanlagt 270 milj. kr., för Linjeflyg till ca 2 milj. kr. per dag eller sammanlagt 34 milj. kr. De svenska resebyråerna förlorade 2,5 milj. kr. per dag, och charterbolaget Scanair har förbrukat halva fjolårsvinsten.

Det är, tycker jag personligen, ganska märkligt att vi kan tillåta så pass mycket småflyg – under strejken flög det omkring en mängd små plan i okontrollerat lufttrum, med de risker detta onekligen innebär – när samtidigt luftfartslagen stadgar att det skall finnas flygkontrolltjänst och att flygplan alltid måste framföras i enlighet med färdplan, en färdplan som godkänns genom att färdtillstånd ges av flygledaren. All luftfart är strängt reglerad och får ske endast på de villkor som anges i luftfartslagen och i föreskrifter.

Det är också ganska märkligt att lagen om offentlig anställning anger att det är förbjudet att sympatistrejka för gruppen flygledare på grund av

myndighetsutövning, medan en strejk på grund av konflikt mellan två parter, arbetsgivare–arbetstagare, är tillåten. Den svenska allmänheten har nog litet svårt att acceptera nyanserna.

SAS är ett treländersbolag, och den strejk som riktades mot arbetsgivaren i Sverige kom att drabba också de båda bolagsbröderna Norge och Danmark, där strejkrätt för flygledare för övrigt inte finns.

Strejken har i varje fall givit klart besked om flygets känslighet för störningar, för reducering av passagerarantalet och för kostnadspåslag av skilda slag.

Eftersom detta är bevisat bör vi verkligen anstränga oss för att hålla avgiftsuttag och annat som är betungande för luftfarten så lågt som möjligt. Det gäller inte enbart start- och landningsavgifter utan också t. ex. skatten på flygbensin, avgiften för besiktning för luftfartyg m. m.

Herr talman! Vi har från moderata samlingspartiet föreslagit att myndighetsfunktionen i luftfartsverket skall skiljas från den affärsdrivande funktionen och att flygplatserna skall omvandlas till aktiebolag. Regeringen har visserligen, i den proposition som utskottet här behandlat, markerat en ökad marknadsinriktning av luftfartsverkets kommersiella verksamhet och en finansiering av investeringarna över riksgäldskontoret – tidigare har regeringen genom av riksdagen antagen omorganisation av luftfartsverket markerat en större avskildhet för myndighetsutövningen, dock utan att ta steget fullt ut. Vi menar emellertid att den ökade marknadsinriktning som regeringen och utskottet säger sig vilja ha kan åstadkommas bättre om det moderata förslaget om bolagsbildning av flygplatserna vinner gehör.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Beträffande riksdagens inflytande över luftfartsverkets verksamhet anser vi från borgerligt håll att riksdagen också fortsättningsvis, så som gäller för televerket, skall fastställa målen i olika avseenden samt strategierna för luftfartsverkets verksamhet och att de inte, som nu föreslås av majoriteten, skall fastställas av regeringen.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 4.

I reservation 3 markerar vi från de tre icke-socialistiska partierna vår uppfattning att den företagsamhet som växer upp vid och omkring flygplatserna skall uppmuntras och bejakas. Som regel är det serviceutbud som på detta sätt kan åstadkommas genom privata entreprenörer mer marknadsinriktat än vad exempelvis en verksamhet i luftfartsverkets regi kan bli.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

I reservation 4 behandlas riktlinjerna för finansiering av luftfartsverkets investeringar. Regeringen och utskottet föreslår att finansieringen skall ske genom riksgälden. Enligt vår mening innebär en upplåning via riksgäldskontoret att luftfartsverket tvingas till en omständlig och ineffektiv hantering för att tillgodose sitt behov av lånemedel för investeringar. Den bästa ordningen är i stället den att luftfartsverket ges möjlighet att genom ett eget finansieringsinstitut eller bolag låna direkt på kapitalmarknaden på marknadsmissiga villkor – i synnerhet som den upplåningen till stor del är avsedd för kommersiella investeringar. Att en regeringen underställde myndighet måste

Luftfartsverkets investeringar, m. m.

använda ett av riksdagens organ för att kunna finansiera investeringar anser vi dessutom vara en felaktig ordning. Vi vill därför att åtgärder vidtas för att bilda ett investeringsinstitut för luftfartsverket, och jag yrkar därmed bifall till reservation 5.

Vi vill att förutsättningarna för en liberalisering av luftfartspolitiken och för en ökad konkurrens skall studeras ur svensk synvinkel. Syftet med en sådan studie är att söka utröna om den prispress och den positiva utveckling av luftfarten som uppstod i USA genom avregleringen och den ökade konkurrens som då blev följden kan åstadkommas också här.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 6.

Det är viktigt för hela flygnätets skull – inte minst gäller det de ekonomiskt svaga delarna – att lönsamma flygplatser som Bromma behålls och också fortsättningsvis ingår i det statliga flygplatssystemet. Att lägga ned Bromma är kapitalslöseri och skulle innebära en press på Arlanda trafikmässigt som inte kan accepteras. Bromma tar nämligen mycket av den småflygplanstrafik som förorsakar kapacitetsbegränsningar för Arlanda, eftersom småflygplanen är långsammare men ändå kräver i princip samma service som de större luftfartygen.

Även om en tredje bana snabbt kommer till på Arlanda, vilket under alla omständigheter är nödvändigt, behövs Bromma för de mindre planen, för skolflyg, för affärsflyg och som kompletteringsflygplats. Inte minst viktigt är det att Bromma ingår i det trafikala-ekonomiska systemet av statliga flygplatser vars förlustflygplatser delvis bekostas av dem som går med vinst. Den flygplats söder om Stockholm som är föremål för diskussion kommer med all sannolikhet att bli en icke ekonomiskt bärande flygplats, såvida man inte begränsar anspråken i fråga om investeringar till i princip vad som redan finns.

Jag yrkar bifall till reservationerna 7 och 8.

Herr talman! I ett särskilt yttrande tar vi upp problemen med de höga avgifterna för efterbesiktning av luftfartygs luftvärdighet. Avgifterna är för närvarande desto orimligare som någon egentlig besiktning inte äger rum utan sker i form av stickprovskontroll. Enligt det aviserade förslaget om ändring i luftfartslagstiftningen kan emellertid luftvärdighetsbevis komma att utfärdas tills vidare, vilket bör leda till glesare kontroller och därmed lägre kostnader.

Som sagt, herr talman: Jag yrkar bifall till samtliga de reservationer som underskrivits av moderata företrädare och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 101 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Eftersom centerpartiet tillsammans med moderaterna och folkpartiet står bakom reservation 2 beträffande formerna för styrning av luftfartsverkets investeringar, reservation 3 om servicen vid flygplatserna och reservation 4 beträffande inriktningen och omfattningen av luftfartsverkets investeringar under tidsperioden 1985/86–1987/88, inskränker jag mig till att instämma i Görel Bohlins motiveringar för bifall till dessa reservationer.

Också när det gäller Bromma delar vi i princip reservanternas uppfattning, innebärande att den flygplatsen bör få vara kvar. Med hänsyn till att företrädare för Stockholms kommun och Stockholms läns landsting har deklarerat att man inte vill vara med om någon förlängning av avtalet om Bromma flygplats när detta går ut i mitten av 1990-talet har regeringen dock tillsatt en utredning som skall försöka skapa klarhet i hur flygplatssituationen i Stockholmsregionen skall kunna klaras. Utredningens överläggningar pågår just nu, och vi menar liksom utskottsmajoriteten i övrigt att det vore olyckligt om utskottet i det läget gjorde något uttalande. Det är trots allt fråga om en förhandlingssituation, där man inte skall visa alla kort, och vi har därför inte anslutit oss till reservationen. Jag har dock här för att ingen oklarhet skall råda på denna punkt velat framhålla att vi principiellt anser att Bromma flygplats bör vara kvar.

Herr talman! Jag vill nu kommentera situationerna för flygplatserna Landvetter och Sturup. Trots att det har skett en kraftig stegring av trafiken på inrikesnätet har trafiken på dessa flygplatser långt ifrån kommit upp till planerad nivå. Självfallet måste marknadssituationen vara avgörande för vilka flyglinjer som skall trafikeras och för vilka flygplanstyper som man skall använda, men vi menar att Linjeflyg och SAS genom det sätt på vilket dessa företag använder sina resurser styr bort mycken trafik från såväl Sturup som Landvetter. Jag kan som exempel nämna att man dessutom med de arrangemangen i onödan belastar Arlanda. Nyligen har man lagt ned direktförbindelserna mellan Göteborg och Landvetter, vilket gör att resenärerna däremellan tvingas att mellanlanda på Arlanda och därmed ökar trängseln där. Detta är naturligtvis olyckligt och leder dessutom i vissa fall till ett trafikbortfall på Landvetter.

Jag skall nöja mig med dessa exemplifieringar.

Men vad som är än allvarligare är att SAS i sin strävan att göra Köpenhamn till ett flygtrafikens nav i Norden uppenbart diskriminerar flygplatserna Landvetter och Sturup när det gäller taxesättningen. Det finns exempel på att man på väg mot kontinenten kan tjäna hundratals kronor på att mellanlanda i Köpenhamn i stället för att ta direktflyg från Landvetter till den aktuella platsen. Detta kan inte vara rimligt och är direkt negativt för utnyttjandet av de statliga investeringar som har gjorts på flygplatserna Landvetter och Sturup. Glädjande nog har utskottet varit enigt i fråga om att understryka vikten av att inte SAS och Linjeflyg agerar på ett sådant sätt att underlaget för god service och trafikutveckling på Landvetter och Sturup undergrävs.

Jag finner ingen anledning att gå in djupare på dessa problem. Jag har velat redovisa dem, eftersom de behandlas ganska ytligt i utskottets betänkande. I princip är det nämligen inte luftfartsverket som har att bestämma över SAS och Linjeflygs taxesättning – när det gäller taxesättningen är det i första hand fråga om SAS – och över deras linjedragning och prissättning. Om man skall kunna göra någonting krävs det att regeringen direkt utnyttjar sina möjligheter att påverka SAS, så att företaget inte i framtiden fortsätter att avgiftsmässigt diskriminera flygplatserna Landvetter och Sturup.

Herr talman! Jag nöjer mig med dessa kommentarer.

Anf. 102 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! Det är väl ganska uppenbart att vi på olika sätt gjort oss alltmer beroende av flyget, och därför har luftfartens betydelse kommit i fokus under de senaste veckorna. Av den anledningen är det naturligtvis viktiga frågor vi nu behandlar. Luftfartens organisation och luftfartsverkets investeringar och verksamhet är frågor som har stor betydelse och som med all säkerhet kommer att få än större betydelse i framtiden för oss alla.

Den omorganisation som riksdagen i höstas beslutade om när det gäller luftfartsverkets verksamhet borde ha gått längre och helt skilt myndighetsdelen från rörelsedelen. Det finns starka skäl att helt avskilja de olika funktionerna från varandra. Flygsäkerhetsfrågorna borde enligt vår mening skiljas från den övriga verksamheten. Luftfartsverkets övriga uppgifter, som t. ex. att svara för den civila luftfartens markorganisation, att driva och förvalta statens flygplatser för civil luftfart och att verka för en utveckling av den civila luftfarten, skulle i ett sådant läge mycket väl kunna drivas i bolagsform.

Allteftersom flygtrafiken ökar är det naturligt att också trafikantkraven ökar, och därmed stiger kraven på effektivitet inom luftfartsverket. Flygets kunder kommer att i allt högre grad ställa servicekrav på våra flygplatser, och då är det viktigt att man tillmötesgår kunderna med ett rikt serviceutbud som på ett marknadsinriktat sätt tillgodoser deras krav. Det bästa sättet att tillgodose sådana trafikantkrav är att i möjligaste mån uppdra åt privata entreprenörer att svara för servicen vid våra flygplatser. Detta bör gälla alla de affärsinriktade delarna av verksamheten, på och i anknytning till våra flygplatser.

Flera utredningar har genom åren visat det angelägna i att flygsäkerhetsfrågorna ställs under myndighetsansvar, samtidigt som utredningarna visat att det skulle vara en stor fördel om frågorna kunde behandlas avskilda från de ekonomiska hänsyn som följer med kopplingen till affärsverksformen.

Riksdagens revisorer har uppmärksammat frågan om en delning av luftfartsverket och i en promemoria ifrågasatt om de myndighetsutövande verksamheterna borde bytas ut och om en ny myndighet skulle bildas.

Vi anser att riktlinjerna för luftfartsverkets investeringar tills vidare bör godkännas av riksdagen. Vi anser dock att luftfartsverket skall ges möjlighet att t. ex. genom bildandet av finansieringsbolag eller finansieringsinstitut kunna låna de medel som erfordras för investeringar direkt på kapitalmarknaden, naturligtvis på marknadsmässiga villkor. Detta skulle vara det lämpligaste sättet att finansiera investeringar som till stor del avser kommersiella ändamål.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5, vilka är fogade till utskottets betänkande.

Anf. 103 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! När vi i december 1984 behandlade en ny organisation för luftfartsverket kunde vi konstatera att vi under de senaste åren har haft en gynnsam utveckling för svenskt inrikesflyg, och detsamma gäller för utrikes-

flyget. Tyvärr kan vi nu konstatera att vårens arbetsmarknadskonflikt i Danmark samt den nu avslutade konflikten i Sverige har varit hårda ekonomiska påfrestningar både för inrikes- och för utrikesflyget. Det är allas vår förhoppning att de två konflikterna inte skall få så allvarliga konsekvenser att det skall utgöra ett hinder för en fortsatt positiv utveckling av svenskt flyg under resten av 1980-talet.

Till utskottsbetänkandet har fogats åtta reservationer. För att bespara kammaren tid har jag för avsikt att endast göra några mycket korta kommentarer och i övrigt hänvisa till – låt mig få säga det – ett mycket utförligt och informativt utskottsbetänkande, som trafikutskottet har lagt på riksdagens bord.

När det gäller reservation 1 om luftfartsverkets organisation och benämning har företrädare för reservanterna argumenterat för reservationen, som bygger på vad som har framkommit i moderatmotionen 1984/85:2177. Utskottsmajoriteten avstyrker motionen mot bakgrund av de förändringar av luftfartsverkets organisation m. m. med inriktning mot marknaden som genomförs och som förestår. Därmed finns det enligt utskottsmajoritetens mening ingen anledning att nu överväga ett bolagsalternativ för drift och förvaltning av flygplatserna. Från utskottsmajoriteten anser vi att det måste vara till fördel för luftfarten att myndighetsfunktionen på luftfartsområdet samt flygplats- och flygtrafikledningsorganisationerna m. m. hålls samman i ett verk. Vi kan därför inte tillstyrka en utredning som syftar till ett avskiljande av myndighetsfunktionen i luftfartsverket från den rörelsedrivande delen.

När det gäller reservationerna om bibehållande av Bromma som statlig flygplats och användandet av Bromma för allmänflyg och visst sekundärflyg samt det särskilda yttrandet om bättre utnyttjande av Landvetters och Sturups flygplatser, är ju detta frågor som tidigare ingående behandlats av riksdagen. Av den anledningen anser jag att ytterligare debatt om dessa frågor inte är av behovet påkallat.

Bara en liten kommentar till Görel Bohlin's inlägg, där hon bl. a. berörde flygplatsavgifterna för Sturup. Jag vill bara erinra om att det när trafikutskottet den 16 april sammanträffade med SAS ledning inte framkom något från bolagets sida om att avgifterna på Sturup skulle utgöra något hinder för att SAS kunde använda sig av denna flygplats.

I övrigt vill jag kort och gott hänvisa till vad som framhålls i utskottsbetänkandet. Med dessa korta kommentarer vill jag, herr talman, yrka bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande 1984/85:26.

Anf. 104 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag vill bara göra en kort kommentar. Sven-Gösta Signell sade att det vid utskottsbehandlingen inte framkom någonting som tydde på en diskriminering från SAS sida av Göteborgs – eller Landvetters – flygplats.

Jag har emellertid i min hand material som visar att det exempelvis på godssidan är dyrare att skicka ett kolli på 1 ton från Landvetter direkt till Chicago än om man låter samma kolli omlastas på Kastrups flygplats. Det

Torsdagen den
23 maj 1985

*Luftfartsverkets in-
vesteringar, m. m.*

skiljer hela 700 kr. till direktförbindelsen från Landvetters nackdel. Jag menar att detta är ett tydligt exempel.

Ett annat exempel är, att om man skall flyga från Norrköping till London, så blir det 255 kr. dyrare om man låter färden gå över Landvetter i stället för Kastrup.

Det finns inget avståndsmässigt motiv för att det skulle vara dyrare att flyga över Landvetter, men det är det faktiskt. Motsvarande förhållanden gäller om man tittar på resor till Paris etc.

Även från SAS synpunkt borde det vara angeläget att i stället för att koncentrera trafiken till Kastrup se till att man klarar den trafik man redan har.

Det finns något som kallas Outlooks Resepanel, vilken består av 300 affärsresenärer. Jag skall citera några av de synpunkter som denna panel har på olika flygplatser. Man skriver: "Undvik Kastrup! Dvs fler internationella direktflyg från Göteborg och Stockholm." Man säger vidare: "Viktigt att flygplatsen är bra, jag undviker Kastrup." Man säger också: "Flyger nästan bara SAS, Braathen (inom Skandinavien). Mycket missnöjd med SAS minskade service på vissa linjer, t ex Göteborg-Oslo ---."

Detta menar jag talar för att man från SAS sida bättre bör utnyttja de gjorda investeringarna på Landvetter och Sturup. Där finns en stor reservkapacitet att utnyttja.

Anf. 105 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Med anledning av Sven-Gösta Signells inlägg om avgifterna på t. ex. Sturup och kostnaderna för hela flygsystemet, vill jag upprepa vad jag sade: Flygplatserna utgör ett kostnadsintegrerat system.

Vårt förslag om att detta system skall skötas i bolagsform skulle innebära en ännu bättre fördelning och en bättre marknadsinriktning. Det skulle vara möjligt för ett bolag att bedriva en ekonomiskt riktig verksamhet på ett helt annat sätt – det blir till fördel för både luftfarten, skattebetalarna, resenärerna och de anställda. Bolag betalar t. ex. egenavgifter, skatt, moms osv., och det ger staten inkomster. Bolag bedömer marknadsekonomiska förutsättningar och lönsamheten i olika investeringar på ett annat sätt än man gör inom offentlig verksamhet. De hyr t. ex. in tjänster, som kan göras effektivare av en entreprenör. De bedömer avkastningen utifrån marknadsekonomiska principer när det gäller investeringar.

Avgifterna är utan tvivel högre på Sturup än på t. ex. Kastrup. Jag vill i det sammanhanget hänvisa till trafikutskottets betänkande, som vi nu behandlar. Där påpekas att luftfartsverket bör sträva efter att nå balans mellan intäkter och kostnader och att när den balansen har nåtts taxehöjningarna bör ske i långsammare takt och i genomsnitt understiga den allmänna prisutvecklingen. Detta tyder på ett medvetande om hur taxesättningen påverkar hela systemet.

Anf. 106 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Rune Torwald trodde nog att jag skulle säga någonting om avgifterna på frakter m. m. Jag har inte yttrat mig om det, utan jag sade att när vi hade en sammankomst med SAS framkom ingenting om flygplatsavgifterna på Sturup.

Utskottet har tagit upp frågan om utnyttjandet av Landvetter och Sturup, och jag ber att få citera från utskottsbetänkandet:

”Utskottet vill emellertid – i överensstämmelse med vad utskottet tidigare uttalat – senast i betänkandet TU 1983/84:20 (s. 7) – understryka angelägenheten av att SAS överväger åtgärder som syftar till ett ännu bättre utnyttjande av kapaciteten på Landvetter och förutsätter att regeringen och luftfartsverket med stor uppmärksamhet följer utvecklingen på Landvetter och tar de initiativ som kan anses påkallade för att öka utnyttjandet av flygplatsen.”

Därmed, herr talman, har jag ytterligare fastslagit att vi är eniga om att en bättre satsning bör ske både på Landvetter och på Sturup.

När det gäller diskussionen om biljettpriser på flyget tror jag inte att riksdagens talarstol är den bästa utgångspunkten för en sådan debatt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 a (avgränsning mellan myndighetsfunktioner och rörelsedrivande enheter)

Utskottets hemställan bifölls med 201 röster mot 86 för reservation 1 av Rolf Clarkson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (formerna för styrning av luftfartsverkets verksamhet och investeringar)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 130 för reservation 2 av Rolf Clarkson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 a (kommersiell verksamhet på flygplatserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (riktlinjer för finansiering av luftfartsverkets investeringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 a (minskad reglering av den internationella luftfarten, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 c (bibehållande av Bromma som statlig flygplats)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

*Barns ansvar för
rättegångskost-
nader i mål om
underhåll*

Mom. 9d (användande av Bromma för allmänflyg och visst sekundärflyg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1984/85:27 Beredskap för civil luftfart m. fl. anslag (prop. 1984/85:100 delvis)

Bostadsutskottets betänkande

1984/85:23 Anslag till räddningstjänst (prop. 1984/85:100 delvis)

Skatteutskottets betänkande

1984/85:58 Godkännande av en internationell konvention om harmonisering av gränskontroller av varor, m. m. (prop. 1984/85:182)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

21 § Barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll

Föredrogs lagutskottets betänkande 1984/85:41 om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll (prop. 1984/85:163).

Anf. 107 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Med anledning av regeringens proposition 1984/85:163 om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll har det endast avgivits en motion. Det är jag själv som står för motionen, och jag tar upp två frågor i samband med propositionen.

1. Fortsatt beredning med inriktning på förslag till riksdagen med utgångspunkt i ensamföreträdeskommitténs förslag.
2. Tillkännagivande till regeringen om en enhetlig terminologi i vad gäller ungdomar 15 – 18 år och åren därefter.

Båda yrkandena avstyrks av utskottet.

Som framgår av propositionen anses barnet vara part i målet när det gäller mål om underhållsbidrag. Jag delar föredragande statsrådets mening att det ter sig stötande att barn skall belastas med den vinnande motpartens rättegångskostnader, när barnet är den tappande parten. Genom den nu aktuella propositionen och utskottets betänkande tas ett steg på vägen för att komma till rätta med detta problem, om betänkandet godtas av riksdagen.

Detta löser emellertid inte problemet på ett mera slutgiltigt sätt. Jag anser det bäst att man söker finna en ordning där rättstvister om underhållsbidrag kan undvikas eller kan uppkomma endast i undantagsfall. En sådan ordning

*Barns ansvar för
rättegångskost-
nader i mål om
underhåll*

tror jag skulle kunna nås om beredningen i regeringens kansli drevs vidare på grundval av ensamförälderkommitténs betänkande. Lösningen skulle då kunna bli att en samordnad administration upprättades för underhållsbidrag och bidragsförskott. Tvister skulle prövas inom försäkringskassorna och inte vid allmän domstol. Överklagande skulle kunna ske till försäkringsdomstol. Åstadkommes en sådan lösning utgår jag ifrån att normeringen, som skall ligga till grund för bedömningar, blir generös mot alla parter och att överklaganden därför blir ovanliga. En sådan ordning skulle ligga i linje med den besparingsiver som visats inom domstolsväsendet under senare tid.

Nu säger föredragande statsrådet att någon lagstiftning i enlighet med kommitténs förslag på den punkten *för närvarande* inte är aktuell. Min avvikande mening består i att jag anser att en fortsatt beredning borde ske redan nu.

De terminologiska frågor som jag tagit upp – jag anser att man i lagar och offentliga handlingar inte bör kalla personer över 18 år barn och att ungdomar mellan 15 och 18 år skall benämnas just ungdomar – har fått en rätt positiv skrivning i utskottets betänkande. Man utgår ifrån att de här frågorna blir föremål för uppmärksamhet.

Herr talman! Huvudsyftet med min motion var att få de här frågorna speciellt uppmärksammade. Det syftet har jag uppnått även om motionen – som nästan alla andra motioner – avstyrkts. Jag har därför nöjt mig med ett särskilt yttrande i de här frågorna och har därför inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 108. LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall bara göra två korta kommentarer.

Frågan om barns ansvar för rättegångskostnader har diskuterats här i kammaren vid olika tillfällen under en följd av år. Det förslag som riksdagen nu har möjlighet att bifalla tillgodoser i allt väsentligt de synpunkter och önskemål som framförts i tidigare debatter. Man kan visserligen säga att det nu aktuella förslaget bara är ett första steg. Per Israelsson antydde – och jag kan hålla med om det – att man mycket väl kan konstruera andra lösningar som går längre, ja, mer radikala lösningar, kanske man t. o. m. kan säga. Men vilket sådant alternativ man än konstruerar kostar det rätt mycket pengar. I dagens statsfinansiella läge, där det finns så många angelägna saker att prioritera, har majoriteten ansett att vi inte nu kan prioritera förslag som går längre än det som i dag förelagts riksdagen.

När det sedan gäller Per Israelssons andra önskemål, att lagutskottet redan i dag skulle göra ett uttalande om fortsatt beredning av ensamförälderkommitténs förslag och de remissvar som har inkommit på den utredningen, vill jag säga att utskottet i dag inte förfogar över allt det material som inkommit. Vi har inte någon fullständig inblick i allt detta material och kan följaktligen inte i dag göra något uttalande. Jag tror att det är en klok politik att, som vi skriver i vårt betänkande, låta departementet fortsätta sitt beredningsarbete och sedan återkomma när man har vägt in en mängd olika synpunkter som

man måste ta hänsyn till när man bedömer allt det material som föreligger.
Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Nordiska ministerrådets kulturbudget

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1984/85:19 om nordiskt kultursamarbete m. m. (prop. 1984/85:194).

Anf. 109 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra ett förtydligande till kulturutskottets betänkande nr 19. Man skulle nämligen lätt kunna få intrycket att Sverige i år ökar budgeten för kultursamarbete i Norden med endast 100 000 kr. Jämför man siffrorna från i fjol med årets förslag, kan det se ut så. De olika ländernas andelar av Nordiska rådets budgetar bestäms emellertid genom en särskild fördelningsnyckel. Denna fastställs för varje år och innebär att kostnaderna skall fördelas rättvist mellan länderna.

Fördelningsnyckeln för 1986 har för Sveriges del fastställts till 37,2 %, medan den för innevarande år var 39,9 %. Detta innebär att skillnaden jämfört med vad vi bidrar med i år är större än de 100 000 kr. som kan utläsas av betänkandet. Jag har velat klarlägga detta, så att inget missförstånd skall uppstå.

Självfallet yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Stålindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1984/85:28 om stålindustrin.

Anf. 110 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 28 behandlas ett antal motioner om stålindustrin. Det är först ett antal vpk-motioner rörande Svenskt Stål AB, järnsvampsverk, tunnplåtscentrum i Dalarna samt omstrukturering av specialstålsindustrin. Motioner med liknande lydelse har behandlats av kammaren ett antal gånger tidigare. Jag kommer därför att i mitt anförande koncentrera mig på den motion som behandlar hävande av förbudet mot export av skrot.

Förbudet mot export av skrot tillkom 1927. Orsaken därtill går egentligen

tillbaka så långt som till Versaillesfreden, då Tyskland ålades i krigsskadestånd att exportera skrot till subventionerat pris till Polen. Det krigsskadeståndet var slutfört 1927. I samband därmed begärde man från svensk stålindustri att ett förbud mot export av skrot skulle införas i Sverige temporärt under ett antal månader för att man därmed skulle undvika en alltför stor export till Polen av skrot från Sverige.

Detta förbud har kommit att förlängas och är fortfarande i kraft. Vi bedömer detta såsom en mycket otidsenlig reglering av marknaden, som i dag återfinns i tämligen få länder. Ett totalförbud mot export av skrot finns i dag endast i Norge, Finland och Österrike. Vi är medvetna om att det finns en begränsning av export av skrot även från vissa av länderna inom EG. Det gäller framför allt Belgien, Danmark och Irland. Men i övrigt förekommer en handel med skrot över gränserna. Vi tycker därför att det nu är tid att genomföra en stegvis avreglering av den skrotreglering i form av exportförbud som Sverige i dag har.

Genom förbudet mot export av skrot har vi internt inom Sverige fått ett något högre skrotpris än i många av våra konkurrentländer. Det innebär en form av kartellbildning, där Järnbruksförnödenheter sköter upphandlingen av skrot gemensamt för järnbruken. Därmed finns endast en köpare.

Får man en något högre prisnivå på skrot som mer rimmar med den internationella nivån kommer det att bli mer lönsamt att samla in skrot. Det kommer också att medföra en förbättring av miljön. Dessutom talar mycket för att man kommer att kunna öka mängden av skrot som faller i Sverige för återanvändning inom stålindustrin. Vi tycker även att det innebär ett egenvärde i sig med en fri marknad även när det gäller handel med stålskrot.

Vi vill även peka på att de omtalade riskerna för att man från Sverige skulle komma att exportera betydande mängder skrot ändå är tämligen små. Så stor är nämligen inte skillnaden i prisnivå mellan Sverige och våra närmaste grannländer. Dessutom är skrotet relativt sett per ton utomordentligt dyrbart att transportera. Bara detta i sig försvårar handeln som sådan.

Ytterligare ett motiv för att avveckla exportförbudet är att konkurrensen från alternativa råvarukällor för stålverken, exempelvis järnsvampsverken, kommer att försvåras med ett fortsatt exportförbud för skrot, i och med att man inte får ett rimligt konkurrensförhållande till världsmarknadspris mellan järnsvamp och skrot som alternativa råvaror. I det avseendet tycker jag personligen att vpk:s agerande i utskottet, som redovisas i form av reservationer, förefaller något inkonsekvent. Man pläderar hårt för järnsvampverk men vill samtidigt bibehålla exportförbudet för skrot.

I reservationerna 6 och 7 vid utskottets betänkande föreslår vi en treårig avvecklingsperiod av exportförbudet, detta för att möjliggöra en så skonsam övergång som möjligt för de stålverk som är mycket beroende av skrot som råvara. Vi har då möjlighet att under den perioden följa konsekvenserna och tillämpningarna väldigt noga och möjligheter att ingripa om något skulle gå allvarligt snett.

Samtidigt har den svenska regeringen under den treårsperioden möjlighet att kraftfullt agera för att exportförbuden skall hävas i de länder som

fortfarande har sådana, för att ytterligare förbättra och liberalisera handeln på detta område.

Det kan även finnas anledning att lägga märke till att det malmrika Sverige har ett stort antal skrotbaserade verk, medan man på kontinenten med en friare handel med skrot har relativt många malmbaserade verk. Det är något märkligt att ett sådant förhållande har uppstått. Jag tror att exportförbudet för skrot är en av orsakerna till denna utveckling.

Vi tycker att det är rimligt att försöka få en mjuk avveckling av exportförbudet, och vi tycker att det är riktigt att försöka få en marknadsekonomi även på detta område, att det blir en friare handel.

Med dessa motiveringar och med avsikten att det skall ske en mjuk avveckling ber jag att få yrka bifall till reservationerna 6 och 7.

Anf. 111 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! För att medverka till att det här betänkandet kan klaras av i dag skall jag begränsa mitt inlägg till några korta kommentarer om reservationerna 6 och 7.

Från liberal utgångspunkt är ställningstagandet mot exportförbudet för skrot naturligt. Framför allt är det vår övertygelse om att Sverige måste slå vakt om frihandelssystemet som leder oss fram till att förbudet snarast måste avskaffas. Också på det här området är inskränkningar av den fria handeln över gränserna till men för svensk industri och därmed för vår sysselsättning.

Jag är medveten om att det i ett kortsiktigt perspektiv går att ta fram argument också för motsatsen. Och jag har naturligtvis förståelse för framför allt de mindre handelsstälverkens bekymmer för sin råvaruförsörjning. Men inte ens från denna snävare utgångspunkt tycker vi att exportförbudet går att försvara.

Och det är absolut inte entydigt att förbudet faktiskt underlättar råvaruförsörjningen. Dels skulle en friare marknad för skrotet öka utbudet av inhemskt skrot, dels skulle möjligheten öka för alternativa järnvaror att framgångsrikt konkurrera med skrot i stältillverkningen.

För folkpartiet är naturligtvis den uppenbart konkurrensnedvidande effekten av exportförbudet inte heller acceptabel. Även om det går att diskutera vad som är rätt pris – så är det ju alltid i en reglerad marknad – tyder det mesta på att priset på inhemskt skrot är lägre än det skulle ha varit på en fri marknad. Näringsfrihetsombudsmannen har också klart uttalat att prisnivån har legat betydligt lägre i Sverige under senare år än i många västeuropeiska länder.

Men förutom de här två grundläggande skälen för att ta bort exportförbudet finns det ytterligare ett som inte är direkt näringspolitiskt betingat. Jag tänker då på miljöaspekten, alltså att det system vi nu har direkt motverkar att t. ex. skrotbilar kommer bort från vägkanter och parkeringsplatser. Det finns tiotusentals bilvrak som i dag inte tas till vara därför att det helt enkelt inte lönar sig. Samma sak gäller gamla lantbruksmaskiner, kasserade vitvaror och en mängd andra grejor som nu i stället för att vara en råvaruresurs skräpar ner i naturen eller hamnar på soptippen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 6 och 7.

Anf. 112 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Med hänsyn till tiden skall jag fatta mig mycket kort. I detta betänkande från näringsutskottet besvaras annars en mycket omfattande motion från vår sida om en nationell stålpolitik. Vi har också en motion som tar upp frågan om järnsvampsverk i Sverige.

Den nationella stålpolitiken är ingen nyhet för i år. Vi har ett flertal år framlagt liknande motioner som besvarats i samma utskott. Därför kan man ju hänvisa till tidigare debatter.

Jag skall bara i stora drag nämna vad motionen går ut på. Den följs upp av reservationer till utskottsbetänkandet av Jörn Svensson.

Vi noterade att det har skett en mycket stor omstrukturering av den svenska stålintustrin under senare år. Den största händelsen var bildandet av SSAB när det var verklig kris i den svenska stålintustrin. Vid det tillfället hävdade vi att man borde ta ett stort grepp över hela stålintustrin och föra en nationell stålpolitik. Så blev det inte. Man tog hand om handelsstålet vid det tillfället och sköt upp frågan om specialstålet. Det senare har fått en sorts lösning först under senare tid.

Ståltillverkningen i Sverige har ju varit uppdelad på de s. k. bruksorterna. Många sådana bruksorter har haft mycket stora problem i samband med omställningen i Sverige. Jag är själv från en ort som fortfarande kan betecknas som bruksort, och jag vet vilka effekter detta har fått.

Vi har alltså påyrkat att man redan nu skall lägga fast en svensk stålpolitik för 1990-talet. Vi menar att de investeringar som gjordes i samband med SSAB:s bildande och som håller på att göras genom en omstrukturering inom specialstålsindustrin blir föråldrade inom ett årtionde. Redan en bit in på 1990-talet kan det vara aktuellt att ha planer för framtiden. Vi menar att om Sverige skall ha en lönsam stålindustri som kan sysselsätta folk, måste vi ligga långt framme vad gäller forskning och utveckling. Det är detta vi skall leva på för att vara lönsamma. Det är dessa frågor vi tar upp i motionen om en nationell stålpolitik.

I motionen om järnsvampsverk i Sverige menar vi att man måste driva på den utredning som pågår om byggande av ett järnsvampsverk i anslutning till malmfälten i Norrbotten. Vi menar att om det finns utrymme för mer än ett järnsvampsverk bör det andra förläggas till Bergslagen.

Bergslagen, som jag själv bor i, är en region som är mycket hemsökt av strukturomställningar i stålintustrin, av arbetslöshet, nedläggning osv. Senast är det Fagersta som vid omstruktureringen av specialstålsindustrin råkat mycket illa ut.

Av tidsskäl stannar jag vid detta och yrkar bifall till de reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet och där Jörn Svenssons namn finns med.

Anf. 113 SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Detta ärende är föranlett av sex motioner som berör frågor om stålintustrin, skrotfrågor, andra råvarufrågor men även utvecklings- och strukturfrågor. Också situationen i Bergslagen tas upp och redovisas i detta betänkande. Jag tänker försöka korta av mitt anförande genom att inte

redogöra för alla de uppgifter som finns i betänkandet.

Skrotfrågorna har ju under en följd av år behandlats i riksdagen. Tidigare har det mest varit fråga om tillgången på skrot, järnsvamp som ersättning för skrotet eller de nya råjärnsprocesserna som varit aktuella i diskussionerna. Nu kommer frågan upp om att häva det exportförbud på skrot som råder i Sverige.

I det här ärendet har ett antal remissinstanser yttrat sig. Man kan konstatera att skrotföretagen och deras organisationer ställer sig bakom förslaget att häva förbudet. Stålintustrin och smältverken avvisar däremot förslaget om att slopa exportförbudet. Man menar att förslaget är orimligt och hänvisar till de förhållanden som råder på den internationella marknaden.

Importen av skrot har under senare år ökat kraftigt. Man beräknar att cirka hälften av skrotbehovet 1985 måste täckas med import. Det ökade behovet av skrot inom stålintustrin beror främst på att en allt större andel av ståltillverkningen är skrotbaserad men också på att stålproduktionen, i varje fall under det senaste året, har ökat.

Råvaruförsörjningen har vid flera tillfällen varit föremål för utredningar och överväganden. Det har skett genom Jernkontoret men också i samband med olika planer på att genomföra och bygga järnsvampsverk i landet. Dessutom har olika alternativ studerats, t. ex. en ökning av den malmbaserade produktionen och de nya råjärnsprocesserna.

När det gäller frågan om upphävande av gällande exportförbud på skrot måste man understryka att syftet med förbudet är att stål- och metallverken skall ha en tryggad tillgång på skrot. De länder som har skrotbrist har i regel också exportförbud. Därför skulle den svenska industrin genom ett ensidigt hävande av exportförbudet i Sverige drabbas hårt i konkurrenshänseende. I och för sig anser utskottet att en fri handel är att föredra, men den handelspolitiska utvecklingen synes snarare gå åt motsatt håll. Inom EG diskuteras åtgärder som syftar till att man genom ett system med skattestimulanser och leveransåtaganden skall garantera den egna industrins skrotbehov. Även om det handelspolitiska läget verkar vara sådant att möjligheterna till friare regler inom den internationella skrothandeln inte är särskilt stora, menar vi att regeringen ändå bör verka i en sådan riktning att lättnader kommer till stånd.

Kommerskollegium granskar både den svenska och den internationella skrotmarknaden. Man avser därvid att särskilt försöka klarlägga hur exportförbud och dispensregler hanteras i praktiken runt om i världen. Dessutom pågår också inom branschen en undersökning som syftar till att belysa varför skrotfallet inom Sverige inte blivit så stort som väntat. Därför bör staten inte nu engagera sig ytterligare i utredningar om skrotförsörjningen.

De övriga frågor som tas upp i utskottsbetänkandet har vi diskuterat vid ett flertal tillfällen här i kammaren. Vi har från utskottsmajoriteten inte funnit anledning att föra fram några andra synpunkter än vi har gjort under senare år.

Med hänvisning till de diskussioner som tidigare har förts när det gäller de olika frågor som har aktualiserats ber jag, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i utskottsbetänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 114 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Som framgått har jag i en motion hemställt att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett "skrotande" av exportförbudet på skrot.

Nu finns det många olika sorters skrot – vi har cirkulationsskrot, dvs. skrot som härrör från det egna järn- eller stålverket, vi har köpskrot, som härrör från den allmänna marknaden, och vi har verkstadsskrot och uppsamlingsskrot samt importskrot. Slutligen har vi yttrandeskrot, till vilket näringsutskottets majoritetsyttrande över min motion hör. Det är samma gamla rostiga argumentering över hur omöjligt det är att skrota exportförbudet på skrot som vi har hört i flera årtionden.

Herr talman! Det är något rörande rostigt över hela denna situation, när man erinrar sig att exportförbudet på järnskrot infördes redan 1927! Men då betingades detta av alldeles speciella förhållanden på den europeiska skrotmarknaden, vilket föranledde Kungl. Maj:t att hemställa om införandet av exportförbud på smidesjärnskrot.

I yttrandet över denna hemställan uttalade dåvarande kommerskollegium att den uppkomna situationen kunde antas vara *av övergående natur* och ytterst förorsakad av extraordinära ingrepp och rubbningar i handelsförhållandena. Situationen tycktes därför kunna innebära ett hot mot den svenska järnindustrin och tillfoga denna betydande svårigheter. Av dessa skäl – och inga andra – förordade kommerskollegium bifall till fullmäktiges framställning.

Följande år, i proposition 1928:26, föreslogs en förlängning med ytterligare sex månader. Dåvarande statsråd ansåg det angeläget att exportförbudet, i avvaktan på mer normala förhållanden på den internationella marknaden, i huvudsak tills vidare upprätthölls. Departementschefen – det var statsrådet Hamrin – sade sig därvid ingalunda förbise att upprätthållandet av ett dylikt förbud, ur principiell synpunkt, kunde betecknas såsom en avvikelse från den i och för sig riktiga handelspolitik som fördes från Sveriges sida och som innebar en strävan att medverka till återställandet av ett fritt internationellt varuutbyte.

Men i riksdagen tycks tiden ha stått stilla under alla de 57 år som förflutit sedan dess. Eller är det möjligen så, herr talman, att man lika litet då som nu kunde ta statsråds uttalanden på allvar? I årets budgetproposition läser vi nämligen i bil. 1, s. 19, följande av finansminister Feldt:

"I syfte att motverka en protektionistisk utveckling verkar den svenska regeringen för en fortsatt avveckling av handelshinder."

Hur i all världen kan man då, herr talman, fortfarande från näringsutskottets majoritet få höra att allt bör bli vid det gamla, så som det bestämdes år 1927, nämligen att vi bör bibehålla exportförbudet på skrot? Utskottet presterar en argumentering som hör hemma på 1920-talet, absolut inte på 1980-talet. I sin motivering för avslag på min frihandelsvänliga motion

skriver sålunda utskottet på s. 20: "Den internationella skrothandeln är starkt begränsad och instabil. Så länge som dessa förutsättningar råder i vår omvärld kan det svenska exportförbudet inte hävas."

Med den argumenteringen kan aldrig några exportförbud hävas i detta land. Skall vi någonsin få en vettigare syn på detta utomordentligt protektionistiska inslag i svensk handelspolitik, måste vi antingen skrota näringsutskottet eller byta ut majoriteten. Jag är naturligtvis för den senare lösningen.

Fakta är följande, herr talman: Det är inte alls så som näringsutskottet hävdar, att andra industriländer också har exportförbud och att vi därför inte ensidigt kan slopa vårt förbud. Det är tvärtom så att skrotexport är regel, inte undantag, i jämförbara länder. Från nio länder, med USA, Västtyskland, Storbritannien och Frankrike i spetsen, förekommer export av stålskrot. Inte mindre än en tredjedel av dessa länders skrot exporteras. Och i vad gäller de länder som är medlemmar i EG gick 40 % av skrotexporten till andra länder.

Ett hävande av detta atavistiska exportförbud på skrot skulle inte alls leda till att allt skrot försvinner ur vårt land, som förbudsivrarna hävdar. Däremot skulle den konstlat låga prissättning som möjliggörs genom exportförbudet upphöra. Hade vi ett marknadsbestämt skrotpris i vårt land, jämförbart med andra länders, skulle *mer* skrot komma fram i vårt land. Och de svenska stålverken skulle få konkurrera med andra länders stålindustri på likvärdiga villkor. Det är obegripligt hur Sverige, detta förment frihandelsvänliga land enligt utrikeshandelsminister Hellströms många tal, kan vidmakthålla exportförbudet på skrot.

Läste ni gårdagens tidningar så observerade ni väl att den svenska stålindustrin i fjol var en av de lönsammaste i världen. När en stor del av de europeiska och amerikanska stålföretagen gick med förlust, kunde de svenska redovisa miljardvinster.

Den rådande situationen innebär att den svenska skrotbranschen och den svenska verkstadsindustrin subventionerar de svenska stålverken med hundratal miljoner kronor per år.

Upphävde vi förbudet, skulle priserna på skrot stiga till marknadsmässigt motiverade nivåer, och det skulle bli lönande att exportera skrot och mindre lönande att importera. Därigenom skulle vår bytesbalans förbättras.

Låt mig, herr talman, sluta med att citera en berömd amerikansk ekonom, framlidne Frank H. Knight, som i många år verkade vid Chicagouniversitetet och bl. a. undervisade Milton Friedman. Han yttrade:

"Om bildade människor inte kan eller inte vill förstå att om man fastställer ett pris under marknadsnivån, skapar man ofrånkomligen en 'brist' (och ett pris över nämnda nivå ett 'överskott') så är det svårt att tro på nyttan av någon som helst undervisning på detta område."

Därför, herr talman, är det naturligtvis ännu svårare att tro på nyttan av detta inlägg i Sveriges riksdag, där alla beslut realiter redan är fattade långt innan talaren fått ordet!

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (parlamentarisk utredning om stålindustrin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (forskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (omförhandlingar med specialstålsindustrin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (mål för SSAB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (miljöbestämmelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (förbudet mot export av skrot)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (skrotförsörjningen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 7 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (järnsvampverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (nya råjärnsprocesser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 10

Utskottets hemställan bifölls.

24 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1984/85:31 Ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar (prop. 1984/85:188)

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
23 maj 1985

---

25 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed får jag hemställa om att bli entledigad från mitt uppdrag som riksdagsledamot med verkan fr. o. m. den 1 juli 1985.

Stockholm den 22 maj 1985

Curt Boström

Denna hemställan bifölls av kammaren.

26 § Anf. 115 TALMANNEN:

På föredragningslistan för tisdagen den 28 maj upptas jordbruksutskottets betänkande 30 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

27 § Anmäldes och bordlades

Utrikesutskottets betänkande

1984/85:20 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Trafikutskottets betänkanden

1984/85:22 Riktlinjer för järnvägspolitiken (prop. 1984/85:114)

1984/85:23 Anslag till Försvarsinvesteringar vid statens järnvägar (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:24 Anslag till Ersättning till lokal och regional kollektiv persontrafik (prop. 1984/85:100 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1984/85:14 Lokalisering av central myndighet för AMU-organisationen (prop. 1984/85:186)

1984/85:18 Kvinnornas villkor på arbetsmarknaden m. m. (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:130)

Bostadsutskottets betänkande

1984/85:24 Förbättrade boendeförhållanden för gamla, handikappade och långvarigt sjuka (prop. 1984/85:142)

Anf. 116 TALMANNEN:

Efter samråd med arbetsmarknads- och bostadsutskottens ordförande och vice ordförande har jag beslutat föreslå att arbetsmarknadsutskottets betänkanden 14 och 18 samt bostadsutskottets betänkande 24 får företas till avgörande efter endast en bordläggning.

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 maj

*Meddelande om
frågor*

1984/85:618 av *Hans Nyhage* (m) till utbildningsministern om rätten till vuxenstudiestöd för viss studiecirkelverksamhet:

Socialdemokraterna har i samarbete med LO och ABF gett ut studiepaketet "Framtiden i folkets händer", vilket ligger till grund för studier på arbetstid. Till paketet hör ett valarbetshäfte och en valbok. Studierna bedrivs i form av studiecirkel och deltagarna erhåller ersättning för förlorad arbetsinkomst genom vuxenstudiestödet.

Syftet med studierna är att utbilda valarbetare inför 1985 års val, även om valarbetshäftet och valboken enligt anvisningarna inte skall användas vid studier på arbetstid.

Med hänsyn till att det inte synes förenligt med gällande grunder för vuxenstudiestödet att använda detta för att finansiera utbildning i partipolitik av socialdemokratiska valarbetare, vill jag fråga statsrådet om inte nämnda förhållande ger anledning till åtgärder från statsrådets sida.

1984/85:619 av *Margit Gennser* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om de privatpraktiserande läkarnas arbetsförhållanden:

I många sammanhang har sjukvårdsministern uttalat sig positivt om det arbete privatpraktiserande läkare utför. Önskemål har t. o. m. ibland framförts om en ökad nyetablering.

Regeringens politik är dock inte entydig. När det gäller reella ekonomiska frågor i samband med de privatpraktiserande läkarnas verksamhet har regeringens inställning varit negativ. Läkarvårdstaxan som fastställs av regeringen efter överläggningar med riksförsäkringsverket och Sveriges läkareförbund har inte tillåtits följa den allmänna kostnadsfördyringen. Sedan läkarvårdstaxan tillkom 1975 har den höjts med 90 %. Konsumentprisindex har stigit med ca 145 % under samma tid. Ersättningen till den offentliga vården har däremot under samma tid höjts med 220 %. Utvecklingen under de allra senaste veckorna förbäddar dessutom betydande belastningar på framför allt nyetablerade privatpraktiker. Låneräntor på 16–19 % och statliga lönenivåhöjningar på nästan 11 % den 1 januari 1985 – 1 januari 1986 kommer att helt omöjliggöra startande av läkarpraktik.

Med hänvisning till vad som nu anförts, ber jag att få ställa följande frågor till sjukvårdsministern:

1. Avser regeringen att vidta åtgärder som förbättrar de heltidspraktiserande läkarnas möjligheter att bedriva sin verksamhet samt underlätta nyetablering av privatpraktiserande läkare?
2. Kommer regeringen att tillse att meningsfulla och realistiska förhandlingar om läkarvårdstaxan återupptages?

Nr 150

Torsdagen den
23 maj 1985

---

*Meddelande om
frågor*

1984/85:620 av *Anna Lindh* (s) till statsrådet Mats Hellström om åtgärder för att förhindra kringgående av vapenexportbestämmelserna:

Den senaste tiden har det varit en diskussion om olika tvivelaktiga vapenaffärer. En tidigare anställd vid Bofors har uppgett att detta företag flera gånger varit inblandat i förbjuden vapenexport till arabländer och att vapnen tagit omvägen via Singapore.

Svenska freds- och skiljedomsföreningen har hävdats att Svenska Philips AB kringgått förbud mot export av eldledningssystemet 9 LV till Förenade Arabemiraten genom att sälja huvudkomponenterna som civilt materiel till Västtyskland, där montering av övriga delar skett före vidarebefordran till Förenade Arabemiraten.

Svenska freds- och skiljedomsföreningen har också påstått att vapen som exporterats till Jugoslavien därefter sålts vidare till Irak. Blotta misstanken om att vidareexport sker eller har skett i strid mot intentionerna i lagstiftningen är mycket oroande.

Jag förutsätter att denna uppfattning delas av utrikeshandelsministern. Med anledning därav vill jag fråga utrikeshandelsministern:

Vilka åtgärder ämnar utrikeshandelsministern vidta för att det inte skall vara möjligt att kringgå vapenexportbestämmelserna genom vidareförsäljning?

29 § Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollen)

1984/85:150

Torsdagen den 23 maj

Talmannen 88, 116
Förste vice talmannen 55
Ahrland, Karin (fp) 54
Andersson, Lennart (s) 107
Andersson, Sivert (s) 111
Bergdahl, Hugo (fp) 3, 4, 5
Biörck, Gunnar, i Värmdö (m) 9
Björzén, Karl (m) 53
Bohlin, Görel (m) 97, 104
Bråkenhielm, Anita (m) 47, 52
Carlsson, Ingvar, statsråd 5
Carlstein, Rune (s) 54
Eirefelt, Christer (fp) 110
Ericson, Sture (s) 32, 37, 39, 44, 45, 52
Fleetwood, Elisabeth (m) 76, 79, 80
Grahm, Olle (fp) 102
Gustafsson, Lars (s) 67, 74, 76, 78, 79, 81
Göransson, Bengt, statsråd 18, 19, 20, 22
Hagård, Birger (m) 55, 61, 62, 72, 75, 88, 90
Hegeland, Hugo (m) 113
Henricsson, Sven (vpk) 81
Häggström, Nils (c) 21, 22
Hörlén, Linnea (fp) 90
Israelsson, Per (vpk) 106, 111
Johansson, Larz (c) 63
Johansson, Tyra (s) 108
Jonäng, Gunnel (c) 23, 32, 36, 39, 52
Josefson, Stig (c) 53
Josefsson, Inger (c) 89, 90
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 17
Kempe, Maj (vpk) 91
Leijon, Anna-Greta, arbetsmarknadsminister 10, 11, 13, 15, 16
Måbrink, Bertil (vpk) 80
Nilsson, Barbro, i Örnsköldsvik (s) 93
Nilsson, Tore (m) 84
Nordin, Sven-Erik (c) 85
Orring, Ulla (fp) 27, 36, 38
Persson, Sigvard (c) 87
Peterson, Thage, industriminister 3, 4, 5
Samuelson, Björn (vpk) 60, 62, 63
Signell, Sven-Gösta (s) 102, 105
Sigurdsen, Gertrud, statsråd 7, 8, 9

1984/85:150

Stensson, Börje (fp) 18, 20
Svensson, Jörn (vpk) 54
Söderqvist, Oswald (vpk) 28, 32, 35, 37
Torwald, Rune (c) 100, 103
Ullenhag, Jörgen (fp) 6, 58, 72
Wallström, Margot (s) 45
Westerberg, Per (m) 108
Wiklund, Bengt (s) 64, 73, 75
Winberg, Margareta (s) 7
Virgin, Ivar (m) 40, 44
Wittbom, Bengt (m) 11, 12, 13, 14, 15